

Landesbibliothek Oldenburg

Digitalisierung von Drucken

Friderici Iacobi Beyschlagii, Gymnasii, quod Halæ Suevorum est, Adiuncti, & ad ædem S. Mich. Archangeli Catechetæ extraordinarii, Sylloge Variorum Opusculorum

(Programmatvm, Orationvm, Epistolarvm, Poematvm, Dissertationvm, Aliarvmqve Observationvm ...)

Fascicvlos I.II.III.IV.V. Ab Annis MDCC.XXVII.M.DCC.XXVIII.M.DCC.XXIX.
Editos, Complexvs. Cvm Indice Triplici.

Beyschlag, Friedrich Jakob

Halae Suevorum, M.DCC.XXIX

Tomi I. Fascicvlvs V.

urn:nbn:de:gbv:45:1-16134

FRIDERICI IACOBI
BEYSCHLAGII,
GYMNASII, QVOD HALAE SVEVORVM
EST, ADIVNCTI, ET AD AEDEM S. MICH.
ARCHANGELI CATECHETAE
EXTRAORDINARII,
SYLLOGE VARIORVM
OPVSCVLORVM,
PROGRAMMATVM, ORATIONVM,
EPISTOLARVM, POEMATVM, DISSERTA-
TIONVM, ALIARVMQVE OBSER-
VATIONVM,
QUAE VEL ANTE EDITA, OB RARITA-
TEM, ALIASVE CAVSSAS, RECVDVNTVR,
VEL ADHVC INEDITA, IN LVCEM PRO-
FERVNTVR, VEL RECENS ELVCVBRATA
CVM ORBE ERVDITO, IN QVALECVN-
QVE REI LITERARIAE INCREMEN-
TVM, COMMVNICANTVR.

TOMI I. FASCICVLVS V.

Cum Indicibus in Tomum I. locupletissimis.

PROSTAT IN OFFICINA
IOH. WILHELMI ROENNAGELII
BIBLIOPOLAE NORIMBERGENSIS.

HALAE SVEVORVM,
TYPIS GEORGII MICH. MAYERI.
M. DCC. XXIX.

VIRO

*Maxime Venerando, Excellentissi-
mo & Amplissimo,*

IOANNI BALTASARI
BERNHOLD,

Sacrae Theologiae Doctori,
illiusque in celebri Noricorum
Academia Professori P. O. dignissimo, &
V. D. M. in Ecclesia Altorfina
meritissimo,

Divinarum humanarumque
scientiarum egregie perito, atque
ingeniorum ad praeclara quaeque conten-
dentium fautori & aestimatori iusto
ac idoneo,

Patrono suo debita observantia, sinceroque
animi affectu constanter colendo,
& prosequendo,

Hunc ipsum Quintum
Variorum Opusculorum
Sylloges

FASCICVLVM

Transmittere ac nuncupare, si-
mulque benevolentiae ac favoris, quo se
binis vicibus Altorfii complecti voluit,
memoriam instaurare audet,

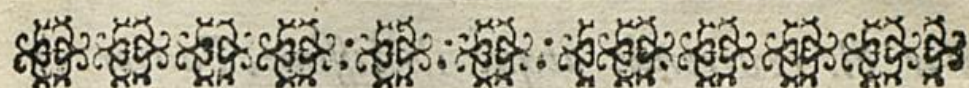
*DEVM O. M. precibus piis enixe
implorans, ut Virum optimum & humanissi-
mum in Academia & Ecclesia Palacomensis in-
crementum, atque Familiae Bernholdinae, Theq-
logis semisecularibus inclytæ, splendorem, longa
annorum serie saluum sospitemque
conseruare dignetur.*

Ita vovet, ita ex animo optat

EDITOR.

Fasciculus V. hæc complectitur.

- I. Sigism. Iac. APINI Diff. Epist. ad Frid. Iac. Beyschlagium, de *Reip. Norimb. munificentia erga literas & literatos*, testimoniis exterorum confirmata. p. 945.
- II. Frid. Iac. BEYSCHLAGII Epistolam respons. ad Sigism. Iac. Apinum, qua *institutum suum de vita B. Io. Brentii copiose describenda*, uberius declarat. p. 953.
- III. Io. Guil. IANI Diff. priorem de *Articulis Suob. Aug. Conf. fundamento*. p. 976.
- IV. Io. Iac. LAYRITII Diff. post. de *Articulis Suob. Aug. Conf. fundamento*. p. 1026.
- V. SENATUS POPVLIQUE N. libellum supplicem ad *Casimirum March. Brand. de emendatione sacrorum tuenda*. p. 1050.
- VI. Io. Mich. DILHERRI Historiam de *Confess. Aug. & Conv. Naumb.* p. 1062.
- VII. SENATUS REUTLING. Epistolam ad *Clem. Volckamerum & Hier. Baumgartnerum*, *Reip. Norimb. ad Aug. Comit. 1530. Legatos*. p. 1092.
- VIII. NOVA LITERARIA, cum observationibus variis. p. 1105.
- IX. CONTINUATIONEM Supplementorum, Illustrationum & Emendationum Tomi I. huius Sylloges, p. 1116.
- X. INDICES, I. Observationum, II. Auctorum, III. Rerum. p. 1123.

I.
DE

PERILLUSTRIS REIPUBLICÆ
NORIMBERGENSIS

Munificentia erga litteras & litteratos,
*testimoniis eruditissimorum viro-
rum, maxime exterorum, confirmata,*

Dissertatio Epistolica
M. SIGISMUNDI JACOBI
APINI,

Prof. Publ. Nor. () & Academiae
Imper. Nat. Cur. Socii,*

AD

Virum Pl. Reverendum Doctissimumque
FRIDERICVM IACOBVM
BEYSCHLAGIVM

Gymnasii, quod Halæ Suevorum est, Ad-
iunctum, & ad Ædem S. Michaelis Archan-
geli Catechetam extraordinarium
optime meritum.

Tom. I. Fasc. V.

Ooo

Vir

(*) Nunc Rectoris Scholæ Ægidianæ Brunsvi-
gensis, uti Sectio secunda docet.

Vir Pl. reverende atque doctissime, Fautor & amice honoratissime.

Recitavit apud nos iam ante tres fere annos perquam generosus & in Musarum non minus, quam patriæ ornamentum natus, Dn. *Carolus Alexander Grundherr ab Altenthan &c.* orationem concinnam & elegantem *de munificentia perillustris Reipublicæ Norimberg. erga litteras & litteratos*, dignam sane, quæ publicaretur aliquando, quia meo qualicunque iudicio delegit argumentum & pium & grave, idque exemplis a tempore purioris Evangelii doctrinæ in Ecclesiam receptæ, ad nostrum usque ævum egregie illustravit. Cum igitur ad te, Vir Nobilissime, aliquid scribendum esse existimaverim, in hoc argumento persistere, & quando ille potissimum *documentis rerum in patria extantibus* thema suum instruxit & confirmavit, ego hanc *perillustris Reipubl. Norimbergensis munificentiam erga litteras & litteratos, testimoniis eruditissimorum virorum, maxime exterorum, uberrius declarare volui*, quod tibi, utpote patriæ meæ amantissimo, non ingratum futurum, Tua me sperare iubet humanitas.

Adco

Adeo autem hæc perillustri Reip. Norimbergensis virtus per orbem longe lateque effulsit, ut in ea celebranda & commendanda certatim præclarissima ingenia vim suam experirentur. Vt enim brevitatis causa nunc taceam *Lutherum*, *Melanchthonem*, *Laonicum Chalcondylam*, hominem Græcum, patria Atheniensem, qui sæculo decimo quinto floruit, *Aeneam Sylvium*, Cardinalem & Episcopum t. t. Senensem, *Erasmum Roterodamum*, *Julium Cæsarem Scalligerum*, *Erasmum Mich. Latum*, Professore Hafniensem, & alios plures, qui singuli in decantandis Norimbergæ laudibus singularem operam posuere; nunc saltem inter primos meminisse iuvabit *Conradi Celtis Protucii*, qui primus Germanorum laurea poetica, ipsiusque *Friderici III.* Imperatoris manu, ex commendatione *Friderici Sapientis*, Saxonix Electoris, decoratus est. Huius igitur Cl. viri elegans extat libellus, aliquot ante Reformationis Evangelicæ initium annos editus (a) *De origine, situ & institutis Noribergæ*, in quo inter alia, quæ

Ooo 2 se-

(a) Norimb. 1502. 4. postea inter opera Illustris Pirckheimeri relatus, ut & Franc. Irenici Exegesi Germanix iunctus, fol. Hanovix 1728.

sequuntur, notatu dignissima, leguntur verba, paucis forte adhuc observata, a nemine, quod sciam, in historiis rerum Norimbergæ memorabilium relata. Posteaquam enim is multa de liberalitate Reip. erga pauperes dixerat, adde, tandem inquit, huic pietati pauperes adolescentes, a rure & ceteris urbibus, disciplinarum & litterarum causa, influentes, quos urbs quatuor publicis Gymnasiis larga manu fovet. Accedit ad Italicarum Urbium morem & imitationem, pro ingenuis pueris & adolescentibus erectum stipendium centum aureorum, quo vir in Romanis litteris eruditus, in poetica & oratoria in publica domo legit: ad id stipendium primus a Monaco HEINRICUS GRENINGERUS vocatus, Vir in Romanis litteris exquisita doctrina olim in Italia institutus, vita & morum honestate conspicuus, & singulari humanitate præditus. Eius erectionis & stipendii autor apud Senatum, genitor hospitis mei, Joh. Pirckheimer fuit &c.

Apparet hinc, primordia Gymnasii & auditorii publici Norimbergensis aliquanto vetustiora esse, quam, qui de eo hætenus commentati sunt, omnes perhibuerunt; quacunq; demum in æde tunc collocatum
id

id fuerit. Testatur porro de eadem munificentia *Perillustris Reipublicæ* primus ille ac celeberrimus inaugurati A. M. D. XXVI. *Ægydiani Gymnasii Professor Eob. Hæssus* in Epistola ad *Euricium Cordum*, Medicum & Poetam eruditum; (a) Credo, ait, scire te, quo stipendio hic doceam, diebus singulis horæ duntaxat una, nempe aureis CL. quod profecto stipendium, pro temporis illius conditione & vilitate, exiguoque rerum necessariorum pretio sic satis amplum fuit. Ampliora istis commemorat insignis sæculi sui Philosophus & Orator, novæque Sæctæ conditor *Petrus Ramus* (b) testis extraneus, natione scilicet Gallus, quæ gens alias admodum parca esse solet in laudibus nostratum. De illo autem memoriæ prodidit *Thomas Freigius* (c) quod advenæ & Norimbergam invisenti lautissimum convivium publico Magistratus nomine fuerit instructum. Ipse autem *Ramus* non in uno

O o o 3 loco

(a) Quæ continetur in libello epistolas & alia monumenta doctorum complectente, edito per Joachimum Camerarium, Lips. 1568. 8.

(b) In scholis mathem. passim.

(c) In vita Rami, eius præf. orat. & epistolis adiecta, p. 616.

loco libri citati munificentiam *Perillustri Reip. Norimbergensis* erga litteras laudat, & tandem hoc addit pium votum: *Superi tibi Norimberga gloriam istam perpetuo conservent atque augeant!* Hinc recte iudicavit *Erasmus Reinholdus*, (a) *Rami testimonia confir- mans, hæc seminaria* (scilicet doctrinæ mathematicæ) *Noribergæ sparsa sunt. Quare usque ad hæc tempora in ea urbe magis harum artium studia florent, quam in plerisque Aca- demiis, quia sapientissimo Senatus consilio sti- pendium certum artium studiosis constitutum fuit, ut ad earum cognitionem iuventus ad- suefieret &c.*

Ne vero in congerendis eruditorum te- stimoniis excedere modum videar, vel uni- cum adhuc *Phil. Andr. Oldenburgeri* addu- xisse sufficiat. Extulit enim hic celeberrimus vir *Noribergam* variis encomiis (b) seorsim propter inclytam, quam sustentat *Academiam Altorfinam*, & de ipsa denique urbe sic proficitur: *Vigent Norimberga scien- tia, antiquitas, historia, politica cum eloquen- tia ibi florent. Et paulo post - - Bibliothecam huius*

(a) In Oratione de Regiomontano, quæ est in- ter Declamat. Melanchthonis T. I. p. 605.

(b) In Thesauro Rerump, P. IV. p. 1328.

huius nobilissimæ Reip. post Imperatoriam, Regiam Gallicanam, & Augustam Guelphicam quartum locum occupare peregrinantes asserunt. Posset longe pluribus, si opus esset, Cl. virorum testimoniis confirmari, quanta semper fuerit laudatissimæ Reip. nostræ in bonas artes ac litteras harumque studiosos munificentia, & quanta liberalitate in iisdem provehendis usæ sit; dum non modo peregrinos sæpe homines, aliqua ingenii aut doctrinæ præstantia sibi commendatos, honorifice ad varia sua munera invitavit, & liberale illis hospitium patrocini-umque præstitit; verum etiam e suo gremio præstantissima subinde ingenia educavit, neque paucos suorum civium varia eruditione exornatos eadem facilitate, qua alienigenas recipere consuevit, aliis regionibus concessit: id quod VIR Celeberrimus, & laudes meas dudum supergressus, Christian Gottlieb Schvvarzius, Sacræ Cæs. Maiestatis Comes Palatinus, & Ordinis Philosophici in Academia Altorfina Senior meritissimus, meusque olim præceptor ad vitæ dies venerandus, diversis programmatibus iam edocuit (a) partim, partim, quod

Ooo 4

(a) Quæ nempe sistunt Norimbergenses non-

quod sane vehementer expetendum est, pluribus in posterum declarabit.

Sufficiunt hæc, *Amice honoratissime*, quæ hætenus, pietate erga dilectissimam patriam ductus, in medium protuli, humanissime rogans, ut boni consulas operam meam, & si alia, a me non allegata, testimonia, TIBI nota, occurrant, ea mecum in Sylloge (*) Opusculorum variorum benignissime communices. Qui de reliquo ad totam meam epistolam respiciens, eam claudō piis votis, & ab *Andr. Lymoico*, natione Cimbri, mutuatis (a) hanc in rem bene congruentibus verbis:

Urbs igitur valeas, toto notissima in orbe.

Cultrix iustitiæ: vera pietatis amatrix:

Artificum mater: Francorum gloria prima.

Vale, Vir doctissime, & bene de Rep. litteraria mereri perge. Noribergæ A. O. R. M. D. CC. XXVIII.

nullos de Academia Lipsiensi, Wittebergenſi, Jenenſi, Argentoratenſi, Ingolſtadienſi &c. optime meritos.

(*) Humanissimæ huic invitationi dabo forte alio tempore in hac Sylloge locum, quamprimum eiusmodi testimonia, pridem mihi aliud agenti lecta, in memoriam recurrant. B.

(a) Vid. Reusneri Lib. Hodoeporicorum, p. 304.

II.

AD VIRUM CELEBERRIMUM,
AMPLISSIMUM ATQUE
DOCTISSIMUM,

DN. M. SIGISMUNDVM JA-
COBVM APINVM,

*Rectorem Scholæ Ægidianæ Bruns-
uigensis nuper constitutum, dignissimum,*

Academiæ Imperialis Naturæ Curiosorum
Socium, Solinus II. dictum, Fautorem &
amicum suum optimum,

EPISTOLA RESPONSORIA
FRIDERICI JACOBI BET-
SCHLAGII,

*Qua institutum suum de vita B. JO. BRENTII
copiose describenda, uberius declarat.*

Qua ratione gratias TIBI agerem, VIR
Celeberrime, pro erudita epistola
ad me TVA, quam sectio præce-
dens sistit, quum diligenter circumspice-
rem, nullum mihi succurrebat argumen-
tum magis opportunum, quam hoc ipsum,
de quo publice TE certiore reddere iuvat,

Ooo s

de

de B. IOANNE BRENTIO olim nostro bene merendi studium meum quaecunque. Qui enim editis in studio biographico luculentis scriptis dudum eruditi orbis famam obtinuisti, non potes non illorum laudare & approbare institutum & propositum, qui Theologorum superioris ætatis, quæ tempora Reformationis salutaris propius attigit, de Ecclesia puriore optime meritorum memoriæ consultum eunt. Etsi enim Brentius noster fama super æthera notus diu est, multique eruditissimi viri merita eius recensere aggressi sunt, eius quoque memoriam in benedictione semper futuram esse, pulchre novi; TV tamen, Apine doctissime, ex mea, quam tuis aliorumque lectorum oculis postliminio legendam exhibeo, ad b. Schütziū, abhinc duobus, & quod excurrit, annis, exarata epistola, libenter disces, quid hoc in genere expromi adhuc queat, ad merita Brentiana copiosius cognoscenda, modo virorum doctorum hic sane perquam mihi necessaria accedant auxilia & subsidia. Ante autem, quam TIBI exponam, quo consilio ad eam scribendam adductus sim, publice TIBI gratulor spartam, quam nuper adiisti, amplius.

plissimam, & ut eam salvis animi corporisque viribus pulchre ornare pergas, ex animo precor. Nec minus gaudeo, quod A. 1728. M. Oct. Norimbergæ, paullo ante discessum tuum, coram adhuc TE mihi licuit salutare, in ipso scilicet articulo, quo sarcinas collegisti, Brunsvigam repente abiturus, ad Rectoris Scholæ Ægidianæ munus capeffendum. Communicavit mecum ante paucos dies communis noster amicus, Frid. Rothscholzius, (cuius de re literaria bene merendi studium alibi iam in hac exigua Sylloge mea laudavi) doctam prolusionem tuam, una plaga in folii forma editam, qua ad orationem de præstantissima utilitate scholæ bene ordinatæ, sub auspicio lectionum & curæ Scholæ Ægidianæ, solemni ritu die XXIII. Augusti a TE habitam, hoc ipso Anno 1729. Auditores invitasti, ex priscorum ac superiorum sæculorum memoria exempla quædam Imperatorum Principumque repetens, quos uti Ecclesiæ, ita & Scholæ Nutricios fuisse, ex vaticinio Jes. XLIX. 23. eleganter ostendisti. Sed, missis his, ad institutum pergo, amplius TIBI enarrandum. Nimirum miseram sequentem Epistolam d. 18. Sept.

A. 1727.

A. 1727. ad venerandum Schütziū, Pastorem Lüneburg. meritissimum, neque dubito, quin illam acceperit, atque, ob amorem erga merita Brentiana, cumulate mihi respondere, opportuno tempore, constituerit. Sed intercessit instituto mors beati viri præmatura, quem Syverini Anno 1690. die 4. Sept. natum, cumque Ministerio Rhenensi per quadriennium fere functus fuisset, Ecclesiastem vocatum esse ad ædem S. Lamberti apud Lüneburgenses, ac, dum in hoc munere magna cum laude versabatur, præmaturo fato Anno 1728. d. 5. Martii, obiisse, disco ex Bibl. Lubec. Vol. II. X. p. 675. ubi & libri duo ultimi Schütziānorum de vita b. Dav. Chytræi commentariorum, Hamburgi 1728. 8. sub ipsum vitæ b. auctoris finem in lucem prolati, erudite recensentur. In continuata de rebus Theolog. collectione (*fortgesetzte Sammlung von alten und neuen Theol. Sachen*) ad A. 1728. p. 977. videtur dies eius emortualis ad 25. Iulii referri, quem in 5. Martii incidisse, fide celeberrimorum virorum, qui Bibliothecam Lubecensem condunt, paullo ante scripsi. Cæterum publice hic mecum rogabis, Apine humanissime, heredes, ad quos

quos forte schedæ b. Schützii pervenerunt, ut, si quas ad Brentianam vitam pertinentes rariores notitias, collegerit, quas ab ipso in hac epistola modeste expetere ausus sum, quasque haud dubie ad me curaturus erat vir aliorum inserviendi commodis studiosissimus, nisi fato præventus esset, eas postliminio sumtibus meis mihi transmittere benevole dignentur, quod beneficium publice prædicare haud intermittam. Vt vero TV, VIR optime, & alii viri docti, qui instituto meo favent, quosque ad symbolas humaniter conferendas cum alibi, (conf. Nova Liter. Lips. A. 1727. p. 722.) tum in Sylloges meæ Variorum Opusculorum T. I. Fasc. IV. p. 888. perofficiose invitavi, me & consiliis & subsidiis partim iuvent, partim iuvare pergant; non veritus sum, has literas, ad quas b. Schützius respondere, ob intervenientem obitum, nequivisse, valde est verosimile, in hac Sylloge publicare, si forte TIBI, qui Luneburgo propior nunc factus es, aut viro alii erudito, Brentiumque p. m. ut par est, amanti, placuerit, Schützianas in respondendo partes in se benevole suscipere. Do autem integram epistolam, si admodum pauca
exce-

exceperis , aliquot tamen notulis nunc demum adiectis, & literarum ordine signacis, stipatam, cum duas modo asteriscum præferentes tunc subiecerim, cum illam ad virum præstantissimum exararem.

Viro perquam reverendo, amplissimo, ac egregia rerum sacrarum literarumque doctrina abunde prædito,

DN. OTTONI FRIDERICO
SCHÜTZIO,

Vitæ Chytræanæ scriptori elegantissimo,
S. P. D.

Frid. Jac. Beyschlag, Gymnasii patrii, quod Halæ Suevorum est, Adiunctus, & in summo templo, S. Mich. Archangelo sacro, Catecheta extraord.

Qui commodis Reip. Lit. consulturi, opera quadam cuiuscunque generis moliuntur, non id modo sedulo agunt, ut subsidii sive domesticis, sive alienis conquirendis, pro se ipsi intendant animum, omnemque moveant lapidem, ut nihil eorum intermittant, quæ in proprio, quod dicitur, nido quaruntur; sed exterorum quoque auxilia sibi oppido necessaria

saria esse, recte statuunt. Non qualibet terra omnia producit; nec singula urbes singula asseruant, quæ operibus eruditorum virorum rite elucubrandis inserviunt. Hinc ad alios quoque confugiunt, ad quos forte prisca superiorum seculorum monimenta quocunque casu pervenerunt; qui scripta sua, quæ præ manibus habent, omni ex parte locupletare student, aliosque libenter in laboris, laudisque, si quam merentur opera illa, in publicum Ecclesiastica literariaque rei commodum suscepta, admittunt societatem. Hæc omnia nisi TIBI optime perspecta dudum esse iudicarem, VIR perquam reverende, vererer iure, ne, mihi nec de egregio opere tuo, quo vitam Dav. Chytræi, insignis olim Polyhistoris & Theologi Acad. Rostochiensis, IV. Libris (a) luculenter exponendam susce-

(a) Quorum primus, ab A. 1530 -- 1568. decurrens, Hamburgi A. clb lcc xx. prodiit; secundus ab Anno 1568 -- 1580. ibidem A. clb lcc xxii, tertius ab A. 1581 -- 1600. qui Chytræi annus emortualis fuit, ibidem A. clb lcc xxviii lucem adspexit, iunctum complexus librum quartum, quo cætera memorabilia enarrantur, quæ ad Chytræum penitus noscendum pertinent. In forma octavi ordinis editos esse omnes, & passim cum laude

*suscepisti, nec sigillatim de doctissima, quæ Li-
bro*

laude singulari in Ephemeridibus Eruditorum recenseri, debitoque cum elogio in aliis quoque virorum doctissimorum libris commemorari, nemo ignorat, nisi forte is, qui in historia ecclesiastica & literaria recentiori hospes est. De libro III. & IV. dixi quædam in Sylloges meæ variorum opusc. T. I. Fasc. IV. p. 905. Cæterum noto, cum b. Chytræo, summo amico suo, quem & iuvenem variis beneficiis affecit, multa cōiunia habuisse b. Brentium nostrum; sic e. g. uterque 50. fere annis Ecclesiæ DEI interviit, & iisdem quidem annis iste Academiam Rostochiensem simul ornavit; uterque eandem attigit ætatem; septuagesimum enim Sæc XVI annum fatalem & emortualem nactus est Brentius, ætatis anno 71. Chytræus annum millesimum sexcentesium, ætatis anno 70. dum iste ab A. 1499 - 1570. hic ab A. 1530 - 1600. vitæ cursum produxit. Brentius triginta annos iam emensus fuerat, cum Chytræus A. 1530. nasceretur; Chytræus triginta annis mortuo A. 1570. Brentio superstes fuit; denique uterque iuvenis admodum publico muneri admotus fuit, illum enim ætatis anno vigesimo primo Professorem Rostochiensem, hunc anno vigesimo tertio Ecclesiastem Suevo-Hallensem vocatum esse, constat. Quæ observasse iucundum erit.

bro I. præfixa a te est, præfatione, (b) quicquam constare, existimes. At vero cum TIBI, omnibusque, non nimium morosis & philantia vitio in transversum actis, eandem sedere mentem, constet, experientia etiam luculenter de iis, quæ dixi, horumque veritate, in libro tuo passim pronuntiet; ad institutum potius progredior, & ipse, quam hic suscipio scriptiõnem, non iam ex temeritate, aut irreverentia, ut Taciti verbo utar, sed necessitate prorsus profluxisse, dico. Veniam vero abs TVA humanitate non minus, quam ex legitima superioris sententiæ consequentia, mox me impetraturum, confido.

Nimirum, cum publice id iam, me nescio, significatum sit, (*) quod privatis adhuc litteris
Tom. I. Fasc. V. Ppp

(b) Pleraque huius præfationis pereruditæ argumenta etiam ad meum institutum, quod ad Commentarium de vita Io. Brentii conscribendum refertur, pertinere, lectores benevoli facile deprehendent; unde rogandi sunt perhumaniter, ut, si illud accuratius nosse cupiant, Schützianam præfationem haud gravatim perlustrent.

(*) Vid. Biblioth. Theol. Select. Colero, Viro Clariss. auctore, P. XVI. p. 312. confer Krausianas hebdomadarias relationes de rebus literariis, ad A, 1726. p. 593.

teris, nonnullis eruditissimis viris perscripseram propositum, Commentarium de vita summi olim Theologi, & per 26. annos Ecclesiæ Halensis in Suevia Antistitis, (c) immortalis laude dignissimi, IO. BRENTII, me moliri; cur id TIBI quoque non ex instituto, perque epistolam peculiarem, denunciem? qui non modo eiusmodi laborem ab aliquo tandem suscipi, dudum optasti, (***) sed & per incredibilem omnis generis documentorum notitiam, quæ abunde ex vita Chytræi patet, auxilia hic ferre maxime proficua potes. Ego quidem hanc spartam lubentissime aliis, me longe doctioribus, concederem, utpote qui omnia uberiora & ornatiora efficerent; sed nemo hucusque, quod sciam, repertus est, qui data opera, quod TV in Chytræi vita fecisti, in Brentiana experiretur. (d)

Beata memoria Patruus olim meus, M. Jo. Balth.

(c) Postea Præpositum Ecclesiæ Stutgard. & Academiae Tubingensis Inspectorem fuisse Brentium, in vulgus notum est.

(**) In Lib. II. Commentariorum de vita Dav. Chytræi, p. 197 conf. p. 7. Lib. I.

(d) Multos equidem nactus est Brentius præcones, ex quibus alii pro instituto suo paullo fusius, alii brevius de vita & meritis ipsius egerunt, alio tempore a me candide commemo-

Balth. Beyschlagius, qui eundem, ultimis vitæ annis, supremi sacrorum Antistitis locum in Ecclesia patria tenuit, quem Brentius olim tantopere ornavit, bono omine in Academia Vitembergensi, ubi tum ampliss. Ord. Phil. Adiunctus erat, binis (e) Dissertt. memoriam Brentii, pro chartæ modulo, mire illustravit, quarum alteram, Memoriam Brentii renovatam, ipse Præses habuit; alteram, quæ Brentium Orthodoxum sistit, mox post priorem editam, sub præsidio Ven. D. Casp. Loescheri, τὸ πρῶτον ἐν ἀγίοις, M. April. 1694. defendit, quæ inter plures alias Diss. ibi ab eo habitas, ultima fuit; ita

Ppp 2

enim

memorandi; sed qui data opera commentarium de hoc argumento conscriberet, nemo hucusque extitit, etsi amplissima viri beati merita tale opus dudum requisiverunt, virique nonnulli celeberrimi, uti in sequentibus ostendam annotationibus, eiusmodi laborem anxie desiderarunt.

(e) Laudantur illæ a collectoribus Relationum Innocentium, Thoma Crenio, Georgio Serpilio, aliisque, quorum loca alias dabimus. Ad eos quoque alludit Schützius ipse Lib. II. Comment. de vita Dav. Chytræi, ad Annum 1570. p. 197. in nota (h) „utinam quis, in-„quiens, vitæ Brentianæ, post initia a Cl. „Beyschlagio facta, ex instituto operam „impenderet.

964 II. Epistola ad Ottonem Frid. Schützzium
enim subscripsit in titulo nomen, & stationem
suam, in quam paullo post, divina interceden-
te vocatione, est collocatus: M. Io. Balth. Bey-
schlag, Hallis-Suevus, hætenus Ordin. Phil.
Adi. nunc vocatus in patria Pastor Sublimpur-
gicus. Redux deinde, septennio integro Vi-
temberga exacto, quo integro tempore convictu
Ge. Casp. Kirchmaieri est usus, id quod is ipse
vir doctissimus in brevi quidem, sed lectu
digna Epistola propemptica, fini Diss. de Bren-
tio Orthodoxo, annexa, testatus est; redux,
inquam, in patriam, munus sacrum est aggres-
sus, & ab illo initio, ad summam Antistitis
dignitatem tandem pervenit, ac inter ipsum
Iubilæi Lutherano-Evangelici apparatus, A.
1717. ante ad Iubila cœlestia est evocatus, (f)
quam

(f) Iuvat hic, ne progressu temporis interci-
dat, elegans, at triste, Epicedium inferere,
quod piis beati nostri Ecclesiastæ Beyschlagii
manibus sacrum esse iussit vir vener. &
de re sacra literariaque bene meritissimus,
quem & ipsum postea orbis eruditus, præ-
mature, at pie defunctum, luxit, M. Io.
PHIL. STORRIVS, de quo nonnulla olim
in Bibl. Brem. Class. VIII. Fasc. I. p. 173. an-
notavi. Ipsum autem Epicedium sic habet:
Dul-

quam iubilula in his terris, cum reliquo cœtu

Ppp 3

purio-

Dulcia, BEYSCHLAGI, qui tot mihi verba solebas

Scribere, & in paucis FRATER AMANDVS eras;
Ultima cur tandem * TRIA vix dat Epistola
verba?

Icterus in causa est exitialis, ais.

Obstupui, & triste DEVS mox omen avertat!

Dixi; vivat adhuc Beyschlagiusque meus!

Vivere dignus enim canos est Nestoris annos,

Urbis amor, sacri portio prima Chori.

Præco divini verbi facundus, & ipsum

Grandævum præstans eloquio Pylium.

Duxque gregis Domini solers, Pastorque fidelis

Et duro & leni pascit utroque pedo.

Ast hos dum questus tristi sub pectore volvo;

Fama volat ruptis exululatque comis:

Icterus ille tuum stravit lethalis AMICVM,

Et summum, scripsit quod tibi, sume Vale!

Hei! mihi quis lacrymas? Hei! quis lugubria
verba

Nunc dabit, ut FRATRIS fata citata fleam?

Vix TRIA permittunt diri tormenta doloris

Frater! postremis reddere verba tuis.

(*) Sic habebat initium ultimæ Epistolæ ad me
d. 20. Aug. datæ: vel tribus ob Icterum, cum
quo conficior, respondeo.

Atta-

purior, perageret -- (g) Vti olim itineribus quoque eruditioni suae amplificandae consultum iuit; ita postmodum etiam fructum eorundem sensit uberrimum, instituto cum viris, in plerisque Academiis celebrioribus Germania, & meritis & fama inclutis, commercio literario. Haeo fine refero, VIR doctissime, ut intelligas, quantum ipsi quoque orbis eruditus olim debitorus fuisset, si, quod animo agitavit, consilium

Attamen, ecce VALE! dico Tibi VIVE! VI-
GEQUE!

Et dico ad cineres haec tria verba tuos.

Accipe Chare VALE! grato quod pectore dico,
Supremum nostri pignus amoris habe.

VIVE tui ingressus Domini iam gaudia, vive!

Et fidi servi praemia larga cape.

Semper Honos, Nomenque tuum, Laudesque
vigeant,

Pectora nostra tui nam monumenta gerent.

Vltimis honoribus Viri summe Reverendi, Amplissimi atque Excellentissimi Domini, M. Io. Balthasaris Beyschlagii, Ecclesiae Hallensis Decani, Scholarchae & Consistorialis longe meritissimi, Fautoris, Amici & Fratris per plures annos integerrimi, honoratissimi, nunc desideratissimi, dedit M. Io. PHILIPPVS STORR, Ecclesiae in Libera Heilbron-nensi Pastor & Gymnasii Scholarcha.

(g) Omissae hic sunt tres lineae, nihil ad institu-

lium, de Vita Brentii uberius enarranda, (h) per fata ipsi licuisset exequi. Interim haud contemnendam rerum memorabilium farraginem, sed inconditam eam, & meris nonnunquam allegationibus constantem, lectuque difficili charactere, quali uti solebat, cum celerè calamo scriberet, exarata, congeffit, quæ magno mihi usui futura est, olimque, D.V. a me exponetur uberius. (i) Præter hæc admini-

Ppp 4

cula,

tum facientes, quæ in MSC. meæ ad Ven. Schütziū epistolæ extabant.

(h) Ge. Serpilius, p. m. in Epitaphiis Theologorum, qui in Suevia nati sunt, p. 124. Beyschlagianam Diss. de Memoria Brentii renovata, laudans, sic scribit: „Welches schœne „Werck er continuiren, und ehstens mit reichen Vorrath und raren Anmerckungen publiciren wird „ Scripsit hoc Anno 1707. decennio ante obitum b Beyschlagii, idque haud dubie ex literis eius didicit, cum inter utrumque commercium intercessisse epistolicum, certum habeam.

(i) At vero dolendum nunc est, uti Bibliothecæ Beyschlagianæ, paullo ante inter heredes divisæ, sed nondum tunc separatæ, magnam partem, ita & schedia, in quibus forte notitias eiusmodi, allegando plerumque librorum titulos & paginas, consignaverat, cum omnibus MSS. beati viri, mox post ortum ferale & funestum patriæ meæ incendium d. 31.

cula, subsidio mihi erunt libri MSS. de rebus patria mea Ecclesiasticis, qualia scripta, documenta authentica esse, ipse luculenter ostendisti in Appendicibus vita b. Chytrai, & in ipso opere passim. Porro mihi suppetunt Epistole complures Brentiana, & ad illum scriptae, tum ineditae, tum quae passim & sigillatim aliis Epistolarum voluminibus, & libris, v. g. Cælestini Hist. Aug. Conf. & sic porro, sunt insertae; nec dubito, a Chytrao in sua Aug. Confess. histo-

Aug. A. 1728. in favillas ante redacta esse, quam in tutum comportari locum potuissent. Suspikor tamen, allegata ista ex fontibus communibus hausta fuisse pleraque, quae adeo & aliis patent; nam seruo ego ipse adhuc eiusmodi schedam, in qua manu viri diligentissimi potiora ex iis sunt excerpta, quae Iunckerus in vita Lutheri numis illustrata de Brentio nostro annotavit; illa autem, quae in volumine quodam, quo Diss. suas in Academia Witteb. habitas, simul compingendas curaverat, ad memoriam Brentii renovatam a se annotata reliquit, magis ad digressiones, quae non parvo numero in hac Diss. occurrunt, illustrandas pertinent, quam ad vitam Brentii ipsam, quod inspectio accuratior me docuit, facta a me postea demum, cum epistola hæc ad Schütziū iam missa esset.

Historia multas exhiberi, quem librum, nunc, cum hac scribo, ad manus non esse, doleo. (k) Talia subsidia domestica cum mihi ad manus sint, (atque cum sint domestica, & MSS. plerumque, in Archivo Reip. nostrae latentia, ubi & multa alia, (l) iunctim & uno volumine comprehensa, comparent; exteris quoque ad inspiciendum difficulter, vel plane non, conceduntur,) id equidem spondere ausim, saltem quod illum temporis articulum attinet, quo apud nos, per 26. annos, docuit, usque ad infelicia Interimistici certaminis (m) initia, multo me plura, & accuratiora aliorum narrationibus

Ppp 5

nibus

(k) Nunc autem germanicam huius utilissimi operis editionem possideo.

(l) Illustrant tamen paullo recentiora magis tempora, quam ea, quibus Reformatio Ecclesiae patriae DEI beneficio contigit. Interim gratissimi fruimur cimeliis istis, e flammis nuper commodum ereptis & conservatis, quae ne denuo amittendi, atque intercidendi, aut situ corrumpendi periculum incurrant, typis publicis optime cavebitur.

(m) Utinam lucem vidisset Schütziana historia Certaminis Interimistici & Adiaphoristici, quod Sæc. XVI. Lutheranum cœtum multum vexavit, cuius delineationem ipse dedit Schützius Lib. I. vitæ Chytræanæ, p. 52. 1q. forte enim & de Brentio ibi egit.

nibus, tradere posse. Sed vero in congerenda adhuc materie, edificio extruendo olim apta futura, occupor; (n) notitia enim eiusmodi sensim ac paullatim manibus se offerunt, & ex contradicentibus sibi invicem narrationibus, quales subinde occurrunt, vera historia, omnibus accurata inquisitionis regulis in auxilium vocatis, est eruenda, id quod TIBI optime constat.

Age ergo, VIR multo eruditissime, humanissimeque, & quam gratiam ob Diss. de vita Brentiana, beato Beyschlagio, publice, Lib. II. p. 197. vita Chytraana, habere dignatus es -- (o) eius quoque fructum quendam in b. Antistitis ex fratre (p) nepotem, qui huius consilium, fato
inter.

- (n) Valent & hic quodammodo illa, quæ in Actis Erud. Lips. Germ. P. LXXX. p. 574. leguntur: Jedermann muß Beyfall geben, daß die Ausführung eines dergleichen Wercks mit tausend Schwierigkeiten verknüpffet sey, und daß es sich damit gar nicht eilen lasse, wenn man auch gerne wolte. Wie viel muß man nicht öfters Bücher durchsuchen, damit man nur zehen Zeilen mit gnuglamer Behutsamkeit schreiben möge.
- (o) Hic iterum tres lineas, ad rem non pertinentes, consulto omisi.
- (p) Dil. Parente meo, cui Fasc. IV. dedicatus est.

intercedente, abruptum, pro virili, DEO vitam, sanitatem & tranquilla tempora porro largiente, prosequi studebit, derivare haud graveris. Enixe TE obsecro, ut methodum praescribas, num per Annales, de qua ratione in praef. vita Chytrai, p. 3. sqq. agis, vel num alia via operi instituto melius consulatur. Indice quoque digito notes libros & Epp. volumina, eorumque paginas, ubi Epp. Brentii, aliorumque ad illum, occurrunt; aut si ineditas possides, vel possideri noris, meo nomine studeas consequi, v. g. in bibliotheca b. Lyseri, nuper defuncti, extare nonnullas scio, itemque Francofurti, Ulmae, alibique; ex quibus Lyserianarum impetrandarum omnium optimam spem tibi esse, ex vita Chytrai coniicio, cui Chytraeanas nonnullas ex illo beati viri promptuario inseruisti. Io. Weidnerus quoque, antistes olim sacrorum nostrorum, cum Chytrao utroque commercium epistolicum aluit, (vid. Heumannii Pæcile, T. I. p. 235.) queso & ipsius, & ad eum datas, suo tempore, fac, ut nanciscar. Pluribus nunc nolo de hac materia TEcum agere, nisi quod TE certiore facere liceat, Commentarium (q) de vita Iac. Fabri, Stapulensis, triginta, & quod
excur-

(q) Eius Sciagraphiam eodem tempore, quo hanc

excurrit, plagularum opus, bibliopola cuidam
a me offerri; in Menagianis, T. III. p. 272. sqq.
& Heumanni Celeb. Conspectu Reipubl. liter.
p. 203. editionis auctioris, eiusmodi labor im-
pense commendatur; fac, quaeso, ut & hac in
re commendationis tuae fructum persentiscam.
Vale, & res tuas feliciter age. Dabam Hala
Suev. d. 18. Septembris, M. D CC. XXVII.

Habes hic, Fautor honoratissime, meam
ad Schütziū epistolam, de instituto meo,
quod ad Commentarium de vita Io. Bren-
tii adornandum pertinet, nonnulla, TIBI
aliisque forte non ingrata, TE amplius
edocentem. Id unum addo, me, ex quo
illam scripsi, multis, iisque pulcherrimis,
notitiis potitum esse, fautorum & amico-
rum quorundam intercedente opera, ita,
ut & epistolas illas Brentianas, quas Fran-
cofurti ad Mœnum & Vlmæ latere, scive-
ram, & sub finem epistolæ, quam modo
legisti, Cel. Schützio indicaveram, interea
nactus sim, istas quidem a Generosissimis
& Amplissimis Dnn. Scholarchis Franco-
fur-

hanc ad Schütziū epistolam exaravi, in
T. I. Fasc. II. Sylloges meæ variorum opuscu-
lorum, p. 261 - 274. publicavi.

furtensibus, ope cel. & humanissimi Ritte-
ri, uti in præcedente Fasc. IV. p. 887. sq.
gratus prædicavi; has vero ex Bibliotheca
Perillustri Domini Raymundi de Krafft,
qui eas eleganti epistola, Romano sermone
exarata, stipatas, d. 10. Ian. h. a. adeoque
aliquot saltem hebdomadibus ante beatum
suum ex hac misera ad meliorem vitam
discessum, qui d. 17. Febr. A. 1729. cheu!
contigit, perquam benevole ad me trans-
misit, hoc ipso quoque, sicut & innumeris
aliis documentis, declarans, præstantissi-
mum suum thesaurum librarium non sibi
se soli servare, sed quibuslibet etiam bo-
nis, ac dulces ante omnia Musas colenti-
bus, patentem velle, virumque adeo esse ad
laudabiles aliorum conatus iuvandos, ac
rei literariæ pomœria provehenda propen-
sissimum, uti rectissime de tanto suo alio-
rumque Mæcenate nuperrime iudicavit vir
indefessæ industriæ, & elegantissimæ do-
ctrinæ, sæpiusque iam nobis cum laude me-
moratus, Io. Ge. Schelhornius, in T. XI.
Amœn. Liter. p. 266. ubi & a p. 253. us-
que ad p. 268. Memoriam Viri Summi
digne celebravit, elegantem exhibendo
vitæ, virtutum, meritorumque eius amplif-
simorum

simorum delineationem. Dictis cimeliis utinam nunc per TE, Apine præstantissime, vel per alium virum eruditum, accedere possent Epistolæ Brentianæ, quas in Bibliotheca Lyseriana abhinc aliquo tempore existisse, itidem sub finem meæ ad Schütziū epistolæ memoravi! Ceterum spero, fore, ut, superatis adhuc quibusdam difficultatibus, futuro anno (1730.) partem aliquam vitæ Brentii in lucem interim edere liceat, in qua ea inprimis persequar, quæ ad cognoscenda initia Reformationis Ecclesiasticæ, in patria, Brentio auctore, beneficio Optimi Numinis, susceptæ, pertinent, quoad scilicet, ob documentorum residuorum paucitatem progredi licebit, cum in hoc argumento scriptis mandando maiorum nostrorum vel parca fuerit industria, (uti omnis ætas rerum suarum incuriosa esse solet,) vel si qua paullo studiosius memoriæ prodita fuerunt, ea periisse, aut aliorum pervenisse videantur. Interim iis, quæ temporum iniuria non deperdita, sed ad hoc nostrum ævum conservata sunt, ita utar, ut fidem & auctoritatem dicendis minime denegari posse, palam fiat. Nunc titulum sisto, facile dein contrahendum.

Com.

Commentarius paullo plenior
de vita, fatis, meritis in Ecclesiam Lutheranam
Evangelicam, & scriptis Theologi
incomparabilis

IOANNIS BRENTII,

Wilensis Suevi,

Ecclesiastæ primum Halæ in Suevia, per sex
& viginti annos longe meritissimi,
post Ecclesiæ Stutgardiensis Præpositi, & Aca-
demie Tubingensis Inspectoris
dignissimi.

Ex aliorum narrationibus partim, summa fide
& integritate, absque partium studio, congestus,
partim vero, & cumprimis, ex MSCis, &
fide dignis, ac maximam partem adhuc in-
cognitis, documentis, fideliter locupletatus,
atque ex quamplurimis Epistolis Bren-
tianis, editis & ineditis,
illustratus,

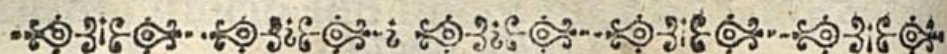
&

In supplementum Historiæ Ecclesiasticæ Seculæ
XVI. sigillatim ad illustrationem Reforma-
tionis & Rerum Ecclesiasticarum
Patriæ Halæ Suevicæ,

Iussu & auctoritate Superiorum, horis succi-
sivis, conscriptus.

Val.

Vale, VIR Celeberrime, & rem scholasticam ac literariam ornare, mihi vero prolixè, quod facis, favere perge. Dab. Halæ Suevorum, Mense Decembri, A. C. M. DCC. XXIX.

III.

DE

ARTICVLIS SVOBACENSIBVS
AVGVSTANÆ CONFESSIONIS
FVNDAMENTO

Dissertatio prior

Wittenbergæ d. XI. Ian. A. 1719. habita,

P R Æ S I D E

IO. GVIL. IANO, *Hist. P. P.*

Respondente

M. IO. IACOBO LATRITIO,
VONSIDELIENSI.

* * *

P R Æ F A T I O E D I T O R I S.

Cum in æstate superioris anni 1728.
quartus huius Sylloges Fasciculus typis
excuderetur; inserendam illi septimo loco

CURÆ

curavi brevem commonefactionem de recurrente memoria sæculari celebris Conventus Suobacensis, A. 1528. d. 14. Iunii, instituti, scriptam a me illo ipso die, quo iste Conventus ducentos ante annos habitus fuerat. Neque enim praterendum esse silentio censebam annum & diem tam commemorabilem, quibus ope divina effectum est, ut Evangelica veritas, quæ antea iam in vicina nobis Franconia orta erat, ampliora incrementa ceperit. Animus tum erat, aliquot duntaxat scripta in memoriam revocare illis, qui mecum dicti Conventus Suob. acta mente recolere, Optimoque Numini pro tantis, suæ Ecclesiæ, in illis oris sibi collectæ, exhibitis tunc beneficiis devotas agere gratias gestirent. Addi illis scriptis potest dissertatiuncula de eadem materia, Anno 1717. ni fallor, edita a summe Ven. Frid. Casp. Hagen, Pastore Prim. & Superint. Baruthino meritissimo; item Schlegelii brevis notitia, quam iam in Fasc. IV. p. 845. citavi. Mentionem quoque feci p. 830. sqq. duarum Dissertationum academicarum, de eodem argumento, ante hos decem vel undecim annos Wittenbergæ habitarum, semel tamen iterumque declarando, admodum mihi dolere, quod illis Diss. potiri tunc nequiverim, de quarum præstantia

Tom. I. Fasc. V.

Q99

alium-

aliunde edoctus iam fueram. Quas cum interea ab amico haud vulgari dono missas acceperim, earumque lectione non mediocriter delectatus fuerim; statui mecum, eas in hac Sylloge, cuius titulus Dissertationes diserte memorat, recusas sistere, eoque ipso illud effectui dare, quod p. 834. optaveram, praesertim cum ex Rentschiana oratione, de qua ibidem dixi, notitia praeter ceteris notatu digna in his Diss. excerpta legantur. Non vereor, ne ingratis lectorum id factum a me fuerit; qui enim illas iam possident, & praestantiam earundem legendo experti sunt, dignas utique habebunt, quae hoc modo, in posterorum gratiam, conserventur, (notum quippe est fatum, cui Diss. Acad. exposita plerumque sunt, ut post unius alteriusve decennii decursum rariores evadant, & tandem conspectui se prorsus subducant, ut non nisi multo studio & labore obtineri queant;) qui vero iis destituuntur, his spero idem me beneficium praestitutum esse, iterata earum publicatione, quo me ab amico, qui istas mecum humaniter communicavit, measque omnino esse voluit, affectum me fuisse, publice profiteor. Imo nec ab instituto alienum esse puto, istas in manus aliorum nunc potissimum pervenire, quando tempus iam instat, quo in Ecclesia Lutheranoevangel-

Evangelica D. v. letissima celebrabitur memoria
exhibita A. 1530. d. 25. Iun. Gloriosissimo Im-
peratori Carolo V. Augustana, quam vocant,
Confessionis, de cuius fundamento in his Diff.
studiose exponitur. Quibus si subiecero suc-
cinctam Aug. Conf. historiam, a b. Io. Mich.
Dilherro, Norimbergensi Theologo superioris
seculi celeberrimo, olim conscriptam, huicque
subiunxero oppido memorabilem Senatus
Reutlingensis (quam civitatem ex urbibus
Imperialibus, si Norimbergam exceperis, so-
lam Aug. Confessioni, cum exhiberetur, sub-
scripsisse, constat,) Epistolam, ad Clementem
Volckamerum & Hieron. Baumgartnerum,
Norimb. Reip. ad Aug. Conventum Lega-
tos, d. 22. Oct. 1530. scriptam, nec ab aliis,
quod sciam, adhuc commemoratam; hæc, in-
quam, si dictis binis Diff. in hoc Fasciculo re-
cusis, subiecero; lectoribus aequis facile appro-
bavero piam, quam hic habeo, intentionem, ut
symbolam quandam & ex mea parte conferam,
mox celebrande exhibitæ olim Aug. Conf. me-
morie nonnihil, apud studiosam præsertim iu-
ventutem, in cuius gratiam & Dilherrus lau-
datam supra historiam A. C. succinctam edidit,
inservituram, utpote cui raro contingit, maiora
eius generis volumina evolvere. Caterum ex

Diff. hisce de Artic. Suob. inprimis §. VI. prioris Diff. patet, ipsum Layritium, quem (quod & de cel. Praside suo constat,) rebus humanis nunc ereptum esse, nuper a Fautore quodam meo Baruthino honoratissimo comperi, illarum auctorem fuisse, doctum sane, & in indagandis memorabilibus, ad id argumentum curate enucleandum necessariis, admodum diligentem; qui & infra in §. II. not. f) Io. Christophorum Layrizium Parentem suum, & in §. I. not. a) Io. Ge. Lairizium, virum non incelebrem, Patruum suum nominat. Denique profiteri non erubesco, me, ea, quæ in Fasc. IV. Sect. VII. strictim de Conv. Suob. annotavi, ad has Dissertationes, quas nunc sisto, examinari, velle.

* * *

DE

ARTICVLIS SVOBACENSIBVS
AVGVSTANÆ CONFESSIONIS
FVNDAMENTO.

§. I.

QVanquam haud pauci Principes in fastis pii elogium adepti sunt, nescio tamen, an ullus maiori iure, quam gloriosissimæ memoriæ Marchio Bran-

Bran-

Brandenburgensis, GEORGIVS, id sibi vindicare possit. Non equidem inficior, multos vulgo magnos haberi, & appellari, qui vitiis potius, quam veris virtutibus excelluerunt, & aliis pii cognomen tribui, qui nimium simplices, aut superstitiosi, rectius dicerentur. Sed hoc pro certo, & sine adulationis suspicione, affirmare possum, GEORGIVM nostrum non magis nomine, a) quam re ipsa PIVM &

Qqq 3

reli-

a) Multis quidem aliis elogiis Noster cohonestatur, & nonnullis appellatur CONSTANS, ut Limnæo in Iur. Publ. T. I. L. V. c. 7. de familia Brandenburgensi: aliis CONFESSOR, legatur Io. Wolffgangus Rentschius, D. Marchioni CHRISTIANO ERNESTO a sacris, & Professor Theologiæ in Gymnasio, quod Byruthi Francorum floret, de patria historia præclare meritis, in Brandenburgischen Cederhein, p. 621. seq. Sed illa, ut ex eodem fonte manant, ita generali encomio, quo GEORGIVS κατ' ἐξοχήν PIVS cognominari solet, continentur. Huic respondebat symbolum fiduciæ plenum, quod crebro sermone usurpabat: Si Deus pro nobis, quis contra nos? de quo B. Patruus meus, Io. Georgius Lairizius im neuangelegten Historisch-Genealogischen Palmvvald f. 346. sq. ita

religiosum fuisse. Neque enim religio & sanctimonia eius in labiis, sed in mente infedit, nec colorem duxit ac speciem, sed succum sanguinemque habuit, & rerum factorumque documentis comprobata est. Vt alia nunc taceam, diviniorem doctrinam, opera D. Lutheri pristino nitori restitutam, quam non temere, aut fortuito, sed certo iudicio, deliberatoque consilio amplexus fuerat, b) tanti fecit, &

ita scribit: „Zum Denck-Spruch hat er gebraucht diese aus der Schrift genommene Worte: Ist Gott für uns, wer mag wider uns seyn? iedoch sich dabey immerzu dieses nachdencklichen Leib-Spruchs bedienet: Gottes Wort wär nicht schwehr, wenn nur der eigen Nutz nicht wär. Worüber Heinrich Ammerspach 1667. ein besonder Buch unter dem Titul, Fürsten-Geist, geschrieben.„ Idem symbolum commendat laudatus Rentschius im Heiligen Iubel-Bronn p. 24.

b) CASIMIRVS & GEORGIVS, fratres, FRIDERICI, Marchionis Brandenburgici, filii & successores, ab ineunte ætate diversa ingenia studiaque prodiderunt. Ille armorum tractatione, decursionibus equestribus, & re militari delectabatur, hic literas, &

& tam arcte tenuit, ut præ illa non opes
Qqq 4 tan.

& pacis studia adamabat, cum doctis & sapientibus viris frequens erat, & optimos quosque libros, non minus Latina, quam vernacula lingua scriptos, avide legebat: quo factum est, ut aliorum sententias non magis audiret, quam caute discerneret, & quid distarent æra lupinis, rectissime diiudicaret. Singulares illas animi dotes haud dubie perspectas habebat Ladislaus, rex Hungariæ & Bohemiæ, cum Georgium nostrum, suum ex sorore nepotem, in aula regia educatum, Ludovici (*) filii sui educationi vicissim præficeret. Parum vero nostrum noverunt, & ex eventu potius, quam consilio, iudicarunt Dubravius, & Istuanfius, scriptores exteri, qui Ludovici, postea regis Hungariæ, levitatem, seriis studiis regnique curis choreas & ludicra præferentis, optimo illi morum formatori imputant. Cum ergo disputationes de religione inter Evangelicos & Pontificios ferverent, Georgius noster non tantum scripta Lutheri studiose evolvit, sed cum ipso etiam colloqui & consilia conferre gestiit. Qua de causa A. 1525. cum paucis comitibus Vitembergam venit, congressu & consuetudine Lutheri aliquamdiu usus est, atque adeo

(*) Videtur S. II. cum Patre confundi. F. I. B.

tantum contemnendas, sed vitam quoque profundendam existimaret. c)

II.

adeo veritatem illam explore cognovit, in qua asserenda deinceps cum Iohanne Constante, El. Sax. primas tenuit. Leg. Rentschii Brandenb. Cederhein p. 622. seq.

€) Nota, & quo infrequentior hodie, eo magis celebranda vox est GEORGII PII ad Imperatorem CAROLVM V, a Georgio Spalatino inter memorabilia comitiorum Augustanorum, a. 1530. habitorum, relata, in Tomo V. Opp. Lutheri len. f. 27. *malle se, flexis coram Imperatore genibus, cervicem carnifici feriendam præbere, quam Deum & sacrosanctum Evangelium eius abnegare, falsamque doctrinam recipere & approbare.* (*Ehe ich vvolte meinen Gott und sein Evangelium verlâugnen, ehe vvolte ich hie für E. Kâys. Majest. niederknien, und mir den Kopf lassen abhauen*) respondente Cæsare: Nicht Kopf ab, nicht Kopf ab, quasi diceret, non id agi, ut vita cuiquam eriperetur. Cumque denuo Protestantes ad communionem sacrorum Pontificiorum sollicitarentur, similem in modum, suo, & illorum nomine, respondit: *In hac causa ad Deum pertinente, immutabili mandato divino,*

II.

Quam vero ipse profitebatur religionem, ea alios quoque, suæ præsertim ditioni subiectos, imbuere, officii sui esse,

Qqq 5

exi-

divino, decretis & postulatis eiusmodi adversari & repugnare cogor, quacunque etiam sequantur & immineant pericula, cum scriptum sit: Deo magis obedite, quam hominibus. Idcirco propter confessionem doctrinae, quam scio esse vocem filii Dei, & immotam atque æternam veritatem, non recusa ulla pericula, ne quidem capitis, quæ veram religionem amplectentibus denunciata & proposita esse, audio. Vid. Seckendorf. Comment. de Lutheran. Lib. II. §. LX. p. 162. Qui plura de laudibus Georgii, & in primis de singulari in eo religionis studio, desiderat, instar omnium adeat virum de re sacra & publica insigniter meritum, Casparum a Lilien, Consiliarium quondam D. CHRISTIANI ERNESTI, Marchionis Brandenburgici, intimum, Senatus Ecclesiastici Byruthini Præsidem, & Superintendentem Generalem, in singulari oratione de GEORGIO, Marggravio Brandenburgico, Prussiae Duce, fidei antiquissimæ & vere Catholicæ Confessore, Byruthi typis exscripta a. 1684. 4.

existimabat. d) Itaque puriorem doctrinam non modo in Ducatum Iægerndorffensem, Ludovici, (***) regis Hungariæ, avunculi sui, beneficio acquisitum, intulit, e) sed

d) In Epistola apologetica ad Ferdinandum regem, qua visitationem anno 1528. a se institutam defendit, & invidiam ex ea susceptam, amoliri studet, hanc præcipue facti sui rationem reddit: „se id fecisse ex mandato Dei, qui magistratibus curam subditorum iniungit, non modo quoad corpus, sed etiam quoad animam. Argumentum huius epistolæ ex tabulario Vinariensi exhibet Seckendorf. L. II. §. XLII. Add. II. p. 121.

e) Ditionem Iægerndorffensem ab idolomania papistica iam a. 1524. cura Georgii repurgatam fuisse, ex libro Ecclesiæ Leibschnzenfis refert Abrahamus Scultetus, in Annal. Evang. renov. ad A. MDXXVI. licet alios hoc ad annum 1526. referre, moneat. Sed & in aliis Silesiæ partibus restitutæ lucis Evangelicæ præcipuum autorem & patronum extitisse Georgium, Seckendorffius L. I. §. CXXXIX. (6) his verbis ostendit: *In Bohemia & Silesia, etsi Ludovicus rex Luthero infensus erat, Georgii tamen Marchio-*

(***) *Rectius Ladislai, vid. finem p. 983. F. I. B.*

sed in terras etiam, quas communi iure cum Casimiro, fratre, possidebat, investitam, benigne fovit, tuendamque suscepit. f)

III.

chionis Brandenburgici, qui regia aule magister erat, & favere Luthero cœperat, opera, florere incipiebat Evangelica doctrina, Vratislavia maxime, que nobilissima Silesia urbs est, & sub Ducibus Lignicensibus & Monsterbergensibus.

f) Iam a. 1517, quo ad impugnandum Papatum Lutherus primum quasi signum sustulit, Martinus Helfferus, Iudi Curiensis moderator, exemplum illius, in Variscia, Casimiri & Georgii, Marchionum Brandenburgicorum, ditioni subiecta, sequi cœperat, & relicta mox statione sua, Vitembergam concesserat, indeque reversus, Evangelium, non sine successu, docuerat. Præcipue vero celebratur M. Caspar Loehnerus, Frederici Brandenburgici, Canonici Bambergensis, in parochia Curiensi Vicarius, postea vero sacerdos Evangelicus, cuius opera & studio doctrina repurgata, circa a. 1524. non exigua cepit incrementa. Vid. Rentschii Iubilæus Burggraviatus Norici, & Brand. Cederhein p. 606. Casp. Lilien Brandenb. Religions-Eifer p. 16. & vener. Parentis

III.

Apparuit hoc inprimis post mortem

CASI-

tis mei, Io. Christophori Layrizii Program-
mata Curiensia, laudata Seckendorffio L. I.
§. CXXXIX. Add. I. p. 241. Illum Evange-
lii cursum inprimis secundavit optima vo-
luntas Principum Brandenburgicorum Ge-
orgii & Casimiri, fratrum, qui, habito a.
1524. Onoldi conventu, consilia de tuenda
vera religione cum prudentissimis viris inie-
runt. leg. D. Io. Georgii Pertschii Origines
Vonsidelienses P. II. c. XXVI. p. 378. imo
publica etiam autoritate illam in regionibus
suis receperunt. Hoc enim luculenter do-
cet epistola Georgii, a. 1526. ad Casimirum
fratrem scripta, qua labascentem eius, in
asserenda religionis integritate, animum his
verbis redarguit: *Freundlicher lieber Bru-
der, vviervvol E. Liebe und vvir, als die
miteinander regierende Fürsten in vergan-
gener Zeit, als vvir draussen bey E. L. in
unser beeden Fürstenthum und Landen ge-
vest seyn, gantz Christl. und billiger Weiß
befohlen haben, daß allenthalben in unser
beeder Landen das Heil. Evangelium und
Wort Gottes lauter und rein geprediget
werden soll, und nichts das darvider ist
&c. so werden vvir doch auf unser fleißig
Nach-*

CASIMIRI g) fratris GEORGII. Etsi enim ille etiam doctrinæ Evangelicæ favebat, tamen in ea defendenda remissior erat, & propterea in decreto, quo religionis & rituum Ecclesiasticorum formulam, in ditione sua usque ad futurum concilium servandam, a. M D XXVI. præscripsit, Pontificiis plusculum concesserat. h)
Quod,

Nachfrag und Erkundigung lauter bericht, daß nicht allein das Wort Gottes in unsern Fürstenthum an allen Orten, sondern auch zu Onoldsbach in der Stadt nicht lauter geprediget vverde &c. apud Scultet. in Annal. Evang. Renov. ad A. M D XXVI. p. m. 109.

g) CASIMIRVS, Marchio Brandenburgicus, Georgii nostri frater, a. 1527. Ferdinandi, regis, postea Imperatoris Romanorum, iussu & auspicio, exercitum in Hungariam duxerat, ad regnum hoc contra Ioannem Sepusiensem, æmulum, asserendum; sed eius ipsius anni die 21. Septembris, Budæ, profluvio ventris decessit, & corpus eius inde Heilsbronnæ, in patrium monumentum, devectum est. Vid. Rentsch. Brandenburg. Cederhein p. 619. & Scultetus l. d.

h) Decretum illud, paulo post edictum Spirense, quo in causa religionis ita quisque se gerere

Quod, cum graviter ferrent Ordines ac subditi Brandenburgici, a rituum Romanorum superstitione iam abhorrentes, auxilium

gerere iubebatur, ut facti sui rationem Deo & Cæsari reddere posset, (vid. Sleidanus ad a. 1526. p. 150.) Onoldi, die Mercurii post festum Francisci a. 1526. communi utriusque fratris, Georgii & Casimiri, nomine, licet sine huius consensu, promulgatum, apud Hortlederum de Causis Belli Germ. L. I. C. III. p. 36. seq. sub hoc titulo extat: *Abschied und Meynung, vves sich der Durchleuchtig hochgebohrne Fürst und Herr, Herr CASIMIR Marggraffe zu Brandenburg von sein und seiner Fürstl. Gnaden mit regierenden Bruders Marggraffen Jærgens, samt ihrer F. G. Landschafft auf nechst gehaltenen Land-Tag zu Onoltzbach biß auf ein zukünftig Concilium, National-Versamlung oder seiner Fürstl. Gn. vveitern Bescheid des Abschieds halben, iüngst-gehaltenen Reichs-Tag zu Spaier in ihrer Fürstl. Gnaden Land und Fürstenthum zu halten vereinigt haben.* cuius primam editionem, forma quarti ordinis exscriptam, possideo. Speraverat nimirum Casimirus, de religionis negotio, in comitiis Spirensibus certi quidpiam definitum iri: quæ spes cum illum fefellisset, mense

xilium a GEORGIO PIO petierunt, i) & impetrarunt. Hic enim, eiusdem anni
menſe

menſe Octobri ſcriptum iſtud, quaſi inter-religionis formulam, evulgavit. Summa eius huc redit: per miniſtros legitime vocatos verbum Dei ex ſolis ſcripturis canonicis docendum, neque veterem, neque novam religionem vituperandam, miſſam Latina lingua celebrandam, non intermiſſis tamen cantionibus Germanicis, in uſurpatione unius, vel utriusque ſpeciei, ita verſandum ſubditis ſuis, uti nec Cæſarem, nec Deum offendant, auricularem confeſſionem retinendam, infantes, prout voluerint parentes, vel compatres, Latina vel Germanica lingua, in nomine Dei tingendos, feſtos Sanctorum dies celebrandos, & id genus alia. Ex quibus perſpicuum eſt, Caſimirum de ſtudio emendandæ religionis multum remiſſiſſe, ſiquidem mixtum quid ex Evangelismo & Papiſmo doceri voluit, ut recte iudicat Scultetus in Annal. Evang. Renov. ad A. M D XXVI. Forſan in eo placere ſtudiuit FERDINANDO regi, cui ab Imperatore CAROLO V, abſente, ad curandas res imperii, adiunctus fuerat. conf. Seckendorf. L. II. §. XVII. (2) p. 49.

i) Deſiderata illa ordinum cognoscere licet ex decreto conventus Provincialis Onoldini

a. 1528.

menſe Maio, primum per literas Caſimiri-
rum monuit, ne quid religioni remora
iniiceret, vel detrimenti afferret: k) poſt-
ea vero, quam ſolus Principatum Fran-
conicum, partim ſuo, partim Alberti, ex
fratre nepotis, cuius tutelam gerebat, no-
mine, regendum ſuſcepit, petitis Ordini-
um omni ex parte ſatis fecit, & in con-
ven-

a. 1528. cuius hæc verba ſunt: *Als von
denen Gefanten der Städte und gemeinen
Landschaft gebetten worden, daß mein
gnädiger Herr Marggraf Georg -- mit Ernst
darob und daran ſeyn vvolle, daß das Heil.
Evangelium und Wort Gottes Altes und
Neuen Testaments, und nichts, das darvi-
der iſt, in ſeiner Fürſtl. Gn. Fürſtenthum
Landen und Gebiethen, lauter und rein ge-
prediget, und alle andere vvidervvärtige
Predigten und Lehren abgeſtellet vwerden &c.
apud Rentschium in Brandenb. Cederhein,
p. 629.*

k) Extant literæ illæ apud Scultetum in Annal.
ad A. M D XXVI datæ lægerndorffii, die
Sabbathi poſt Bonifacium, iisque adiungun-
tur aliæ ad conſiliarios Onoldinos, quibus
hi cauſam religionis Caſimiro de meliori
commendare iubentur.

ventu illorum Onoldi A. M D XXVII, die Martis post Dominicam Invocavit, novum edictum promulgavit, quo religionem ad solum verbi divini præscriptum instituere & emendare iubet. l)

IV.

Vt illa sacrorum emendatio ubique rite & concorditer fieret, GEORGIUS visitationem Ecclesiarum instituere, & de certa huius ratione, cum republica Norimbergensi, eadem Evangelii luce iam collustrata,

- l) Vide den Landtags-Recess ap. Rentschium l. c. cuius verba hæc sunt: *Wolle demnach hiemit abermahls allen Pfarrern und Predigern ernstlich befehlen, daß sie das Heil. Evangelium, und Wort GOTTes altes und neues Testaments lauter und rein predigen, und nichts, das darvvider ist, daß auch Sr. F. G. Amtleute und Vnterthanen auf solches ein fleißig Aufmercken haben, und kein vviderwärtig predigen gestatten, sondern vvo sie dieselben hören oder vernehmen, es iedes-mahl mit gründlicher vvahrhaffter Vnter-richt an Sr. F. G. Stathalter und Rätthe gelangen lassen sollen, als lieb ihnen allen und einem*

strata, m) consilia communicare decrevit.

einem ieden insonderheit sei, Seiner Fürstlichen Gnaden Vngnade und Straf zu vermeiden &c.

m) Norimbergenses iam a. 1522. doctrinam Evangelicam amplexi erant, quo anno Andreas Osiander, & Dominicus Sleupnerus eam publicis concionibus asseruerunt, & Gallus Knorrius, Monachus Franciscanus, causam deserti a se monasterii publicavit. Leg. Seckend. L. I. §. CXXXIX. (3) p. 240. & Add. 1. Accesserunt postea Georgius Pesslerus ad S. Sebaldi, & Hector Bohmerus ad S. Laurentii ædem Præpositi, qui a. 1524. ediderunt: *Grund und Ursachen, aus der H. Schrift, vwie und vvarumb die Ehrvvürdigen Herren beyder Pfarr-Kirchen, S. Sebalds, und S. Laurenzen, Pröbste zu Nürnberg, die Mißbräuche bey der Heil. Meß, Fahr-Tag, geuveyhet Saltz und Wasser, sammt etlichen andern Ceremonien abgestellt, unterlassen und geändert haben.* cuius scripti summam repetit & plura, de ortu & progressu emendationis sacrorum, in civitate illa, exponit Seckend. L. I. §. CLXXIII. Add. 1. p. 299. Quam altas, iam tum, radices, ibi, purior doctrina egerit, vel hinc iudicare licet, quod d. 4. Martii a. 1524. Fer-

vit. n) Qua de causa conventus Suobacensis
Rrr 2

Ferdinandus, Imperatoris Caroli V frater, & in imperio postea Successor, Senatui Norimbergensi Lutheranismum exprobravit, & frustra eum ad cœtus Romani societatem revocavit, ut refert Philippus Feilitichius, Electoris Saxoniae Friderici III. ad comitia Norimbergensia legatus, in literis ad Electorem d. 11. Martii a. 1524. scriptis, & non cives tantum, sed Monachos quoque Dominicanos, pariter ac Augustinianos, a Papismo defecisse, addit, ap. eundem Seckendorf. l. c. §. CLXIII. Add. I. p. 289. præter quem, præcipue Durrii Commentatio de Relig. Christ. in Rempubl. Norimbergensem introducta hic commendanda est.

- n) Rentschius in Brandenb. Cederhein p. 638. *Gleich nach dem Land-Tag* (Conventus ergo provincialis, iam ante habitus, a congressu Suobacensi cum Norimbergensibus, caute distinguendus est) *hat Herr Marggraf Georg, in genauer Überlegung, daß eine doppelte Schnur nicht leichtl. reiße, mit der Stadt Nürnberg in Religions-Sachen sich auf gewisse Maaß verbunden, damit diese benachbarte Kirchen von keiner Uneinigkeit möchten getrennet werden. conf. Seckend. L. II. §. XLII. p. 121.*

sis o) ad diem Mercurii post festum corporis Christi, sive 14. Iun. eodem anno 1528. indictus est. Ad hunc ab ipso GEORGIO nostro missi sunt p) Ioannes Rurerus, Ecclesiae Onoldinae Pastor primarius, q) &

o) Suobacum, aliis Suabacum, oppidum haud incelebre, in confinio ditionis Norimbergensis & Marchionum Brandenburgicorum, altero ab urbe Norimberga lapide situm, a flumine præterlabente, quod in Norimbergensium insignibus apparet (vid. Wagenfeil. Comment. de Norimberga P. I. Cap. IV. p. 28.) nomen habet.

p) Nomina eorum, qui conventui Suobacensi interfuerunt, recenset Rentschius in Iubil. Burggrav. Norici p. 15. & in Brandenb. Cederhein. p. 631.

q) Ioannem Rurerum, unum ex primis sacerdotibus Evangelicis, & præcipuis religionis instauratoribus, in ditione illa, fuisse, vel ex literis GEORGII Marchionis ad CASIMIRVM an. 1526. scriptis, intelligi potest, in quibus, causam illius cum ipsa religionis causa coniungens, conqueritur: *daß nicht allein das Wort Gottes in unsern Fürstenthum nit lauter und rein gepredigt, und dem Prediger im Stifft sein ärgerlich gottlos Predigen Menschen-Tand und Fabeln gestattet.*

& Adamus Candidus, alias Weifs, sacerdos Creilsheimensis, r) quibus ex Politi-

Rrr 3

corum

stattet, sondern dass auch Herr Hans Ruerer, Pfarrer in der Stadt, und andre recht Christlich und Evangelische Prediger, verhasst und verfolget vverden, atque adeo petit: E. L. vvolle alle gottlose Prediger in unser Stadt zu Onoltzbach abstellen, Herrn Hansen Ruerer und andere Christliche Prediger von unser beeden vvegen handhaben, und in gnädigen Befehl halten, auch darob seyn, dass sie ihr ehrlich competentz haben &c.

Scultetus l. c. p. 109. seq. Idem Rurerus postea a. 1530. ad comitia Augustana principem suum comitatus est, & cum reliquis Theologis, religionis causam strenue defendit. Docent id, præter cetera, literæ, tri-duo post prælectam confessionem, Augusta Vindelicorum ad Principes Protestantes scriptæ, a Spalatino servatæ, quibus subscripserunt Iustus Jonas, Ioannes Rurerus, Erhardus Schnepfius, & Henricus Bock, vid. Seckendorf. L. II. §. LXVI. Add. 1. p. 172. Conf. Cœlestini Hist. Comit. Aug. T. IV. f. 134. b. & Casparis a Lilien Oratio de D. Georgio p. 15. (v. Syllog. p. 836. 865. F. I. B.)
r) Non Suobacensis, ut vitiose legitur apud Rentschium in Brandenb. Ceder-Hein. p. 631. qui

corum ordine accesserunt Georgius Voglerus, f) & Wolfgangus a Wiesenthau, Præ-

qui locus imposuit Autoribus Lexici universalis historici sub voce Schwobach, P. II. p. 398. Nam Rentschius ipse, Weisium Pastoris Creilsheimensis, ac postea ibidem concionatoris aulici & Decani munus obtinuisse, memorat l. c. p. 174. & im Heil. Iubel-Bronn p. 30. quam sententiam confirmat Weisii epistola, ex oppido Creilsheim, ad Casparem Hedionem, de statu ecclesiæ illius sibi demandatæ, scripta, apud Scultet. in Annal. Evangel. Renov. ad A. M D XXIII. Hunc quoque, tempore exhibitæ confessionis Augustanæ, cum aliis Theologis Evangelicis Augustæ præsentem fuisse, testatur Cœlestinus in Hist. illorum Comitiorum T. IV. f. 134. b. & refert Rentschius in Brandenb. Ceder-Hein. p. 174. (v. Syllog. p. 837. B.) f) Memoratur hic in Actis tabularii Vinariensis, Reg. H. fol. 5. inter eos, qui nomine Georgii Marchionis a. 1528. Coburgi, de causa religionis, cum legato Electoris Saxoniae egerunt, ibique vocatur Præfectus Cancellariæ (Cantzley-Verweser) vid. Seckend. L. II. §. XLII. add. II. p. 121. seq. Sed quod a. 1529. celebri illa legatione ad Imperatorem Carolum V, Placentiæ tum commorantem, functus fuerit, ut nonnulli existimant,

Præfectus Suobacensis: Norimbergensium
vero nomine, Suobacum venerunt Domi-
nicus Sleupnerus, ad S. Sebaldi, *t*) & An-
dreas Osiander, ad S. Laurentii ædem sa-
cerdotes, *u*) una cum Martino Tucherō

Rrr 4

Sena-

mant, non invenio: neque id verisimile est.
Nam in actis illius legationis nonnisi Iohan-
nes Ehingerus, Consul Memmingensis,
Michael de Caden, Syndicus Norimbergen-
sis, & Alexius Frauentraut, Georgii Secre-
tarius, nominantur, apud Hortled. T. I.
L. I. c. VII. fol. 47. seq. Extat tamen apud
eundem Hortled. l. c. c. VI. fol. 44. seq.
Vogleri iudicium, de legatis principum
Evangelicorum, ab Imperatore in custo-
diam datis, in quo factum Imperatoris, ut
iuri gentium adversum, vehementer im-
probat. (*v. Syllog. p. 531. 787. 838. 853. B.*)

t) Dominicus Sleupnerus, initio Canonicus
Vratislaviensis, postea, D. Lutheri & Me-
lanchthonis amicorum opera, Norimber-
gæ, in templo S. Sebaldi, primus Evan-
gelii præco fuit, ut refert Paulus Frehe-
rus in Theatro Virorum eruditione claro-
rum P. I. sect. II. f. 460. in vita nepotis eius,
Christophori Sleupneri, de patria ecclesia
longe meritissimi.

u) Non est huius loci, integram Osiandri hi-
storiam, ex controversiis postea motis no-
tissimi,

Senatore x) & Lazaro Spenglero, qui Senatui Norimbergensi ab epistolis & consiliis,

tissimi, recensere. Nostra tantum refert annotare, eum iam a. 1522. mense Februario publice Norimbergæ concionari, purioremque doctrinam asserere cœpisse, Vid. Seckendorf. L. I. §. CXXXIX. (3) p. 240. & una cum Sleupnero, & Thoma Venatorio Senatui consilium, sub nomine: „Ein gut Unterricht und getreuer Rathschlag aus heil. göttlicher Schrift, wess man sich in diesen Zwietrachten unsern heiligen Glauben und Christliche Lehr betreffende, halten soll &c. „ exhibuisse. Conf. idem Seckend. l. c. § CLXXIII. Add. I. (h) p. 300. Qui plura nosse cupit, adeat vitam eius apud Melchiorem Adami in Vitis German. Theol. p. 226. seq. & Magnificum Dn. Pro-Rectorem D. Gottliebium Wernsdorffium in dissertatione, de Osian-drismo in Pietismo renato, quantum edita 1717.

x) Tucherorum familia inter Norimbergensium primas refertur, vid. Wagenseil. Comm. de Norimb. p. 189. Martino nostro a. 1513. præfectura agri Norici, titulo procuratoris (Landpflegers) commissæ fuerat. Leg. Historische Nachr. von Nürnberg. ad h. a. p. 319.

liis, simulque Luthero amicissimus fuit. y)
Ex communi horum sententia, visitationem Ecclesiarum in ditionibus Marchionatus Brandenburgici, & reipubl. Norimbergensis, eodem anno M D XXVIII, peractam fuisse, inter omnes constat. z)

R r r 5

V. In

y) De hoc Lazaro Spenglero Paulus Freherus in Theatro Viror. eruditione clar. P. II. Sect. IV. f. 512. refert, illum quidem, nomine, scribam fuisse Senatus Norimbergensis, (Rathschreiber) sed revera, consiliorum fere omnium autorem & gubernatorem, nihilque habuisse antiquius, religionis sinceræ instauratione, a. 1526. hortatorem & instigatorem extitisse senatui, ut ludus literarius aperiretur. Pietatem eius declarat Ode illa vernacula ab ipso composita: *Durch Adams Fall ist gantz verderbt &c.* post obitum eius lucem vidit confessio eius Germanica, curante D. Luthero typis excusa. Notus præterea est ex literis cum Luthero commutatis, quales extant in T. IV. Alt. p. 443. V. f. 268. & Cœlest. Hist. Comit. Aug. T. III. 62. b. 63. Extat etiam Lutheri præfatio in Spengleri legenda Sanctorum T. VI. Alt. f. 468. Add. Adami in Vitis Ictor. Germ. p. 60. 66.

z) Illustris est huius visitationis memoria, quam, præter cetera monumenta, conservarunt

V.

In hoc ipso conventu Suobacensi XVII. Articulos, quos vocant, Suobacenses, scriptores quidam Brandenburgici & Norimbergenses, ab Andrea Osiandro, alii a Ioanne Rurero, alii ab aliis, consignatos esse, tradiderunt, qui, a Georgio Pio, ad Ioannem, Electorem Saxoniae, & Philippum, Landgravium Hassiae, missi, & utriusque Theologis approbati, postea Philippo Melanchthoni scribendae Augustanae Confessionis materiam praeberint: a) plane

varunt literae ipsius Georgii Marchionis ad Regem Ferdinandum a. 1528. scriptae, quibus invidiam inde susceptam diluit, & in ea nihil se fecisse, demonstrat, de quo non ex decreto comitiorum Spirensium, Deo ac Caesari rationem reddere possit. Quanto-
pore Lutheri Georgii consilium placuerit, discimus ex epistola illius, eodem anno, d. 1. Iul. ad Wenceslaum Lincium scripta Tom. II Epp. p. 382, ubi: „gaudeo, inquit, „apud vos & Marchionem visitationem in- „stitui, Christus suo Spiritu adspiret..
a) Primus, quod sciam, materiam Augustanae Confessionis Theologis Suobacensibus acceptam retulit Ioannes Conradus Durrius, Theologus Altorfinus, a. 1677. defunctus, cum

plane contra communem sententiam, qua
XVII

cum in procæmio Commentationis de religione Christiana in civit. Norimbergensem introducta p. 17. tum in Ilagoge in libros normales ecclesiæ Norimberg. cap. XVI. p. 159. ubi: *missis*, inquit, *legatis*, in oppido Schvobach convenerunt utriusque partis Theologi, & summam doctrinæ, septendecim articulis comprehensam, proposuerunt: quos ipsos postea Lutherus, ab Electore Saxonia sibi transmissos, simul cum aliis Theologis Wittebergensibus, expendit, & Philippo transmisit, qui eosdem, a Luthero iterum revisos, in scribenda Augustana Confessione, præcipue sibi exprimendos sumsit. Idem innuit G. C. Renschel, in Brandenb. Stamm-Baum, p. 92. Data vero opera, & conquisitis omnibus, quæ reperire potuit, argumentis, id asserere studuit sæpe citatus Io. Wolffgangus Rentschius, quem ceteri fere auctorem secuti sunt. Hunc ergo instar omnium audiemus, in Iubilæo Burggraviatus Norici, a. 1678. editi, p. 16. causam suam ita perorantem: *Vt quod res est, dicam*, PRIMA FUNDAMENTA IPSIUS AVGVSTANÆ CONFESSIONIS POSUIT (Georgius)
Con.

XVII illi articuli, vulgo Torgavienses dicti,

Consignaverant BRANDENBURGENSES THEOLOGI XVII. articulos, quos & NORIMBERGENSES comprobarunt. Hos Serenissimus Georgius, Saxonia Electori, & Hassia Landgravio transmisit. Hi porro eosdem Wittenbergensibus Theologis expendendos tradiderunt, qui approbatos prorsus, in conventu Smalcaldico, non nihil emendatos produxerunt, uti etiam, in Comitibus Augustanis, publicam, & nostris ecclesiis sacro-sanctam, Confessionem ex his articulis collegerant, ut adeo SVOBACENSIS CONVENTVS PRIMA RVDIMENTA ipsi AVGVSTISSIMÆ CONFESSIONI AVGVSTANÆ dederit. Hæc, iudices, non noviter ficta, nec lenociniis aut poppysmatibus ornata animadvertetis. Antiquissimum monumentum Noribergense, quod ex fida & amica manu ad me pervenit, testabitur: Anno 1528. hat diese XVII. Articul Marggraf Georg, den Chur-Fürsten zu Sachsen, und LandGrafen zu Hessen zugeschicket, vvelcher der Theologischen Facultät zu Wittenberg Iudicium drüber begehret, die haben die-

Eti, anno demum M D XXX, non multo
ante

dieselbe allerdings approbirt, und seynd aus diesen Articuln, vwie der Augenschein vveiset, die Schmalcaldische, auch vorher die Augspurgische, gefasset worden, und hat man also den ersten Stein der Augspurgischen Confession zu Schwabach gelegt. Diese XVII. Articul vverden zuvar D. Lutherz zugeschrieben, vwie sie denn in seinen Tomis zu finden, es hat aber damit die angezeigte Gelegenheit, und hat er dabey nichts anders gethan, als daß er sie censiret und approbiret. *Vel si publicam fidem mavultis, beatissimum DILHERRVM produco, qui, in enarratione Hist. quæ Manuali Domini Beerii p. 670. inserta est, rem fere iisdem verbis describit, & ad hoc, quod citavi MSC. (geschriebene Urkunden,) respicit. Cui ex SLEIDANI testimonio non leve pondus addit p. mem. Dn. DVRRIVS etc. etc. Eandem sententiam Rentschius noster denuo proposuit im heiligen Iubel-Bronn, sive concione seculari in memoriam exhibitæ, ante CL. annos, Augustanæ Confessionis habita, p. 30. quam repetit im Brandenburg. Ceder-Hein. a. 1682. edito, p. 173. & p. 631. Rentschio, in hac causa, præter ceteros, assensi*

ante comitia Augustana, a Theologis Vi-
tem-

assenfi sunt Caspar a Lilien, in Oratione supra laudata, de Divo Georgio p. 14. §. 15. licet hic XVII illos articulos, Suobaci a. 1528. compositos, pro materia Augustanae Confessionis non venditet, Illustris ac excellentissimus Dn. D. W. Gabriel Pachelbel de Gehag, Serenissimis Marchionibus Brandenburgicis a Consiliis sanctioribus, in Vermehrungs - Punckten der Anleitung zu einem summarischen Bericht von der Stadt Onoltzbach a. 1709. ed. ad §. 18. lit. 9, 2. Ioannes Andreas Planerus, Professor quondam Vitembergensis, in Historia Varisciae, p. 107. & novissime Auctores Lexici Vniversalis Historici cum D. Buddei Praef. ed. in voce Georgius P. I. f. 229. & voce Schvvabach P. II. p. 398. His cautior Seckendorffius, in Hist. Luther. L. II. § XLII. p. 121. sententiam illam ita refert, ut assensionem cohibeat. Cum enim in conventu Suobacensi, de XVII. articulis conventum esse, scripsisset, ita pergit: *Secuta est illorum approbatio a Luthero & Theologis Wittenbergensibus, & ut ex scriptis quibusdam Brandenburgicorum & Norimbergensium Theologorum apparet, iidem esse creduntur, qui postea Smalcaldiae denuo propositi, & rati habiti*

tembergensibus, ac potissimum quidem ab ipso Luthero, iussu Electoris Saxoniae, conscripti esse creduntur. b)

VI.

habiti fuerunt, ex quibus AUGUSTANA CONFESSIO composita fuit: de quo tamen certi nihil statui potest, donec ex Archivis Suabacenses illi articuli producantur, quod huc usque factum esse, non invenio. Ceterum nominatim Andreae Osiandro articulorum Suobacensium consignationem tribuit B. Rentschius l. c. Generosissimus vero Dn. Pachelbelius a Gehag l. c. Ioanni Rurero, Theologo Onoldino. (v. Syllog. p. 827. F. l. B.)

b) Communem de materia Augustanae confessionis sententiam Georg. Cœlest. in Hist. Comit. August. p. 25. his verbis exponit: *Deliberatum deinde fuit, quamnam forma commoda, & erudita methodo, doctrina, in Ducatu Saxoniae, aliorumque Principum, in causa religionis coniunctorum, territoriis usitata, conscribi ac comprehendere posset, quae paulo post Caesari, (qui utriusque partis de religione sententias se auditurum in bulla sua clementissime promiserat) in conventu Augustano commode exhiberetur. Quae res, cum ad Lutherum potissimum spectaret, ipsi-*
que

VI.

Ipse equidem laudibus patriæ meæ, in rebus præsertim ad religionem pertinentibus, impense faveo, & propterea viros quosdam pios ac eruditos, qui, illius forsân amplificandæ studio, longius abrepti sunt, facile excusatos habeo, imo etiam ex historia conventus Suobacensis, com-

que soli transigenda incumberet, & demandata esset; priusquam iter Augustanum susciperetur, articulos septendecim composuerat, quibus Christianæ fidei & doctrinæ, publice in ecclesiis populo proponendæ, & præcipue ad animæ salutem ac veram pietatem utilis ac necessariæ summam, missis disputationibus scholasticis, & populo erudiendo non necessariis, complexus erat. Iusserant & ceteri Principes ac civitates, Evangelicam doctrinam amplexæ, suos Theologos summam doctrinæ, in ecclesiis suarum religionum sonantis, scripto comprehendere. Quæ omnia, & in his aliqua, prolixitate etiam molesta, perlegere Augusta D. Philippus & censere coactus fuit. Sed hos septendecim articulos a Luthero delineatos, præcipue Philippo in scri-

communem de materia Confessionis Augustanæ sententiam ex parte emendandam esse, paulo post ostendam. Sed quod XVII illi articuli, Luthero hucdum, ut auctori, tributi, & a Philippo Melanchthone, ad
Tom. I. Fasc. V. Sss scri-

scribenda confessione propositos fuisse, testantur eadem verba & phrasés in aliquot articulis retenta, & ordo ac series articulorum fere similis, epistola denique Iohannis Electoris Saxonie ad Lutherum data, quam suo loco inseremus. Subiungit deinde ipsos illos XVII. Articulos tali titulo insignitos: CONFESSIO DOCTRINÆ ET FIDEI CHRISTIANÆ PER D. M. LUTHERVM XVII. ARTICVLIS COMPREHNSA. Cum eadem inscriptione extant illi in Chytræi Histor. Conf. August. p. 21. & Tom. V. Jen. f. 14. & T. V. Altenb. f. 14. ubi inscriptio Germanica ita se habet: „Be- „ kântniß Christi. Lehre und Glaubens durch „ D. M. Luthern in XVII. Articul verfasset. „ De Luthero, horum XVII. articulorum auctore, & de Augustana Confessione ex iis confecta, cum Chytræo & Cœlestino consentiunt Scultetus, in Annal. Evangel. ad a. MD XXX. p. m. 154, ubi simul, Lutherum cum ceteris Theologis Vitembergenfibus Torgam ab Electore evocatum fuisse, refert, Casp. Vlenbergius, de Vita & rebus gestis

scribendam Augustanam Confessionem adhibiti, conventui Suobacensi, a. MD XXVIII. religionis causa habito, (***) vel integri, vel saltem ex parte, vindicari debeant, graves ob causas, nec mihi, nec aliis, persuadere possum.

VII.

Nam primo, si visitatio ecclesiarum, de qua a. MD XXVIII. Suobaci, inter Theologos

gestis Lutheri, ad a. 1530. p. 370, ubi de tota rei summa, de conficienda nimirum fidei Professione, quæ Cæsari Protestantium nomine in fut. Comitibus offerretur, Torgæ consultari cœptum esse, scribit, & Lutherum XVII. condidisse Articulos, quos propterea Scriptum Torgense vocat, D. Io. Schmidius in Memoria A. C. §. XXIII. p. 39. qui, intra paucos dies septendecim illos articulos a Luthero scriptos esse, affirmat, Maimburgius in Historia Lutheranismi L. II. Sect. 20 & cum eo Seckendorffius ad h. l. §. XLV. (6) p. 151. ut alios quam plurimos omittam.

(***) Favet huic Cel. Iani & Cl. Layritii sententiæ Summe Ven. D. Io. Alb. Fabricius, cuius verba infra dabo, in fine præfationis, quam Diss. alteri de Articulis Suobacensibus præfigam. F. I. B.

logos Brandenburgicos & Norimbergenses
convenit, secundum certam aliquam do-
ctrinæ formulam, a Theologis illis recens
conscriptam, & XVII capitibus, sive, ut
vulgarem loquendi rationem retineamus,
articulis comprehensam, instituta fuisset,
hi articuli ita sane obscurari non potuis-
sent, ut non aliqua saltem eorum exem-
pla in tabulariis Marchionum Brandenbur-
gicorum, aut reip. Norimbergensis, aut
ipsarum ecclesiarum, quibus normæ instar
commendati esse putantur, superessent.
Atqui nusquam adhuc, magna licet im-
pensa opera, investigari potuerunt, quæ
ratio vel sola Seckendorffium ab assensu
sententiæ illi præbendo revocavit, licet
alioquin ab illa non alienus videatur c).
Neque opus fuisse novæ eiusmodi doctrinæ
formula, ratio & consilium visitationis il-
lius, penitus inspectum, ostendit. Non
enim per illam, doctrina Evangelica in
ecclesias Brandenburgicas ac Norimbergen-
ses primum introducenda, sed impedi-
menta tantum, quæ pridem introductæ,
Sss 2 &

c) Legantur verba eius in §. V. not. 2, p. 21.
citata, & add. Seck. p. 140.

& publica iam autoritate confirmatæ d) a Pontificiis, absente Georgio, & connivente Casimiro, obiecta fuerant, e) removenda erant. Id vero inprimis fiebat per declarationem & emendationem ordinationis Onoldinæ, a. M D XXVI a Casimiro promulgatæ, qua passim Pontificii, velut sibi favente, abutebantur. f) Ceterum

d) Conf. §. II, p. 8. (p. 987. sq. huius Syll. F. I. B.)

e) Qualia hæc impedimenta fuerint, optime intelligitur ex epistola, quam sæpe laudavimus, Marchionis Georgii ad Casimirum fratrem de illis scripta, apud Scultet. ad a. M D XXVI. p. m. 109. Quam ergo medelam Georgius absens, literis illis, a Casimiro & Consiliariis eius expetierat, eam, post huius mortem, in terras suas Franconicas ex Silesia redux, ipse rebus Evangelicorum laborantibus afferebat.

f) Summam huius ordinationis supra ad §. III. not. h. exhibuimus. Quod vero eius declaratio & emendatio Georgio, ex Silesia reverso, in visitatione illa potissimum proposita fuerit, ipse clarissime docet, in literis apologeticis de illa ad Ferdinandum Regem scriptis, quarum summam Seckendorf. L. II. §. XLII. add. II. p. 121. his verbis proponit: „Neque tamen ardua esse, quæ egerit, (puta

rum verisimilius est, post peractam de-
mum visitationem, leges quasdam eccle-
siasticas, quales scilicet status ecclesiarum,
in visitatione deprehensus, requirebat,
conditas esse. g) Præterea eo ipso anno
Georgii Marchionis consilarii & admini-
stri, de causa religionis, cum Eberhardo
de Tann, Electoris Saxonici legato, agen-
tes, curam de conscribenda certa doctrinæ
formula diserte Electori reliquerunt. h)
Hic nimirum, in iis, quæ ad universam

Sss 3 rem

(puta in visitatione a. 1528. instituta)
neque congregatione multorum procerum,,
ex Christiano orbe opus habuisse, decla-
ratam esse ordinationem a Casimiro fra-
tre, post decretum illud Spirense, com-
muni nomine publicatam.

g) Diserte illud affirmat Scultetus in Annal.
Evang. ad a. M D XXIIIX. p. m. 128. „No-
ricorum, inquit, & quæ Marchionum,,
Brandenburgicorum sunt in Franconia ec-
clesiarum solennis visitatio hoc anno insti-
tuta, eaque peracta, leges ecclesiasticæ,,
præscriptæ sunt, quibus utræque deinceps,,
gubernarentur.,

h) Ipsa acta huius congressus, ex tabulario Vi-
nariensi a Seckendorffio l. c. p. 122. recensita,
inter utriusque principis legatos conve-
nisse,

rem Evangelicam pertinebant, procurandis, inde ab initio reformationis, primas & præcipuas partes, ceterorum omnium ordinum Evangelicorum consensu, sustinebat. Nullam quoque veri speciem habet, Lutherum, in causa illa, cuius ipse præcipuus dux & auctor extitit, adeo inopem consilii fuisse, ut una cum collegis suis, Theologis Vitembergensibus, præparare iussus, i) quæ ad confessionem Augustæ

nisse, testantur: Electori curæ fore, ut articuli conscriberentur, qui secundum Spiritum, & verbum Dei, Christiani & pii essent, & irrefragabiliter probari possent.

i) Ipsas Johannis Electoris Sax. literas, ea de re ad D. Lutherum ceterosque Theologos Vitembergenses, Torgæ, a. 1530. postridie Domin. Reminiscere scriptas, Historia A.C. ad a. 1530, p. 134, & Müllerus, in der Historie von der Evangelischen Stände Protestation p. 448. ex tabulario Vinariensi E. fol. 37. n. 1. exhibet. In his Elector, cum potissimum religionis causa, comitia Imperii ad diem 8. Aprilis indicta esse, demonstrasset, ita pergit: *So ervvegen vvir bey uns, daß die hohe und unmeidliche Nothdurfft erfordern vwill, vveil vielleicht solcher*

cher Reichs-Tag an eines Concilii oder Na-
tional-Versammlung statt gehalten vvil
vwerden, daß vvir aller der Articul halben,
darum sich angezeigter Zuviespalt, baide
im Glauben, und auch in andern euserlichen
Kirchen-Bräuchen und Ceremonien erhellet,
zum förderlichsten, dermassen gefast vver-
den, damit vvir vor Anfang solches Reichs-
Tags beständiglich und gründlich entschlossen
sein, ob, oder vvelchergestalt, auch vwie
vweit, vvir und andere Ständte, so die
reyne Lehre bey ihnen angenommen, und
zugelassen, mit GOTT, Gevvissen, und gu-
tem Fug, auch ohn beschvverlich Aergeruß,
Handlung leiden mügen, und können. --
Das denn von niemands baß gründlicher,
noch beständiger, denn euch, ervvogen und
berathschlaget mag vwerden, als vvir auch
an euch hiermit gnädiglich begehren, und
sonderlich, daß ihr solche Ervvegung, an-
dere Sachen und Geschafft in Ruhe gestallt,
dermassen vvolt fürnemen, auf daß ihr hie
zvvischen und nächstkünftigen Sonntags
Oculi, damit fertig vwerden, und auf den-
selbi-

bant, ad formulam Suobacensium confu-
geret,

*selbigen benannten Sonntag sämtlich allhier
gegen Torgau damit kommen möget (patet
hinc, Articulos illos non Torgæ demum, ut
nonnulli existimant, a Theologis Vitember-
gensibus, sed iam ante horum profectiorem
in urbem illam, conscribendos, & conscri-
ptos fuisse.) Und ob vvolhl in vorangezeig-
ter Ausschreibung mit ausgedruckt ist, daß
ein jeder Stand seine Prediger und Gelerten
zu solcher Handlung --- mit bringen möge,
--- so ist gleichvvol an Euch, Doctor Mar-
tin, und Doctor Jonassen, Probst, auch Ma-
gister Philipssen Melanckton, unser gnädiges
Begern, Ihr vvollet euch und eur Sachen an-
heim darnach achten, etc. etc. Quo de man-
dato Lutherus continuo Iustum Ionam, visi-
tationis causa in Ducatu Saxonico absentem,
his literis, d. 14. Martii 1530. datis, certio-
rem fecit: „Scripsit Princeps nobis, id est
„tibi, Pomerano, Philippo, & mihi, com-
„munes literas, ut una simus, & omnibus
„sepositis aliis rebus, ante Dominicam futu-
„ram absolvamus, quæ necessaria sunt ad
„comitia VIII Aprilis futura. Carolus enim
„ipse aderit Augustæ, amice compositurus
„omnia, ut scribit in sua bulla. Quare ho-
„die & cras, licet absente te, faciemus nos
tres,*

geret, & alienum foetum pro suo vendicaret. k) Totus denique error unice natus esse videtur ex confusione conventus Suobacensis prioris cum posteriori a. MDXXIX. mense Oct. habito, (****) a quo tamen il-

S s s 5 lum

„tres, quantum possumus. Tamen & tuum
„erit, ut Principis voluntati satisfiat, re-
„iectis in socios reliquos laboribus tuis,
„cras te hic sistere nobiscum.

k) Quod Lutherus illam Augustanæ confessionis materiam, quæ XVII. articulis comprehensa, Tom. V. len. p. 14. extat, sibi & collegis suis, velut auctoribus, adscribi passus fuerit, præter alia docent literæ Ioannis, Electoris Saxonæ, d. 11. Maii a. 1530. Augusta ad eum datæ, quæ ita incipiunt. *Postquam vos, & alii nostri Theologi, Witteberge, nobis clementer mandantibus & petentibus, articulos, de religione nostra controversos, scripto brevi delineastis, non volumus vos celare, iam Magistrum Philippum Melancthonem denuo eos hic Augustæ reviddisse, & in formam redegeisse, quam vobis una mittimus.*

(****) Ita & Cel. Fabricius censet, & ego cum ipso; illius verba inferius exhibiturum me esse, paulo ante p. 1010. not. (***) promississe me, memini. F. I. B.

lum non tempore tantum, sed causis etiam, personis, actis, & eventis differre, ex postea dicendis patebit. Cum videlicet scriptores supra memorati, in posteriori hoc conventu Suobacensi, XVII. doctrinæ Christianæ capita recitata fuisse, accepissent, ea perperam Theologis Brandenburgensibus ac Norimbergensibus ad priorem illum conventum, mense Iunio a. MDXXVIII vocatis, adscripserunt.

IIX.

Rationes, quas dissentientes pro opinione sua afferunt, facile diluuntur. Provoceat primum Rentschius ad antiquissimum aliquod monumentum Norimbergense, tanquam præcipuum totius causæ præsidium. Sed, quod pace eius dixerim, monumentum hoc incertæ prorsus fidei & ætatis est, neque acta authentica, sed narrationem ἀθέσπυτον complectitur, cui per se non plus, quam ipsius Rentschii commemorationi, tribuendum est. Et illud quidem non antiquissimum esse, vel styli ratio prodit, multo comitioris, & ætati nostræ accommodatioris, quam ut medio saltem seculo XVI conveniat. Post mortem

tem certe Lutheri scriptum sit, necesse est, cum XVII illos articulos, ut Tomis Lutheri insertos, memoret. Quicumque vero demum narrationis auctor sit, eum in historia temporum, de quibus loquitur, parum versatum fuisse, vel hinc apparet, quod ex articulis sæpe dictis, non modo confessionem Augustanam, sed, *post hanc*, etiam articulos Smalcaldicos confectos esse, sibi persuadeat. Si enim intelligat articulos Smalcaldicos, qui post exhibitam Augustanam confessionem a. M D XXXVII a Luthero scripti, & inter libros symbolicos ecclesiæ nostræ relati sunt, hos ex XVII illis articulis compositos esse, *autoptice* confutat. At, nisi me omnia fallunt, acceperat forte bonus vir, articulos, quos sæpe diximus, in posteriori conventu Suobacensi, mense Oct. a. M D XXIX. propositos, sequenti mense Nov. Smalcaldiæ, principibus ac civitatibus Protestantibus, ut fundamentum concordiae & societatis incundæ, commendatos fuisse. 1) Sed præterquam quod hanc repetitionem XVII articulorum Suobacensium Smalcaldiæ factam,

1) Vid. Sleid. Comment. de Stat. Rel. & Reip. L. VI. p. 176. & L. VII. p. 180.

etiam, nemo pro articulis Smalcaldicis venditaverit, Augustana confessio eam non antecessit, sed secuta est. Obiicitur porro testimonium Sleidani, scriptoris sane gravis & fide digni: at ille in conventu quidem Suobacensi posteriori a. MDXXIX, ut modo diximus, non vero in priori a. MDXXVIII, aliquam doctrinæ summam recitatam fuisse, scribit: *m)* tantum abest, ut per articulos a Theologis Suobacensibus a. MD XXVIII. fundamentum Augustanæ confessionis iactum esse, affirmer. Urgetur denique consensus Dilherri & Durrii, qui quidem, si vel maxime probari posset,

m) Verba Sleidani l. c. p. 176. ad a. 1529, hæc sunt: *Cum mense Oct. Suobacum legati principum ac civitatum venissent, Saxonis & Georgii Brandenburgici nomine propositum fuit: quoniam religionis & doctrinæ defensio sit huius fundamentum fæderis, atque causa, primum oportere consentientes omnium in eo esse voluntates. Itaque recitata fuit doctrinæ summa capitibus aliquot comprehensa, quam approbaverunt omnes. Argentinenfes autem ac Ulmenses legati --- de iis se nihil in mandatis habere, dicebant.*

set, Rentschii causam non magis iuvarer,
quam Rentschii autoritas alios, qui opi-
nionem eius secuti sunt. At ne illum qui-
dem satis vere prædicat. Nam Dilherrus
certe XVII illorum articulorum, ex qui-
bus Augustana confessio a Philippo Me-
lanchthone concinnata est, aperte Luthe-
rum auctorem facit, n) & ab illis Suoba-
cen-

n) Dilherri verba im Histor. Bericht von dem
Augsp. Glaubens-Bekänntnis, ap. Beerium im
Nürnberg. Hand-Buch L. XIX. p. 620. seq.
(*****) hæc sunt: „Ehe aber der Chur-
Fürst sich (nach Augspurg) erhüb, waren,
auf dessen gnädigsten Befehl Lutherus,
Philippus, Bügenhagius (der auch Pome-
ranus genannt wird) und Justus Jonas zu
Torgau zusammen kommen, und hatten
sich von denen Glaubens-Sachen mit ein-
ander unterredet, auf waserley Weis,
und wie am allerfüglichsten die Haupt-
Stücke der Christlichen Lehre zu fassen,
aufzusetzen und Käys. Majest. auf den
Reichs-Tag fürzutragen. Und ist hierbey
Luthe-

(*****) *In Diss. huius exemplo, quo utor, &
ad cuius fidem hæc Diss. recuditur, L. XIX.
p. 620. Manualis b. Beerii, hic allegata
deprehendi. Cum autem pauca quadam vi-
tia*

Luthero aufgetragen worden, erwehnte, Haupt-Stücke der Christl. Lehre zu Papier zu bringen. Worauf er XVII. Articulus verfasst, in welchen Er die seeligmachende Lebens- und Glaubens-Lehr, so, viel davon dem Volck auf den Cantzeln zu predigen und zu wissen vonnöthen, begriffen, und alles unnöthige Schul-Gezänck ausgelassen hat. Vbi communem sententiam ita sequitur, ut ipsa pene verba retineat, quibus Chytræus & Cœlestinus illam expresserunt. Conf. §. V. p. 22. (p. 1007. sq. Syllog. F. I. B.)

tia typographica in hac Diss. emendate ceteroquin excusa, occurrant, quæ corrigere, sicubi ea animadversa a me sunt, non dubitavi, (ex. gr. in §. IV. not. q. ubi 1528. expressus erat annus, cum ille literæ Georgii March. ad Casimirum fratrem A. 1526. scriptæ sint, ille scil. ipse, quas §. II. not. f. ex Sculteti Annal. Evang. p. 109. adductas vides;) cum, inquam, in hac Diss. vitia quædam typographica, etsi pauca, & facile obvia, occurrant; suspicor, & hic mendam latere, & pro L. XIX. p. 620. legi debere L. XVIII. p. 670. Nam 1.) supra p. 1005. in §. V. not. a. pag. huius Manualis 670. citata est a Rentschio, locus vero, quem Dilherus

rus

censes, velut diversos, distinguit. o)

rus ibi innuit, paullo post verba, hic allata, sequitur; 2.) videtur Cl. auctor huius Diff. Man. Norib. editionem usurpasse, in pagg. respondentem illi, quæ mihi ad manus est, sine anni indicio evulgata, cuius tamen Dedic. A. 1661. exarata est; in huius enim p. 670. ipsa hæc verba, inde hic excerpta, extant. 3.) Hæc ut credam, eo quoque adducor, quod in mea Manualis laudati editione, Dilherriana Aug. Conf. historia, quæ p. 668. sqq. legitur, Lib. XIX. in inscriptione gerit, pro quo Lib. XVIII. excudi debebat, (cum libellus sequens eundem numerum XIX. referat) & in indice contentorum, Manuali ipsi præmisso, Historia illa locum XVIII. occupat. Qua occasione aliud quoque erratum inde tollere liceat, dum L. XVII. p. 621. Aug. Conf. Carolo V, a. 1630. exhibita esse, perhibetur, quod 1530. factum esse, nemo ignorat. Cæterum hanc Dilherrianam Augustanæ Confessionis Historiam infra Sect. VI. dabo recudendam, uti p. 979. promisi. F. I. B.

- o) Nam post verba modo allata, pergit:
Allhier

Allhier ist mit Stillschweigen nicht zu über-
 gehen, daß 2. Jahr für den grossen Reichs-
 Tag zu Augspurg, nemlich in dem 1528ten
 Jahr, Georg Marggraf zu Brandenburg Ihme
 vorgenommen in seinen Land eine Refor-
 mation und Visitation der Kirchen anzu-
 stellen, und die Evangelische Lehre einzu-
 führen. Welcher Ursachen halber Er sich
 mit einem E. Rath zu Nürnberg wegen
 solcher Kirchen-Visitation auf gewisse Maass
 verglichen, welches in der Stadt Schwab-
 bach, welche 2. Meilen von Nürnberg ge-
 legen, geschehen ist. Auf dieser Schwab-
 bachischen Zusammenkunft haben die Bran-
 denburgische und Nürnbergische Theologi
 XVII Articul der Evangelischen Lehre ein-
 mützig zusammen getragen: Welche der
 Marggraff von Brandenburg hernach dem
 Chur-Fürsten zu Sachsen und dem Land-
 Grafen zu Hessen überschicket. Welche bey-
 de denn ferner sie den Wittenbergischen
 und Marpurgischen Theologis, sich darinnen
 fleissig zu ersehen, übergeben. In Aufse-
 tzung der Augspurgischen Glaubens-Bekant-
 niss, hat Philippus sonderlich auf die XVII.
 Articul, so Lutherus zuvor geschrieben
 hatte, gesehen, und selbige in gute Obacht
 genom-

genommen. Vbi quidem vir optimus dupliciter impingit, primum, quod visitatione a. 1528. Suobaci decreta, doctrinam Evangelicam in ditiones Georgii demum introductam fuisse, scribit, quæ, pridem introducta, per illam duntaxat repurganda ac tuenda erat: deinde, quod XVII. Articulos Suobacenses, qui in posteriori synodo Suobacensi recitati sunt, in priori a. 1528. confectos fuisse, credit, quam opinionem hactenus ex instituto confutavimus. Quam recte ceteroquin articulos Suobacenses a Torgensibus distinguat, postea videbimus, hic, illius a Rentschio dissensum indicasse, contenti.

Annotatiuncula.

Antequam Dissertationi priori, de articulis Suob. Aug. Conf. fundamento agenti, subiungam alteram, quæ de eodem argumento amplius exponit, paucis B. L. moneo, annotationes quasdam, quæ literas nominis mei initiales referunt, aut asteriscis a ceteris distinctæ sunt, hisce Diss. passim a me intextas esse. Ad ea vero, quæ §. §. I. II. III. & IV. Diss. prioris, de Casimiro, March. Brand. leguntur, illustranda, omnino conferri meretur insigne illud documentum, quod, haud dubie adhuc ineditum, ex MS. infra Sect. V. producam.

IV.

DE

ARTICVLIS SVOBACENSIBVS
AVGVSTANÆ CONFESSIONIS
FVNDAMENTO

Dissertatio posterior

Wittenbergæ d. XI. Ian. A. 1719. habita;

PRÆSIDE

M. IO. IACOBO LAYRITIO,
VONSIDELIENSI,

Respondente

IO. GOTTFRIDO SCHEUFFLERO,
LOMMATSCHIO MISNICO.

* * *

PRÆFATIO EDITORIS.

Quemadmodum Dissertatio prior egregie
inservit iis illustrandis, quæ in Fasci-
culo IV. ad Conventus Suobacensis prio-
ris, d. 14. Iunii, A. 1528. instituti, memo-
riam bissecularem recolendam, strictim annota-
vimus, uti p. 977. dictum est: ita hac Dissertatio

ratio posterior commodum subiungitur, ad instaurandam hoc ipso A. 1729. memoriam posterioris Conventus Suobacensis, ducentos ante annos d. 14. Oct. 1529. habiti; quum XVII. Articuli Suobacenses in eo propositi, (vid. §. I.) ante exhibitam Augustanam Confessionem, Protestantibus symbolum, fundamentum ac tesseram mutue consensionis præbuerint, uti Cl. Layritius §. IV. scribit. Et huius quidem posterioris Synodi Suobacensis mentionem quoque factam esse video in Indice Conventuum & Colloquiorum de Causa Religionis & Pace Ecclesiastica componenda, ab A. 1523. ad A. 1586. habitorum, quem ex Petri Ebertz Synopsi Analytica Syngrammatis Anticingliani p. 174. (len. 1603. 4.) nuper admodum exhibuit, & auctum notulisque a se illustratum recudi fecit Cel. Hamburgensium Polyhistor, Vener. Dn. D. Io. Alb. Fabricius, in Parte altera Centifolii Lutherani, sive Notitiæ Litterariæ scriptorum omnis generis de B. D. Luthero; hic namque p. 610. hæc leguntur paucula: Convent zu Schvvabach im October 1529. Ad quæ verba illustranda Fabricius lectorem ad p. 106. P. I. huius præstantissimi libri, opportune remisit, ubi cum Sect. LV. p. 106. sq. coll. P. II. p. 584. de Lutheri XVII. Articulis,

Torgæ compositis, nonnulla docte annotasset, adduxit etiam D. Io. Guil. Iani & Io. Iac. Layritii Dissert. duas de Articulis Suob. Aug. Confessionis fundamento, Witeb. 1719. 4. has ipsas scilicet, quas recusas hic sistimus; & „eruditam hanc *ἐπιτίμησιν* subiecit: „Merito, „inquit, Laudatus Ianus cum Layritio confutat sententiam Rentschii, qui XVII. Articulos in Conventu Suobaci, opido Noribergæ vicino, A. 1528. putat compositos ab Andrea Osiandro & Ioanne Rurero, atque Augustanæ Confessionis materiam præbuisse: „cum articuli illi An. 1529. Suobaci, 14. Oct. „demum prolati, iidem sint cum Torgensibus, „quos Lutherus conscripsit. De Suobacensi Conventu Io. Ioachim Müllerus in historia Protestationis, p. 280. seq. „Hactenus Cel. Fabricii verba, quæ iam supra p. 1017. laudavi.

* * *

I.

SED nunc demum, quæ ratio fuerit posterioris synodi Suobacensis pariter ac XVII articulorum in ea propositorum, & annon hi saltem fundamentum Augustanæ confessionis dici possint, considerandum restat. Causa & occasio illius
ex

ex historia intercessionis, seu *protestationis*, contra edictum Spirense, mense Martio a. MDXXIX factum, *a)* a quo ordines Imperii Evangelici ad hunc usque diem *Protestantes* vocantur, *b)* repetenda est. Post hanc enim intercessionem, die 19. April. in comitiis Spirensibus, nomine Ioannis, Electoris Saxoniae, Georgii, Marchionis Brandenburgici, Ernesti, & Francisci, Ducum Luneburgicorum, Philippi, Landgravii Hassiae, & Wolffgangi, Principis Anhaltini, palam de scripto recitatam, *c)* & per eorundem legatos, Imperatori Ca-

Tcc 3 rolo

a) Decretum hoc Spirense extat apud Goldast. Const. Imper. T. III. p. 494. & in Reichs-Abschieden p. 192. sq. Formula autem intercessionis contra illud, ap. Hortled. de Caus. Bell. Germ. L. I. C. IV. in Opp. Lutheri, T. II. Isleb. fol. 14. sq. & T. IV. Alt. p. 799. sq. utriusque argumentum recensent Sleid. L. VI. p. 174. & Cœlest. Hist. Com. T. I. f. 191. sqq. acta ex instituto collegit Io. Ioa. Müllerus in der Historie von der Ev. Stände Protest. inprimis L. I. c. V, p. 51. seq.

b) Vid. Sleid. l. c. p. 173.

c) Cœlest. l. c. f. 194. a. & Müllerus l. c. L. I. c. V. p. 52.

rolo V oblatam, verendum omnino erat, ne hic, a Pontificiis incitatus, durius in illos consuleret, maxime, cum legatos, quos dixi, custodia inclusos, iniquius tractasset. *d)* Itaque arctiori foedere opus esse videbatur, quo inter se coniuncti, securitati suæ prospicerent. Huius autem societatem qui expetebant, post multas consultationes, mense Iunio Rotaci, m. Iulio, Salfeldiæ, & m. Augusto Servestæ institutas, mense Octobri tandem eiusdem anni M D XXIX. ad conventum Suobacensem, hac ipsa de causa habendum, invitabantur.

II.

Interea Ioannes Elector Saxoniae, a Luthero submonitus, *e)* in societatem foederis,

d) Qua ratione legati illi Principum Protestantium ab Imperatore d. 12. Sept. Placentiæ auditi, postea custodia inclusi, tandemque dimissi fuerint, ipsi literis mandarunt singulari scripto, quod extat ap. Hortl. l. d. c. VII. p. 47. seq.

e) Consilium Lutheri & collegarum eius, Theologorum Vitembergensium, quo foedus aut plane nullum, aut saltem nonnisi cum illis, qui in doctrina & religione consen-

ris, quod religionis tuendæ causa iniretur, neminem recipiendum putabat, nisi de doctrina secum consentientem. f) Eadem mens erat Georgii Marchionis Brandenburgici, in colloquio Slaizenfi eodem anno Electori declarata. g) Itaque de communi sententia, uterque, legatis suis, ad conventum Suobacensem missis, demandavit, ut consensum illum, velut præcipuam foederis conditionem, proponerent & urgerent. h)

Ttc 4

III.

sentirent, ineundum suadent, integrum exhibet Mullerus in der Hist. von der Ev. Ständte Protest. L. II. c. XVI. p. 230.

f) Quomodo hanc sententiam Elector Saxonix contra Philippum Landgrafium Hassiæ, ad recipiendos in societatem Zvvinglianos propensio-rem, defenderit, ex commutatis inter utrumque literis demonstrat Mullerus l. c. L. II. c. XIIX.

g) Conf. Seckend. L. II. p. 136. (o)

h) Integram instructionis, five mandatorum formulam ex tabulario Vinariensi exhibet Mullerus l. c. L. II. c. XIX. p. 280. sqq. ex qua hæc maxime verba ad institutum nostrum spectant, p. 283: *Wann gedachte unser Rätthe gen Schvvabach kommen, sollen sie*

III.

Eius autem doctrinæ, de qua consensus foederatorum requirebatur, summam XVII. capitibus distinctam, & una cum ipsis mandatis scripto comprehensam, Ioannes Elector Sax. & Georgius Marchio legatis suis, ad conventum Suobacensem missis, tradiderunt, i) quam legati, ex herorum man-

sie für allen Dingen davon zu reden fürnehmen, daß wir den Grund dieser Verständniß, das ist, unsern heiligen Glauben, auch was wir von den heiligen Sacramenten, der Tauff, und des Leibs und Bluts Christi halten, gegen einander bekennen, --- auch von unserntwegen sagen, welche solches unsers Glaubens und Haltens der heiligen Sacrament und andern Christlichen Ordnungen mit uns nicht einhellig sind und bleiben, sondern itzt oder künfftiglich ein ander halten oder fürnehmen würden, daß wir uns mit dem oder denselben in kein hülflich Verständniß einlassen oder begeben können noch wollen.

- i) Ipsa instructionis, modo dictæ, verba sunt:
Und sollen alsbald die Artickel unser Bekant-

mandato, ante omnia ad conventum il-
lum

Ttc 5

käntniß, vwie ihnen dieselbigen neben dieser Instruction zugestellt sind, anzeigen. ap. Mullerum l. c. p. 283. qui de iisdem articulis p. 302. addit: Diese compositio articulorum fidei erfolgte auch vor den vvircklichen Anfang des Schvvabachischen Convents, und vverden derselben in actis XVII. benennet, vviervohl kein Exemplar zur Zeit finden können, gestalt auch der Herr von Seckendorff in der Histor. Luther. L. II. §. XLIX. Add. lit. a. darüber Klage führet, ja man kan aus denen Actis nicht einmahl gewiß asseriren, daß sie zu Schvvabach aufgesetzt vworden. Quod de numero horum articulorum ex actis memorat Mullerus, idem etiam epistola civitatis Hailbrunnensis de eadem causa, die Mercurii vigiliæ Trium Regum a. 1530. ad Electorem & Marchionem scripta, confirmat. Als unser Gesannter von dem jüngst gehalten Tag zu Schmalkalden bey uns ankommen, hat er von E. Chur-Fürstl. und F. Gnaden sieben-
zehen Artickell, unsern Christenlichen Glauben belangend, uns überanntvartt. L. II. c. XXIII. p. 337. sq.

lum retulerunt. *k)* Sed cum legati civitatum, Argentoratensis præsertim, & Vlmensis, de consensione doctrinæ, nihil se in mandatis habere, causarentur, *l)* res illa, a conventu Suobacensi, ad Smalcaldiensem, die 29. Nov. eiusdem anni habitum, *m)* & a Smalcaldienfi denuo ad Norimbergensem, ad diem 6. Ian. a. M D XXX indictum, reiecta est, ea quidem lege & conditione, ut qui XVII articulos Suobacenses probarent, dicto die Norimbergam venirent, & in foederis societatem reciperentur, reliqui vero excluderentur. *n)* Quæ causa fuit, quamobrem pau-

k) Vid. Sleid. L. VI. p. 176.

l) Sleid. l. c. Mullerus L. II. c. XIX. §. 3. p. 303.

m) Smalcaldienfis ille conventus Suobaci quidem ad idus Dec. a. 1529. indicebatur, sed quia post intellectum legationis ad Cæsarem eventum, maturato opus esse videbatur, d. 29. Nov. anticipatus est, licet irritum iterum eventum, cum Principes de foedere agere nolent, priusquam de capitibus religionis conventum esset, contra pleræque civitates foedus ante ineundum putarent. Leg. Seckendorf. L. II. §. XLIX. p. 140.

n) Verba decreti Smalcaldienfis (des Abschieds

paucæ civitates, ad diem illum, Norimbergæ præfinitum, legatos mitterent, & a præsentibus nihil concludi posset, quam
ut

zu Smalkalden) integra Mullerus ex tabulario Vinariensi Hist. Protest. L. II. c. XXIII. p. 331. sq. profert: *Aber dievveil in den Artickeln unsers heiligenn Glaubens, jüngst uf den Tag zu Schvvabach fürbracht, etvvas Mißhellung entstannenden, und aber vorge- nannt Chur- Fürst und Fürsten zu Sachsen, etc. Marggraf Georg zu Brandenburg etc. und die Herzogen zu Braunschvveig und Lüneburg, aus viel dapfern Ursachen und Bevvegungen, Gemüt oder Maynung nit ist, sich diesesfalls mit jemand's inn solche oder dergleichen Handlung einzulassen, der, oder die mit Iren Chur-Fürstl. und Fürstliche Gna- den angeregter gestelter Artickel nit gleich- hellig, und also ains ainnhelligen Glaubens und Sacraments seien; So haben Ire Chur- Fürstl. und Fürstl. Gnad dißmals der Stete Botschafften, sonderlich den Ihenen, die hie- vor von den gestellten Artickeln unsers hei- ligen Glaubens kein Wissen gehabt, und dar- umb zu diesen Tag darauf nit habenn abge- fertigt vverden mögen, diesen Abschied ge- ben,*

ut adventus Caesaris ex Italia expectaretur,
inter-

ben, daß sie solche Artickel hinnder sich an
Ire Magistraten bringen, und hiemit ain
ander Tag ernannt sein soll, nemlich uf der
heiligen drey König Tag schirstkünstig zu
Nürnberg einzukommen, und also: Welche
Stete der verzeichneten Artickel unsers
heiligen Glaubens mit mergedachten Chur-
Fürst und Fürsten mit Gottes Hilf einhellig
sein, und dabey besteen vollen, daß diesel-
bigen Ire Vollmechtige Botschafften zu Irer
Chur-Fürstl. und Fürstl. Gnad. Botschafften
bestimmts Tags gen Nürnberg fertigen, und
dasselbig also durch Ire Vollmechtige Gesandte
ansagen lassen sollen, alsdann des Orts von
dem, vwie zu Kayserl. Mayst. geschickt, oder
sunst zu Milterung oder Ablainung Irer Kay-
serl. Mayst. ungnedigen Abschiedts und Ge-
müts, davon miteinander zu rathschlagen,
und so viel möglich zu beschliessen, vwie itzt
hie geschehen sein solt. Welche Stet aber die
angezaigten Artickel unsers heiligenn Glau-
bens mit vorgemelten Chur-Fürst und Für-
sten die vorberurten Artickel zu bekennen,
und dabey vermittelst Göttlicher Hilff zu be-
steen

interea legati ad Ferdinandum regem mitterentur, quid consilii pro defensione capiendum esset, si vis fieret, singuli domi expenderent, & per literas Electori intra mensis spatium aperirent. o)

IV.

Cum igitur ex haecenus disputatis perspicuum sit, XVII. articulos Suobacenses, ante exhibitam Augustanam confessionem, Protestantibus symbolum, fundamentum ac tesseram mutuae consensionis praebuisse, operae pretium videtur, quales illi fuerint, & quem autorem habeant, investigare. Qui articulos a Torgensibus p) diversos fuisse

steen nit geneigt, die bedorffenn zu angesatz-
ten Tag gen Nürnberg nit schicken. etc. etc.

Conf. Sleid. l. c. p. 180. (*Legitur quoque hoc decretum, Smalc. die Sabb. post Andr. 1529. signatum, in Hist. Ref. Reutl. p. 170. (qq. B.)*)

o) Seckendorf. l. c. Recessum sive decretum conventus huius Norimbergensis, una cum mandatis legatorum eo missorum, exhibet Mullerus, l. c. c. XXII. p. 348 Formula vero mandatorum legatis ad Ferdinandum committendorum, extat ap eund. c. XXIV. p. 352. sq.

p) Articulos Torgenses appellare nobis liceat XVII. eos supra §. V. not. p. 22. (*Syll. p. 1002.*) designa-

fuisse affirmant, q) tanto difficilius, quales illi fuerint, definire possunt, quod in nullis libris vel tabulariis, ac ne inter acta quidem conventus Suobacensis vel Smalcaldiensis eos inveniant. r) Itaque nihil præter coniecturas ab iis proferri, videas. s)

Mihi

designatos, qui omnium consensu confessionis Augustanæ fundamentum extiterunt, non quasi illos Torgæ demum conscriptos esse, cum nonnullis putemus, sed quod in civitate illa, Ioanni Electori, a Luthero ceterisque Theologis Vitebergensibus oblatis fuerint.

q) Vt Dilherrus verbis in §. VIII. not. o. p. 32.

(v. Syll. p. 1023. sq. B.) citatis, & Seckend. L. II.

§. XLIX. Add. o. p. 140 ubi post memoratos articulos Suobacenses, alios enim, inquit, Lutherum a. 1530. conscripsisse §. LV. probavi.

r) Conqueruntur ea de re Seckendorf. l. c. Mullerus Hist. Protest. L. II. c. XIX. p. 301.

Causa vero, quam ob rem inter acta ista non appareant, illa esse videtur, quod Protestantes ipsi, ea clam haberi voluerint, quam CL. Dn. Frickius, in Lutheranismum civitati germanicæ donato ex recessu (quem una cum articulis ex tabulario Ulmenensi accepit) Suobacensi allegat. Vid. L. II. §. LIX. p. 967. sq.

s) „Seckendorf l. c. „Si coniecturæ locus est, „dixerim, donec certiora eruantur, compositos

Mihi dubium amplius non est, quin articuli Suobacenses, si paucae voces & loquendi formulae, curis fortasse posterioribus

positos tunc fuisse XVII. illos articulos, quos Georg. Cœlest. T. I. Hist. Com. Aug. f. 94. Melanchtoni tribuit, & de quibus §. LXII. prolixè egi, Sed præterquam, quod vir optimus de hac historia immortaliter meritis, nullam hic coniecturæ suæ probabilem rationem afferat, XVII. illi articuli a Philippo Melanchtone, ut Spalatinus T. V. Alt. f. 27. & Cœlestinus l. c. ostendunt, demum mense Junio a. 1530. atque adeo post utrumque conventum Suobacensem diverso consilio scripti sunt, ut nimirum Imperatoris Caroli V. mandato satisfaceret, qui per consiliarium suum D. Alphonsum Valdesium a Philippo Melanchtone postularat, ut brevem aliquam summam, cum nostræ, tum adversæ partis doctrinam continentem, consignaret, quod hic ipse in præfatione articulis illis præmissa, testatur. Philippus igitur, ut mandato huic morem gereret, singulis articulis antithesin adiunxit, quod, ut Suobacensium articulorum instituto non conveniebat, ita nec usquam de iis relatum legimus. Maximum vero & luculentissimum adversus coniecturam viri illustris argumentum est, quod ea, quæ

bus immutatae, excipiantur, iidem prorsus sint ac Torgenses. Hoc ea ipsa ratione probo, qua paulo ante Seckendorffii coniecturam refutavi, quia nimirum ea, quae ineunte a. MDXXX. ex articulis Suobacensibus citata sunt, hodie quoque in Tor-

quae ex articulis Suobacensibus citantur, in Melanchtonianis non occurrunt. Nam in conventu Norimbergensi d. 6. Ian. a. 1530. habito, de quo §. III. conferri potest, Georgii Pii Marchionis Brandenburgici Cancellarius Georgius Voglerus legatos Norimbergensium, qui missam eo tempore nondum plane abrogarant, his verbis allocutus est: *Ihr Herren von Nürnberg, habt den Heßischen gefragt von seines Herrn Glauben, und ihr haltet die übergebne Artickel in dem letzten Punct, in vvelchem stehet, vwie die Messe der höchste Greuel sey, selbst nicht.* Vid. Seckend. L. II. §. XLIX. Add. (b) p. 141. & Frick. Historie des Lutherthums L. II. §. LXVI. p. 1008. atque in ultimo Philippi Melanchtonis articulo, licet de missa agatur, nequaquam tamen illa ut maxima abominatio reiiicitur, sed modeste admodum legitimus eius usus, ab abusu & erroribus adversariorum distinguitur, & sub nomine S. Coenae apud nos celebrari dicitur.

Torgensibus inveniuntur. t) Sed rem plane extra controversiam ponere videtur ipsorum articulorum Suobacensium inspectio & cum Torgensibus comparatio. Nam illorum pariter ac recessus Suobacensis

Tom. I. Fasc. V. V v v sis

t) Quod enim Cancellarius Marchionis Brandenburgici ob missam nondum abrogatam Norimbergensibus exprobrat, eos ipsos non servare articulos Suobacenses, aliis a se commendatos, secundum quos missa, tanquam summa abominatio, sit abroganda, id cum verbis articuli decimi sexti Torgensis exacte convenit: Quod præ omnibus ceteris abominationibus missa, quæ hætenus sacrificium & bonum opus iudicata fuit, quo alteri gratia Dei & salus impetretur, abroganda sit. verba germanica ita se habent: Dafs vor allen Greueln die Messe --- abzuthun seye. Non equidem diffiteor, scrupulum mihi iniectum esse ex eo, quod Cancellarius Brandenburgicus ultimum articulum nominet, qui inter Torgenses est XVIus. Sed cum ex tempore loqueretur, ultimum articulum facile adicere potuit, cum, qui*) est unus ex ultimis, imo ultimus inter eos, in quibus certum aliquod & singulare dogma definitur. Nam articulus XVIIus non nisi generatim ceteras ceremonias ecclesiasticas, quascunque, verbo Dei adversas, abrogandas esse, pronunciat. *) Videtur hic mendum latere. B.

sis apographum nuper admodum in tabulario Ulmenſi cum hoc titulo repertum eſt: *Artickel von Churfürſten von Sachſen des Glaubens halb u)* tantum non ad verbum cum

u) Teſtem *αὐτόπτην* citamus Virum Venerandum Eliam Frickium ſacerdotem Ulmenſem, qui articulos Suobacenſes Seckend. Hiſtor. Lutheran. a ſe germanice verſæ, & a. 1714. editæ p. 968. ſqq. inferuit, & occaſionem, qua illos ex tabulario Ulmenſi eruit, p. 967. his verbis expoſuit: *Weil ein Ulmiſcher Geſandter mit auf dieſem Convent vvar, als machte mir die Hoffnung, dieſe Artickel möchten im Ulmiſchen Archiv liegen, die dann nicht fehl ſchlug, geſtaltten aus ermeldtem Archiv, ſo vwohl den Abſchied, als die Artickel großgünſtig communicirt bekommen. Iener iſt datirt, Dienſtags nach Lucæ Evāgeliſtæ, und dieſes Inhalts --- Die Artickel ſelbſt belangend, ſo haben ſelbige dieſe Rubric: Artickel von Churfürſten von Sachſen des Glaubens halb, vvelche Rubric ſie von denen anderen Schwäbiſchen Artickeln, deren §. 52. gedacht vworden, unterſcheidet. Es ſeyn aber die Artickel ſelbſt eben diejenige, vvelche lahrs her-*

cum XVII. articulis Torgensibus, (*) qui in Tomis Lutheri extant, consentiens. x) Taceo, quod, si articuli Suobacenses a Torgensibus diversi fuisse dicantur, ratio reddi non potest, cur, aut quomodo publica

V v v z

blica

hernach unter dem Nahmen der Torgischen Artickel bekannt vworden, und T. V. Alt. p. 14. sqq. stehen, nur daß in vvenigen Orten eine kleine Veränderung vorgegangen.

(*) *Articulos hos XVII. latine exhibet etiam D.Phil.Müllerus in Concordia &c. M.DCC.V. 4. edita, lit. D. 2. b. sqq. illisque hanc inscriptionem præmisit: Confessio Christianæ Doctrinæ & Fidei, per D. Martinum Lutherum, XVII. Articulis concepta, & Augustam ad petatum missa. Anno M D XXX. In margine allegavit Luth. Tom. Ien. V. fol. 14. Witt. V. fol. 14. Alt. V. fol. 14. F. I. B.*

x) Paucis in locis articuli Torgenses a Suobacensibus discrepant, & ita quidem, ut qualiscunque hæc discrepantia ad verba potius, quam ad res sive sententias pertineat. Non ingratum fortasse lectori erit, diversas utrorumque lectiones, quæ alicuius saltem momenti esse videntur, inter se comparatas, uno hic conspectu intueri:

blica eiusmodi religionis professio, quæ in aliquot Ordinum Protestantium conventibus, ut foederis ineundi conditio, & tes-

Articuli Suobacenses.

Art. 1. Im Nahmen des Vaters und Sohnes, und Heil. Geistes.

Art. II. defunt verba:

Und das Wort ist Fleisch worden.

Art. IV. Daß die Erb-Sünde eine vvahrhafftige Sünde sey.

Art. V. Das ist aber der einige Weg zur Gerechtigk.

Gott vvill für recht fromm und heilig annehmen und halten, alle Sünde vergeben etc.

Articuli Torgenses.

Im Nahmen des Vaters, und des Sohnes, und des Heil. Geistes.

Empfangen von dem Heil. Geist.

Und das Wort vvar Fleisch.

Daß die Erb-Sünde eine rechte vvahrh. S. sey.

Das einige Wergk zur G.

Gott vvill für gerecht fromm und heilig gerechnet und gehalten, alle Sünde und evviges Leben geschencket haben allen - -

Wie

ressera publice proposita, principibus & civitatibus cum omnibus illius societatem expetentibus, communicata, & ab omnibus, qui in hanc recepti sunt, approbata est, non tantum omni hominum memoria exciderit, sed & inter acta publica eius temporis, diligenter alioquin conservata, ita perierit, ut nusquam vel unicum eius exemplum reperiatur.

V.

Ex haftenus disputatis perfacilis erit, ad alteram quaestionem, de autore articulo-
rum Suobacensium, responsio. Sicut ni-

V v v 3

mi-

Artic. Suob.

*Wie das S. Paulus und
Johannes in seinem
Evangelio etc.*

*VI. Dievveil nicht ein
bloßer Wahn.*

*VII. Nuz und Frommen
verkundigen lesst.*

VIII. desunt verba:

*IX. Sey nicht allein
schlecht Wasser und
begiesen.*

Artic. Torg.

*S. Paul und Johannes in
ihren Schrifften.
etc.*

Ein loser Wahn.

Nuz und Frucht etc.

*Die man Sacrament
nennt.*

oder begiesen.

mirum, articulos Torgenses a Luthero conscriptos esse, si solum fortasse Durium & Rentschium cum paucis, qui ab hoc in eundem errorem inducti sunt, 2) excipias, nemo dubitat; ita de Suobacensibus, quos ab illis non diversos esse, probabimus, idem omnino iudicandum est. Comprobat id præterea tota rei gestæ ratio & series. Etenim Lutherus præcipuus illius consilii autor fuerat, ut foedus religionis causa inituri, ante omnia de doctrina consentirent: a) Ioannes Elector Saxoniae, qui in tali causa, nihil inconsulto Lu-

- 2) Illos recensitos vide §. V. p. 19. (*v. Syllog. var. opusc. p. 1002. sqq. F. I. B.*)
- a) Lutherum Articulorum Torgensium autorem probat ipsa horum inscriptio, & uno consensu agnoscunt, qui Confessionis Augustanae historiam scripserunt, supra §. V. p. 21. (*v. Syllog. p. 1006. sqq. F. I. B.*) indicati, neque nostrates tantum, sed & diversarum partium scriptores in eo consentiunt, ut Conradus Wimpina, Io. Menling, D. Wolffg. Zedærfier & Rupertus Elgersma, in refutatione illorum articulorum, quæ extat Tom. V. Ien. f. 16. sq. Maimburgius in Hist. Luther. L. II. Sect. XX. p. 151.

Luthero facere solebat *b)*, summam doctrinæ, de qua in conventu Suobacensi consentiendum erat, XVII. articulis comprehensam, legatis ad hunc missis, una cum reliquis mandatis tradidit. *c)* Cum igitur formulam illam a Theologo quodam Saxonico religionis Evangelicæ apprimè gnaro, iussu Electoris, consignatam fuisse,

V v v 4

ne-

b) Consilium Lutheri iam supra laudatum extat apud Mullerum L. II. C. XVI. p. 230.

c) Patet hoc cum ex tota repurgatæ religionis historia, tum ex epistolis Ioannis Electoris in hac causa ad Lutherum scriptis. Nam non modo proxime ante profectionem ad comitia Augustana de certæ doctrinæ ibi tuendæ profitendæque forma eum consuluit, his inter alia verbis usus: „Dass dann von, „niemands bass gründlicher, noch beständi- „ger dan euch, erwogen und berathschlagt, „mag werden, als wir auch an euch hier- „mit gnädiglich begehren, „vid. episto- „lam Torgæ postridie Reminiscere 1530. datam in dissert. I. p. 27. (*conf. Syllg. p. 1014. sqq. F. I. B.*) Sed & postea cum Philippus Melanchthon ordinem & verba illius formulæ nonnihil immutasset, de eo ad Lutherum retulit, literis Augustæ d. 11. May datis. Vid. Chytræus Hist. Aug. Conf. pag. 26. sq.

necesse sit, quis credat, hunc, alii, quam
Luthero ipsi, id negotii dedisse? itaque
mirum non est, quod in actis Suobacensi-
bus nihil inveniri possit, quo, XVII arti-
culos sæpe dictos Suobaci confectos fuisse,
constet. d) (*Sic rescribo pro constat. F. I. B.*)

VI.

Quos igitur articulos Lutherus iam ante
Conventum Suobacensem, d. 14. Oct. a.
MDXXIX habitum, maturo deliberato-
que consilio scripserat, eos postea iterum
ac sæpius recognitos, inprimis vero intra
diem 14. & 20. Martii una cum ceteris
Theo-

d) Conqueritur de eo Mullerus P. II. C. XIX.
„P. 320. sq. „ja man kan aus denen Actis
„nicht einmahl gewiss asseriren, daß sie zu
„Schwabach aufgesetzt worden. „ lidem
scil. articuli Suobacenses & Torgenses vo-
cantur, non quasi alterutri, nedum utri-
que, loco primam suam debeant originem,
sed quod Suobaci, in Conventu Ordinum
Protestantium, ut fundamentum foederis il-
lorum, publice propositi & recitati, Torgæ
vero, Electori Saxonæ, ad Comitæ Augu-
stana cum aliis Principibus & Ordinibus
Protestantibus profecturo, ut compendium
doctrinæ, communi horum nomine publice,
in illis, profitendæ, oblatis sint.

Theologis, singulari Electoris mandato, diligentissime examinatos, Torgæ illi, ad comitia Augustana profecturo, obtulit. Ex quo satis perspicuum est, errare eos, qui vel ipsam Aug. Confessionem, vel saltem materiam & archetypon eius *e)* festinata & tumultuaria opera, intra paucos dies conceptum, & in chartam coniectum fuisse arbitrantur. *f)*

V v v 5

V. LI-

e) Vid. Cœlest. Hist. Comit. T. I. f. 25.

f) Multi quidem boni doctique viri XVII. hos articulos intra d. 14. & 20. Martii, quo temporis intervallo Io. Elector literis ad Theologos Vitembergeneses scriptis, imminens iter suum ad comitia Augustana significavit, & quæ ad religionis causam, in iis tuendam, pertinerent, præmeditari iussit, demum confectos esse, non malo animo scripserunt, quam opinionem præter Io. Schmidium, & alios supra citatos, ipse Seckend. L. II. §. 55. p. 151. secutus est, alii contra hac opinione arrepta, ad imminuendam Augustanæ confessionis auctoritatem, perverse abusi sunt. At satis, opinor, hactenus demonstratum est, fundamenta Augustanæ confessionis, quinque saltem ante epocham vulgo illi assignatam, mensibus, iacta fuisse.

V.

LIBELLVS SUPPLEX
SENATVS POPVLIVQE N.
AD

CASIMIRVM MARCHIO-
NEM BRANDENBVRGICVM,

*De suscepta emendatione sacrorum
clementissime tuenda.*

* * *

AD LECTOREM.

Non vane me in Fasc. III. p. 567. scripsisse,
epistolas illas, quæ ex Bibliotheca Clo-
steriana admodum benevole mecum
communicatæ sunt, rei civilis, ecclesiasticæ &
literariæ statum, qualis eo tempore fuit, quo
istæ exaratae sunt, egregie illustrare, patet
cum ex illis, quas in dicto Fasc. III. p. 531 ---
566. & IV. p. 787. sqq. qualibuscunque an-
notationibus meis instructas, publicum in u-
sum evulgavi; tum ex hoc ipso, quod nunc
edo, insigni documento, cui aliud non minoris
ponderis, in sectione huius Fasc. septima, ex
eodem fonte derivatum, superaddam. Illius,
quod

quod hic exhibeo, quodque ab aliena manu scriptum erat, emendandi curam ipsum Ge. Voglerum (de quo vid. supra p. 998. sq.) in se suscepisse, ex adiectis notulis meis perspicere licet. Inscriptionem & subscriptionem, sub finem Epistolæ occurrentes, Vogleri manus addidit, nomen autem civitatis, cuius nomine hæc literæ ad March. Casimirum scriptæ sunt, literæ saltem initiali N. indicavit. Alii ergo viderint, cuinam ex civitatibus, & oppidis Marchionatus Brandenburgici, illæ tribuendæ sint. Cæterum videtur ipse Ge. Voglerus, (quem illo tempore, in quod hæc Epistola convenit, Casimiri Secretarium Onoldinum fuisse, in Fasc. IV. p. 853. docui,) illarum auctor & scriptor fuisse, rogatus haud dubie, vel sua sponte, ad promovendum Evangelii, quod tunc renovari in terris Brand. in Franconia, ceptum erat, cursum, ad illas, nomine non nominata civitatis, concipiendas, ad eiusque Proceres mittendas, adductus. Ad confirmanda & dilucidanda illa, quæ in prioribus quatuor paragraphis Diff. I. Iano-Layritianæ de Articulis Suob. de Casimiro leguntur, hanc me epistolam ex MS. proferre, supra p. 1025. indicavi. Illum doctrinæ Evangelicæ quidem favisse, in ea tamen defendenda remissiore fuisse, b. Ianus & Layritius

ritius

ritius §. III. laudatæ Diss. prioris, (vid. p. 989. huius Fasc.) his ipsis verbis affirmarunt, sine dubio Seckendorffium secuti, qui in *Historia Lutheranismi Lib. II. §. XVII. p. 49.* Georgium March. Evangelicæ religioni magno studio addictum, sed Casimirum fratrem eius tepidiorum fuisse, scripsit. Ibidem in indice I. voce Casimirus, ubi ad locum citatum lector remittitur, trepidior, an typographico vitio? dicitur. Cl. Io. Guil. von der Lih, im kurtzen Entwurff der ältern Kirchen- und Weltlichen Geschichte zu Anspach, Onoltzbach, 1725. 4. (qua oratio, ex paterno apparatu præstantissimo, a Cl. auctore locupletata, cum laude recens. in *Bibl. Theol. Sel. T. II. p. 202. sqq.* cuiusque exemplum, quod mihi est, benevolentia Excellentissimi Anspacensium Theologi, Patris Filio cognominis, grata mente debeo,) de March. Brand. Georgii & Alberti studio tuenda Evang. veritatis verba cum fecisset, ita p. 26. pergit:

„ Allein die andere beede Herrn Brüder, Marg-
 „ graf Casimir, und Marggraf Friderich,
 „ hatten zuvar auch einige Erkenntniß von
 „ der Evangelischen Wahrheit, und vwaren
 „ derselben heimlich zugethan: Sie hatten
 „ aber dabey so viele politische Vorsichtigkeit,
 „ daß sie dieselbe öffentlich zu bekennen Be-
 den.

dencken trugen, und vor unnöthig hielten, „
sich um Christi vwillen in Gefahr zu begeben, „
so daß auch beyde dem Schein nach Catholisch „
sturben. „ Hæc ille. Caterum illa huius Epi-
stole inscriptione, quam supra dedi, utcunque
ipsemet contenta eius expressi, cum nullam
in MS. reperi.

* * *

Durchleuchtger Hochgeborner fürst
vnd herr, e. fl. gn. sind mit vleis zu-
vor vnser vnderthenig v. schuldig,
gehorsam vnd gantz willig dienst. Gne-
diger herr, Nachdem der Almechtig
ewig, guttig vnd Barmhertzig Gott, sein
heyligs gotlichs allein Seligmachends
Wort (das er Ioannis am ersten selbs ist)
vmb der Welt fund aber zu forderst jrs Vn-
glaubens oder abtretenns Willen, (von
rechtem vvarem glauben in Christo vnsern
herren) lanngē Zeit verborgen vnd ver-
trucken yrtzt in den letzten geuarlichen
Zeitten zw trost, hilff vnd sterckung aller
der jhenen, so daran glauben, widerumb
aus gotlichen gnaden, mit gewalt erschei-
nen vnd leuchten lassen hatt, des wir
vnd alle Cristen Menschen, billich, dem-
sel-

selben ewigen Barmhertzigen Got, lob,
Ere, preiß vnnd danck sagenn.

Deßgleichen auch das der Almechtig
ewig got vns vnd andern euer fl. gn. vn-
derthanen (vor etlichen andern Cristen-
menschen) so gnedig vnd Barmhertzig ist,
das vns sein gotlich gnad, eur fl. gn. als
einen Christlichen gotliebenden fürsten,
verliehen, der nit allein bisher das heylig
Gotlich Wort, pur, lautter vnd rayn ze-
predigen zuegelassen, sonder auch also
zethun gantz Cristlicher Weis ernstlich
beuolhen hat, aber zw forderst an dersel-
ben furstlichen hofe, vnd jn der lobli-
chen pfarrkirchen zw Onoltzbach teglich
zu einem trost vnd Exempel aller ander
eur gnaden landschafft, gestatter, Wie
dann auch bey vns vnnd andern ortten
eur fl gn Furstenthumbs vnd lande zum
tayl getreulich geschicht,

Vnd dieweil aber nit allein vnutz vnd
vnfruchtbar, sonder auch schimpfflich,
schedlich vnd verdumblich were. Wann
man das Euangelion vnd Wort Gottes
(nur jnn ainem schein) lautter vnd rain
predigen, vnd demselben nit auch mit
Reck-

Rechter vbung vnd gebrauch nach Euan-
gelischer vnderweyßung, nachuolgen solt,
gleich als liß sich gott mit wortten bezallnn,
So doch Christus clerlich spricht, Mathei
7. Es werden nit alle die zu mir sagen,
Herr herr jn das himelreich komen, son-
der die den willen thun meins Vatters
jm himmell, Were mein red hortt vnd
thut sy nit, der ist einem *törichtten* (a) Man
gleich, der sein haus vff den sandt paut.
Darumb auch sant Jacob sagt. Seyet
Thetter des Worts vnd nit horer allein,
domit jr euch selbs betriget, Dann so ye-
mand ist ein horer des Worts vnd nit ein
Thetter, der jst gleich einem man, der
sein leiblich angesicht jm Spigl beschauet
dann nach dem er sich beschauet hat, gett
er hin dauon, vnd vergist Wie er gestalt
war, wer aber durch schauet jn das vol-
komen gesetz der freyhait vnd darinnen
beharret und ist nit ein vergessenlicher
Horer sonder ain Theter, derselb wurde
selig sein jn seiner thatt. Vnd sant Pauls
spricht 1. Cor. 4. das das Reich gottis nit
stee

(a) Sic emendavit Voglerus in margine; MS.
Exemplar habebat vocem *dorethen* / quam
ille deleuit,

stee in Worten sonnder inn der krafft, also das ein recht Cristlich wesen nit allein in Worten sonder auch mit der That vnd warheit geübt werden muß, aber noch vil Vncristlicher vnd verdamlicher ist, wider das Rein lautere Euangelion vnd götliche Satzung oder Zuelassung, ychts zu gebieten oder zuuerpieten, vnd die jhenen, so sich Euangelischer Frayheit brauchen, darumb zu straffen, Wie etliche vnglaublich Tyrannen thun, dann solichs kann nit anderst geacht noch verstanden werden, dann gestricks wider Got vnd sein heiligs ewigs Wort streben vnd leben, das ye fer von allen Cristen sein solle.

Vnd demnach so ist an e. f. g. vnser gantz vnderthenig demutig hertzlich ermanung vnd bite, vmb Gottes vnd seines eingebornen Söns unsers ainigen Erlesers vnd seligmachers, willen, das e f g als vor andern ein loblicher Cristlicher Gotliebender Fürst, Gnediglich zuelassen, beuelhen Vnd daran sein wollen, das wir vnd andere eur fl. gn. vnderthan, bey uns, wie an etlichen andern Cristlichen ortten, den Mißbrauch Bēbstlicher genanter Mess. vnd

vnd ander dergleichen got *missellig* (b)
vnutz vergebentlich vnd vermaint gots-
dienst, ja vil mer gotslesterung abstellen,
verendern vnd auch recht Euangelisch
Mefs, in Teutscher Sprach, bey vnns halten
lassen, domit wir die frucht derselben er-
kennen vnd vns darob bessern megen,
weyl vns ye alle gotliche ding, zur pesse-
rung furgeschriben sind vnd dienstlich sein
sollen, Wie kennen wir vns aber ychts
pessern, das wir nit versteen.

Item das wir auch das gnadenreich Te-
stament leibs vnd pluts Christi nach Cristi
vnser lieben herren vnd einigen selig-
machers einsetzung, zu aller zeit, one
ainig Menschlich ordnung oder gebot,
gantz vnd nit zertaylt empfaen, Vnd also
in dem vnd anderm Euangelischer Gaistli-
cher (vnd nit flaitlicher) fräihayt, (c)
gott dem Allmechtigen zu lob vnd ere vnd
vnser seelen seligkhait zu guet gebrauchen

Tom. 1. Fasc. V.

Xxx

mo-

(b) Ita rescripsit Voglerus in marg. in MS. le-
gebatur *Missellig*.

(c) *Nō bene*. Has voculas Voglerus hic ad
marginem posuit.

mogen, Vnd das e f g darumb nit ansehen noch scheuen, weder Bebst, Bischoff noch yemand *oder* (d) ychts anderst, Sunder gott vnd sein hayligs vnfeligs Wort, das allein die warheyt, auch wie obgemelt, got selbs, vber alle Menschen, vnd also kains Menschen vrtayl vnterworffen ist, allzeit vor augen haben, vnd demselben mer gehorsam sein, dann allen Menschen, Vngeacht wie hoch sich ain Jglicher wider gott vnd sein wort erhebt oder auffwurfft, alsdann einem Jglichen Cristen (jn den dingen die got vnd der seelen hail betreffen) zethun geburt.

Dagegen sollen e f g one allen Zweifel sein, wann e f g jr zuuersicht hoffnung vnd vertrauen jn allen dingen (zeitlichs vnd Ewigs belangend) allein zu got setzen, vnd auf den ainigen velsen Cristum pawen, das alle Menschen Teuffel vnd porten der hellen wider e f g nichts werden vermogen.

Vnd das e f g bey disem ewigen got vnd ainigen zeitlichen vnd ewigen helffer
gar

(p) Hanc particulam addidit Voglerus.

gar vill andern trost, hilff, treuen vnd glauben finden, dann e f g bisher bey der welt gesehenn vnd befunden habenn. So sind wir vnd ongezweuelt *alle* (e) andere e fl gn vnderthan, mit beistand der genad vnd hilff gottes, des vnderthenigen, getreuen, herzlichen vnd Cristenlichen gemuts, willens vnd erpietens (ob gleich got sein wort durch deselben widerwertig Tyrannen in eurn fl gn vnd vns veruolgen liefs) vnser aller glauben zeprobirn als Wir auch nit recht junger christi sein khennen, Wir nemen dann vnser Creutz vff vns vnd volgen Jme williglich nach) vnser aller leib, leben ere vnd gues zu eurn fl gn zusetzen vnd vngespart bey denselben eurn fl gn ob dem heyligen gotlichen wortt ze lassen, Also das sich e f g derhalb gar kainer Vngehorsam oder emporung besorgen durffen, (f) Wie eurn fl gn von etlichen Veruolgern gotlichs

Xxx 2

Worts

(e) V oculam *alle* adiecit manus Vogleriana.

(f) Voglerus hic in marg. adscripsit signum Nō. uti & supra (d) *Nota bene* ad locum quendam, notatu dignum, eundem apposuisse, videre licet.

Worts eingepildet werden mocht, vff maynung (wie Jns der Teuffel eingibt) e f g durch solich einpilden, einer besorgenden aufrur, von dem gotlichen wort abzewenden, sich selbst vnd das zeitlich mer, dann das ewig vnd got selbst zu lieben, wider das got alle die selig spricht, so veruolung leiden, von der gerechtighait, vnd zuzurderst von seines Namens vnd des gotlichen worts vvegenn.

Vnd vviervol sich e f g in Jrem abschied (g) jungster gemainer landsversammlung zu Onoltzbach vnter anderm Gnediglich haben vernemen lassen, das e f g zum furderlichsten, als es gesein mag, etlich der heiligen Gotlichen schriefft gelt vnd sonst verstendig erbar Personen zu eurer fl gn eruordern, die bede Ratfleg mit vleis besichtigen vnd vveitter beraten vvolten, vvas in dem allem eurn fl gn vnd gemainer landschafft halben zethon vnd zelassen, Christlich vnd guet sey. So hat sich doch solichs bisher (one
zwei-

(g) Conf. Iani & Layritii Diff. prior de Artic. Suob. §. II. not. f) & §. III. not. h) supra p. 988. & 990, huius Fasciculi,

zweuel aus etlicher got vnd seinem vvort
vvidervvertigenn)verhinderung vervveylt,
darumb vvir aus oberzelten Cristlichen
notturfftigenn vrsachen zw disem vnserm
vnderthenigen ansuchen bevvegt sind,

Der vnderthenigen trostlichen zuuer-
sicht eur f g vverden dises vnser zimlich
notturfftig ansuchen, kainer andernn,
dann Cristlicher getreuer gueter maynung
vermercken, vns auch jnn dem allen gne-
diglich bedencken, vnd solichem *vnserm*
(h) Cristlichen zimlichen vnd notturfti-
gen ansuechenn, als ein Cristlicher Gotlic-
bender Furst onuerzug gnedig vvilfarung
thun, das wollen wir vngespart alles vn-
sers vermogens leibs vnd guts in rechter
gehorsam vndertheniglich vmb e f g ver-
dienen, die wir auch dem Almechtigen
(jnn seinen gotlichen gnaden zu erhalten,
vnd ye lenger ye mer mit seinem heyligen
wort zu erleuchten vnd zu stercken) thun
beuelhen vnd bitten hieauf e f g gne-
digen

Xxx 3

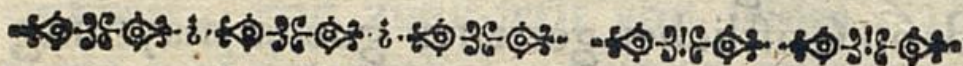
(h) Sic Vogleri manus emendavit in marg. In
MS. vitiose exaratum erat vnserm.

1062 Vl. Io. Mich. Dilherri Historia Conf. Aug.
digen Cristlichen beschrieben antwort bei
dilem Poten. Datum.

Burgermaister rath vnd
gemaind zw N. (†)

Inscriptio. (††)

An vnsern gn. hn. Marggraf
Casimirn zw Brandenburg.

VI.
EXCERPTA (*) HISTORIA
DE
CONFESSIONE AVGVSTANA
ET
CONVENTV NAVMBVRGENSI,
AVCTORE
IO. MICH. DILHERRO.
B. L. S.

(†) Hanc subscriptionem Voglerus ipse exaravit, nomine civitatis nonnisi per N. indicato, nulloque anni & diei indicio addito.

(††) Hæc inscriptio iisdem verbis, quibus eam exhibeo, manu Vogleriana fini epistolæ subiecta erat.

(*) Supra p. 1021, sqq. annotavi, hanc A. C. Histo-

L. B. S.

Celebratissimus hicce Norimbergensium
Theologus, qui tandem, præter alia, gra-
vissimo Antistitis in primaria ade D.
Sebaldo sacra, & Bibliotheca publica Præfecti
munere, dignissime est perfunctus, cum an-
num ætatis 65. ageret, cælo receptus est d. 8.
Aprilis 1669. anni, quem vir quidam doctus,
apud Freherum loco mox citando, ita expressit:
DILherrVs Vlr Certe MagnVs obllt. Vitam
eius atque merita succincte enarraða invenies
apud Biographos notos, inter quos inprimis le-
gi meretur Freherus in *Theatro Virorum erudi-
tione clarorum*, p. 683--688. qui cæteris haud
paullo fusius ista recenset. Illis, & ad quos
isti in fine provocant, scriptoribus vitæ Dil-
herrianæ, addi possunt personatus Adolphus
Clarmundus in *vitis clarissimorum in re lite-*

XXX 4

varia

Historiam Dilherrianam, Norimb. 1643. 12.
primum editam, translata in vernaculam
nostram, sicque M. DOMINICI BEERII, No-
rib. ad D. Laur. Diaconi Sen. Manuali Norimb.
(Nürnberg. Handbuch) L. XVIII. p. m. 668--
679. insertam esse, nonnullis tamen in fine
omissis, uti infra monebo. F. I. B.

1064 VI. Io. Mich. Dilherri *Historia Conf. Aug.*
varia virorum, P. VII. p. 127 -- 140. Erd-
mann Vhse *in vitis Eccles. Doctorum & scripto-*
rum, qui Sac. XVI. & XVII. inclaruere, p. 588 --
591. Anonymus *in Bibliothecario nulli parti*
addicto, P. XI. p. 916 -- 920. Io. Conr. Zelt-
nerus *in Centuria Correctorum in typographiis*
eruditorum, (qui liber nunc sub novo titulo
prostat, uti in Fasc. I. p. 90. 91. docui) p. 157 --
163. Io. Casp. Wezelius *in Hymnographie*
P. I. p. 173 - 180. & Io. Fabricius *in Historia*
Bibliothecæ suæ, P. VI. p. 363. sq. Quibus si
adieceris illos auctores, ad quos singuli sub fi-
nem lectores suos remittunt, na! magnam
scriptorum copiam deprehendes, ex quibus
Theologi huius præstantissimi res præclare ge-
stas abunde cognoscere licebit; quorum tamen
aliud alio accuratiorem esse, simul condisces.
Ceterum meretur huius optimi viri succincta
Aug. Conf. Historia hoc potissimum tempore
in plurium pervenire manus, studiosæ præsertim
iuventutis, ob causas supra p. 979. coll. p.
1023. allatas. Addidi ego notulas quasdam,
ubi iis opus esse censebam. Mentionem huius
libelli inter scripta b. Dilherri fecerunt Fre-
herus, Fabricius, aliique, suo quisque loco. Clar-
mundus l. c. p. 135. sq. illum Norib. 1643. 12.
prodiisse scribit, addens, breviter & nervose
con-

conscriptum esse, (so kurtz und nervös gefas-
set.) Scilicet vix Iena Norimbergam, ad Pro-
fessoris in Gymnasio Ægydiano Publici munus
ornandum, pervenerat vir beatus, cum, pro iu-
ventute scholastica, Confessionem August. in
Comitiis Aug. Vind. exhibitam, recudi iuberet,
subiecta illi laudata Historia. Cuius instituti
rationes in præf. Norimb. Cal. Dec. 1643. exa-
rata, exposuit. Mihi ad manus est huius li-
belli editio, Norimb. typis Christoph. Endteri A.
M. DC. LXX. in 12. excusa, a cuius p. 124 --
158. Historia A. C. legitur. Multis, quod do-
lendum, hæc editio, qua ego utor, scatet vitiis
typographicis, ex quibus ea, que menti oculis-
que meis se obtulerunt, studiose & fideliter
sustuli. Denique observo, Summe Ven. Dn. D.
Pfaffium Dilherri quoque meminisse inter illos,
qui Aug. Conf. Historiam scripserunt, Cœle-
stinum, puta, Chytræum, Schmidium,
Dorschæum, Saubertum, Carpzovium,
Rangonem, Rechenbergium, Pippingium,
Wernsdorffium & Lœscherum, quorum
scripta adducit, & Dilherri (cui tertium lo-
cum assignavit) A. C. Hist. Norimb. 1643.
12. prodiisse, scribit in Program. II. quod T. III.
Introductionis sue in Hist. Theol. Lit. subie-
cit, ubi vid. p. 390. & 407.

Xxx 5

Ante-

* * *

ANtequam Augustanæ Confessionis historiam Tibi, Benevole Lector, brevissime exponamus; pauca de *nomine Protestantium* adnotabimus.

Indixerat, a datis Valdoleti literis, Imperator Augustissimus, *Carolus Vtus* anno cl^o lo XXIXmo ad initium Februarii. Spiræ, Religionis, (cœperat enim iam, ab anno illius seculi XVIImo *Lutherus* multos Pontificiorum errores, initio facto ab indulgentiarum nundinatione, ostendere) & belli Turcici causa, Conventum: quo tamen Ipsemet, ob occupationes, non veniebat; sed *Ferdinandum fratrem, Fridericum Palatinum, Gulielmum Bavarum, Episcopum Tridentinum, & Hildeshemium, Legatos constituabat*. In eo factum est Decretum, quod, inter cætera, sub poena Proscriptionis, iubebat: *Missam retineri; in Religione nihil deinceps innovari; alia dogmata, de quibus forte disputari possit, non attingi, usque ad Concilium &c.* Huic Decreto *Iohannes Dux & Elector Saxonie, Georgius Brandenburgicus, Erne-*

- a. Sleidanus edition, in 12. anno 1561. Lib. VI. p. 203, 209, 212. Lucas Osiander, Hist. Eccles. Centur. XVI, cap. IX. p. 131.

Ernestus & Franciscus Luneburgici, Philippus Landgravius Hassiae, & Wolfgangus Princeps Anhaltinus, solennem Protestationem opposuerunt. Quorum Protestationi, communicato consilio, aliquot primi nominis civitates sese coniunxerunt, Argentina, Noriberga, Ulma, Winsheimium, Rutelinga, (1) Memminga, (2) Norlinga &c. Hinc origo nominis Protestantium manavit.

Posthæc Carolus Vtus 6 anni subsequenti die XXI^{mo} Januarii, missis Bononia (quo accipiendæ a Pontifice, Clemente VII^{mo}, inaugurationis gratia, profectus fuerat) in Germaniam literis, Comitia indicit omnium ordinum, Augusta vindelicorum, ad diem II^{dv}um Aprilis; denuo Religionis potissimum, & belli Turcici causa. Augustam primus omnium

(1) Ita Sleid. Lib. VI. & VII. p. m. 173. 180. Digna sunt lectu, quæ hac de re habentur in Hist. Reform. Reutling. p. 144. sqq. F. I. B.

(2) Qualis tunc Ecclesia Memmingensis status fuerit, doctè exposuit Cl. Schelhornius in T. VI. Amæn. Liter. p. 343. sqq. coll. p. 398. sqq. F. I. B.

b. Sleidan. Lib. VII. p. 221, 222. Cœlestinus Tom. I. Hist. Aug. Conf. p. 8, 9, 10.

omnium venit *Electoꝝ Saxonia*, cum *Iohanne Friderico*, filio. In reliquo comitatu erant *Lutherus*, c (quem postea Coburgi in arce, quam *Lutherus Pathmum* & eremum suam vocavit, relinquebat: ut tanto vicinior esset Augustæ, si forte ipso opus haberet) *Philippus Melancthon*, *Iohannes Agricola Islebius*, *Iustus Ionas*, *Georgius Spalatinus*. Fucrat (3) vero *Torga*, d antequam *Electoꝝ Augustam* proficisceretur, ipso iubente, a *Luthero*, *Philippo*, *Pomerano* & *Iusto Iona*, deliberatio instituta: quam forma commoda, & methodo erudita, *Doctrinæ cœlestis capita*, *Cæsari in Comitibus*

c. *Selneccer. Orat. de Luthero & August. Conf. p. 38. Sleid. l. c.*

(3) *Hic locus ex germanica huius Dilherrianæ Aug. Conf. Historiæ translatione, quæ in Beerii Manuali Norib. num. XVIII. p. m. 668. sqq. extat, excerptus legitur in §. II. X. not. n. Iano - Layritiana Diss. l. de Artic. Suob. quam supra Sect. III. recudendam curavi, ubi vide p. 1021. F. l. B.*

d. *Selnecc. in Recitationib. p. 218. Idem in Orat. de Luth. & A. C. p. 37. Luther. Tom. V. Germ Ien. p. 14. 15. &c. Pappus Comm. in Aug. C. p. 3. 4. &c.*

tiis exhibenda, conscribi possent, & comprehendendi? Qua de causa Luthero demandatum fuit, ut Articulos consignaret. Conscripsit igitur e Articulos XVII. quibus Doctrinae Christianae, & Fidei, publice in Ecclesiis populo proponendae, & praecipue ad animarum salutem, ac veram pietatem utilis & necessariae summam, omissis disputationibus Scholasticis, & populo erudiendo non necessariis, complexus fuit.

f Notabile vero est, quod biennio ante,
nimi-

e. Tom. V. Ien. Germ. f. 14. 15. 16.

f. MS. (*Vernaculo sermone exaratum esse hoc MS. (geschriebene Urkunden,) ad quod Dilberus respicit, illudque ex fida & amica manu ad se pervenisse, testatur Rentschius in Iubileo Burggrafiatus Norici, p. 17. qui & locum huc pertinentem integrum profert, uti & eundem, cum precedentibus & sequentibus Rentschii verbis, inde excerptum dederunt Ianus & Layritius in Dissert. semel iterumque memorata, §. V. not. a. qui etiam §. II. X. ostendunt, monumentum illud Norimbergense, quod Rentschius antiquissimum vocat, incerta prorsus fidei & aetatis esse*

nimirum anno cl^o 1° XXVIII, Georgius Marchio Brandenburgicus Reformationem & Visitationem, (4) in suo territorio sibi suscipiendam, & Religionem Evangelicam introducendam (5) proposuerit: qua de causa

esse, neque acta authentica, sed narrationem ἀδελφότητος complecti; insuper, non antiquissimum esse, ex styli ratione evincere student, post mortem certe Lutheri scriptum id fuisse, clare docent; vid. huius Fascic. p. 1003. sqq. coll. p. 1018. sq. Parum abest, quin credam, MS. quod Dilherrus hic citat, idem esse cum illo, quod sub finem huius Historiae ter allegat. Illud si foret, antiquissimum sane haud esse, evidenter pateret. F. I. B.)

(4) Et hic locus ex vernacula huiusce libelli versione paullo ante in nota (3) citata, transcriptus est in Diss. ibidem laudatæ §. II. X. not. o. (vid. p. 1023. sqq. huius Fascic.) Vbi tamen dupliciter optimum Dilherrum impingere, affirmat Cel. Ianus cum doctissimo Respondente suo, M. Layritio, prout ex sequentibus binis annotatiunculis videre est. F. I. B.

(5) Atvero pridem introducta, per illam visitatio-

causa cum Senatu Noribergensi egit, & de Visitatione, certo modo, transegit: quod in oppido *Schvvabach*, paucis ab urbe Noriberga milliaribus, factum. In isto Conventu Swabacensi, *Theologi Brandenburgici & Noribergici* iam tum XVII. Articulos (6) Doctrinae Evangelicae unanimiter consignarunt: quos Marchio Brandenburgicus postea ad Electorem Saxoniae & Landgravium Hassiae, transmisit: & hi eosdem Theologis Wittebergensibus & Marpurgensibus expendendos tradiderunt.

Istos *Lutheri Articulos Philippus*, in scribenda Confessione Augustana, sibi praecipue exprimendos proposuit: ut Elector ipse, datis

tationem duntaxat repurganda ac tuenda erat; ita enim hac Dilherri sententia in Diss. I. de Artic. Suob. §. VIII. not. o. recte a Iano & Layritio emendatur, vid. supra p. 1025. F. I. B.

(6) *Atqui hos XVII. Articulos in posteriori deum Synodo Suob. (A. 1529. d. 14. Oct. habita) recitados fuisse, corrigendumque hinc esse hunc Dilherri locum, docent laudati viri docti, loco in praecedenti annotatione allegato. F. I. B.*

datis ad Lutherum literis, g & Confessione
 ad eum missa, fatetur: ubi iubet, ut,
 priusquam hæc Cæsari offerretur, iudicium
 suum de ea exponat, eamque revideat,
 expendatque. Die Iunii vigesimo Caro-
 lus Vtus h Comitia a sacris auspicabatur: a
Friderico Palatino, mora Cæsaris excusaba-
 tur: causæ indictorum Comitiorum repe-
 rebantur: oratio prolixa, de scripto, sicut
 fieri consuevit, recitabatur. Die Iunii
 vigesimo quarto, i *Saxonie Princeps Iohan-
 nes Elector, Georgius Brandenburgicus, Ernestus
 & Franciscus Luneburgenses, Philippus Land-
 gravius Hassie*, orant Cæsarem, ut suæ
 Doctrinæ Confessionem scripto compre-
 hensam (quæ iam non horum modo, sed
*Iohannis Friderici Duc. Sax. Wolfgangi etiam
 Anhaltini, & Legatorum Reip. Norimb. ac
 Reutling.* subscriptione erat roborata) k au-
 diat. Ille iubet exhibere scriptam, atque
 deponi. Rursus illi, * *quoniam ea res ad
 ipsorum existimationem, ad fortunas, ad san-
 guinem*

g. Luther. Tom. V. Germ. len. p. 21. 22. Chy-
 træus Hist. A. C. Germ. in 4to, p. 57. & seqq.

h. Sleidan. Lib. VII. p. 223.

i. Sleidan. l. d. p. 226.

k. Selnecc. Orat. d. p. 42. * Sleid. Lib. VII. p. 226.

guinem atque vitam, & anima salutem pertineat, & quia secus ei forte delatum sit, quam res habeat, instant, & audiri postulant. Cæsar, ut postridie domum suam veniant, & scriptum sibi iam tradant, iubet. Illi denuo, quam possunt vehementissime, urgent, & obsecrant; neque putasse dicunt, hoc sibi denegatum iri: cum alios, multo se humiliores, in rebus etiam levioribus, audiat. Cum autem ille de proposito nihil mutaret; petunt, ut scriptum sibi relinquat, dum recitetur. Eo permissio, veniunt altero die XXVto Iunii: atque ibi, in conspectu Cæsaris, Ferdinandi I. Regis Hungariae & Bohemia, Alberti Electoris Moguntinensis, Hermannii Electoris Colonienfis, Electorum Trevirensis & Palatini Legatorum, Iohannis Electoris Saxoniae, Ioachimi Electoris Brandenburgici, multorum denique Principum aliorum, ac Statuum, per Christianum Baierum, I. U. D. Consiliarium & tunc Vice-Cancellarium Saxonicum, Confessionem suam Germanice, clare ac perspicue, circiter tertiam pomeridianam, recitant.

Tom. I. Fasc. V.

Y y y

Legatib

l. Selnecc. Orat. d. p. 42. Cœlestin. T. II. p. 189.
Chytræus Hist. A. C. German. p. 116,

Legati Reipubl. Norimbergensis m erant, Dn. Christophorus Kress a Kressenstein/ (qui, una cum præcipuis Reip. Senatoribus, viris piis ac præclaris, Dominis Andrea Imhoff, Hieronymo Baumgärtnero, &c. ob Religionis Orthodoxæ zelum, n magnopere commendatur) & Dn. Clemens Volcamer / magnæ prudentiæ, animique infracti; qui, literis Senatus o informati, nec minis, nec blanditiis ab amore veritatis amoveri se patiebantur; sed Protestantes potius alios cordate hortabantur, ut pio proposito fortiter insisterent, eventumque Deo committerent. (7) Non silentio prætereundum,

m. Cœlestin. Tom. IV. p. 135.

n. Hist. A. C. Germ. Theol. Sax. sub anno XLIV. Hauptvertheid. c. 74. p. 885.

o. Cœlestin. Tom. III. p. 81. 82. 83. Chytr. Hist. Aug. C. Latin. p. 297. & seqq.

(7) *Christophori Kressii, Clementis Volcameri, Bernh. Baumgartneri, & Christophori Coleri sanctissimum in exhibitione Confess. Aug. eiusque defensione constantissima, declaratum zelum, merito quoque prædicat Mich. Imhoff, Patric. Norib. in laudatione funebri Georgii Imhoff, Reip. Norimb. Duumviri*
d. 15.

dum, quod prædictus Dn. Christophorus
Bress p. cuidam Comiti Pontificio, minas
 spiranti, dixerit, exspuens: *quid sputum*
Deo se opponit? Christus victor erit. His post-
 ea, ob Comitiorum diuturnitatem, avo-
 catis, Dn. Bernhardus Baumgärtnerus, &
 Dn. Christophorus Colerus, viri itidem graves
 ac circumspecti, substituebantur. Reipubl.
Reutlingensis nomine aderat Dn. Ioachimus (8)
Weiss: cui hoc erat in mandatis datum:
 ut se cum Electore Saxoniae, & Republica

Yyy 2

No-

d. 15. Mart. A. 1659. denati. Eorum no-
mina etiam adducit Cælestinus in Hist. Co-
mit. Aug. T. IV. f. 135. a. conf. Io. Sauberti
Miracula Aug. Conf. p. 154. sqq. & Senatus
Reutling. Epistolam ad Clem. Volckamerum
& Hier. Baumgartnerum, infra Sect. VII.
exhibendam. F. 1. B.

p. Selnecc. Recit. XI. Mylius Proleg. in A. C. p. 8.

(8) *Dilherrus, haud dubie Saubertum in Mirac.*
Aug. Conf. p. 163. secutus, Ioachimum
Weissium vocavit, quem Cælestinus in
Hist. Comit. Aug. T. IV. f. 135. a. Iustum
Weis appellat. Sed malo hic facere cum do-
ctissimo auctore Historiae Reform. Reutling. A.

1717.

Norimbergensi coniungeret, nec ad aliarum Civitatum exempla respiceret. Perlectæ Confessionis q exempla duo, unum Latinum, alterum Germanicum, dum *Gregorius Pontanus*, Cancellarius Saxonicus, Cæsaris Secretario, *Alexander Schveiß*, ut ea tradat Electori Moguntino, cupit exhibere: ipse *Carolus Vtus* manu ista adpreh-

1717. in 8. edita, qui non destitutus idoneis documentis, illum aliquoties Iosuan Weissum scribit, v. g. p. 190. sqq. p. 240. sqq. ubi Epistole eius ad Senat. Reutling. d. 8. Aug. 1530. & 22. Iun. 1532. exarata leguntur, quas sic subscripsit: *Jos Wyß* / p. 198. & *Jos Wiß* / p. 243. Ibid. p. 224. *Jous Weiß* / p. 215. & 240. *Jos. Weiß* dicitur. Ceterum dignissima sunt lectu, quæ in laudata Historia Reform. Reutl. p. 175. sqq. ad illustrandam Dilherri narrationem, occurrunt. Conf. Cl. Schelhornii Amæn. Lit. T. VI. p. 444. & Epistolam Senatus Reutling. valde notabilem, quam Sect. VII. primus, nisi fallor, in lucem protraham. F. I. B.

q. Selnecc. Orat. d. p. 42. Cœlestin. Tom. II. p. 190.

hendit, & Latinum ad se recipit, ac per *Fridericum Palatinum* respondet: *se de toto negotio suscepturum esse cogitationem, & deliberationem diligentem atque accuratam.* Pontanus autem magno animo, ad Imperatorem & Principes conversus, ait: *r Deo & Domino nostro Iesu Christo defensore, hac Confessio etiam contra inferorum portas invicta manebit in perpetuum.* Postulabant Pontificii, (qui ex D. Eccio, num confideret, Confessionem Augustanam s se posse confutare? interrogato, audiebant: *confido, confutare me eam posse, ex Patribus; sed non ex SS. Scripturis:* quæ responsio *Wilhelmum Ducem Bavariæ non parum commovit*) ne Cæsar pateretur, aliquid Confessionis Protestantium evulgari, aut typis procudi: quod & ipse Cæsar t volebat, ac mandabat: qui per *Alphonsum Cancellarium Hispanicum, & Alexandrum Schweifs,* iubebat *transferri Confessionem, in Hispani-*

Yyy 3

cam

r. Cœlestin. Tom. II. p. 190. Selneccer. Orat. d. p. 42.

s. Selnecc. Or. d. p. 42. 43.

t. D. Erhartus Lauterbachius, in miraculo Aug. Conf. lit. D. 4. Chytræus Hist. A. C. Germ. p. 189.

eam & Italicam, linguam; & mitti Italicam versionem Pontifici, per Campegium Legatum. Gallici quoque, Portugalenses, Britanni, & aliorum Regum & Principum Legati, eandem in suæ gentis idioma quisque transferri, & ad Dominos suos mitti iuebant. Hac ratione, Confessio, Latine, Germanice, Italice, Hispanice, Gallice, Anglice, Belgice, fere per totum orbem, simul eodem tempore, ac postea etiam Græce disseminata est. Porro excusa est: sed qua diligentia, ostendit adloquium ad Lectorem, emendatæ editioni præfixum, quod ita incipit: *Hæc Confessio, prorsus ignorantibus Principibus, qui eam Casari exhibuerunt, ab avaro aliquo typographo, ante duos menses publicata est: & ita excusa est; ut multis in locis adpareat, industria depravatam esse. Cum autem Principes, nec si velint, queant eam nunc e manibus hominum extorquere; & tamen periculum sit, ne menda illa primæ editionis, pariant novas calumnias: necesse fuit, recognitam & emendatam denuo edere: quia non solum ad existimationem Principum, sed etiam ad relationem pertinet, præstare; ne ipsorum titulis spargantur in vulgus huius generis mendosa scripta. Quare nunc emit-*
mus

mus probe & diligenter descriptam Confessionem, ex exemplari bona fidei. Hæc editio anno clō XXXI. Wittebergæ, per Georgium Rhau, in Quarto impressa, postea fuit habita pro u genuina.

Habuit vero *Philippus* * in more positum, ut libros a se scriptos subinde recognosceret, & locupletaret. Cumque Confessio etiam Augustana ab ipso, ut iam dictum, scripta esset: putavit, & penes se esse, eam, suo arbitratu, reddere incudi: quod ipsum privato quidem fecit ausu, vir cætera optime † meritis de universa Literatura ac Eruditione, anno clō XXXX. Wittebergæ, Confessionem, in haud paucis mutatam, edens *Latinam*: & habetur illa Confessio variata Tom. I. Operum Latinorum fol. 39. & seqq. & (ut alias editiones taceamus) in Corpore Doctrinæ, Y y y 4 Lipsiæ

u. Hauptvertheidigung des Augapfels cap. XXVI. p. 478. & seqq.

* Selnecc. Orat. d. p. 68.

x. Nothwendige Vertheidigung des Augapfels/ cap. II. p. 344.

† Luth. Tom. I. Lat. Ien. præfat. & Tom. III. Lat. Ien pag. 160. Parentat. Phil. a D. Heerbrando habita Tübingæ, anno clō DLX.

Lipsiæ edito, anno clō lō LX. in Folio, ut loquuntur; & recuso ibidem, anno clō lō LXV. ac clō lō LXXII. in Octavo: ubi simul adnotata est istius editionis variatio, a prima & genuina devians, in Articulis II. III. IV. V. VI. VII. IIX. IX. X. XI. qui etiam positus in locum sequentis: XII. qui positus in locum præcedentis: XIII. XIV. XV. XVI. XVII. XIIX. XIX. XX. XXI. & in Conclusionē. In Articulis abusum variata est præfatio; alius etiam ibi invenitur ordo; & mutati insuper Articuli I. II. III. IV. V. (9) VII. ut & Epilogus. Quoad mutationem, non verborum modo, sed etiam sententiæ, præ reliquis potissimum notantur Articulus IV. de Iustificatione; V. de Ministerio Verbi & Sacramentorum; X. maxime, de Cœna Domini; XIIIX. de libero arbitrio; XX. de Fide & bonis operibus.

Cum

y. Videatur Mylius in explic. A. C. qui in omnibus his Articulis discrepantiam monstrat: Hutterus in Calvinista Aulico - Politico, Lib. II. cap. I.

(9) In versione germ. apud Beerium in Man. Norib. p. m. 676. etiam Articulus VI. inter V. & VII. comparet. F. I. B.

Cum vero ob hanc mutationem, pessime & audiret Ecclesiarum Evangelicarum Confessio; quasi quæ nihil haberet certi, & in singulos annos mutaretur: iussu Electoris compellatus fuit Philippus, per D. Pontanum Cancellarium seniores, præsentem Luthero a: qua de causa Electoris & cæterorum Principum atque Ordinum Confessionem, in quibusdam immutavit, mitigavit, ac de novo repetierit? cum tamen Confessio non ipsius, sed Statuum propria esset: qui propter istam crebram mutationem, in Doctrina incerti & inconstantes, cum magna imperitorum hominum offensione, (10) passim proclamarentur? Et constat: b a Luthero multoties monitum atque rogatum esse

Yyy § Phi.

z. Mylius Explic. Conf. A, p. 5. Selnecc. Orat. d. p. 68.

a. Nohtwend. Vertheid. des Augapfels/ p. 334. & seqq. Haupt-Vertheidig. des Augapfels C. 24. Verba, ex Archivio Saxonico descripta, exstant apud Mylium Explic. C. A. p. 6. & in Hist. A. C. Germ. Theol. Saxoniorum, Chemnitii, Kirchneri, Selnecceri, sub anno XLmo.

(10) Paucula hic in translatione vernacula in Man. Norib. p. m. 676. omissa sunt. F. I. B.
b. Selnecc. Or. d. p. 69.

Philippum : ut ab Augustanæ Confessionis mutatione atque autione abstineret : imo & interdum cum expostulatione ipsi dictum esse : *Quis hoc tibi mandavit ? tuum hoc non est &c.* Quamvis animum ab ipso non penitus abalienarit : ut patet ex eius epistola, ad Electorem Saxoniae Ioh. Fredericum, exarata ; in qua rogat ; ne durius ad Philippum, postquam tunc & iuxta cum aliis egisset de Iustificatione, scribat. Pollicitus quoque Electori fuit Philippus : se deinceps nihil mutaturum esse in Confessione. Cumque mutilatio Articuli Xmi de S. Coena omnium gravissime reprehenderetur ; in quo omiserat verba ; **ADSINT, ET DISTRIBVANTVR :** ac : **ET IMPROBANT SECVS DOCENTES :** in Colloquio Ratisbonensi d. corundem sensum restituit. Ita enim ibi scribit : *Christus inquit : Accipite, manducate : hoc est Corpus meum : & deinde : hic est Sanguis meus. Ideo fatemur : in Coena Domini vere & realiter Corpus & Sanguinem Christi adesse, & cum pane & vino exhiberi sumentibus. Et : Nos docemus : cum pane consecrato exhiberi Corpus Christi sumentibus.* Obt.

c. Tom. VII. Ien. Germ. p. 445.

d. Tom. IV. Op. Lat. Phil. p. 736.

Obrulit etiam e Philippus, suo ac Collocutorum nomine, tunc Electori Palatino scriptum, in quo hæc verba posuit: *Perspicue testati sumus, nos amplecti, & tueri omnem consensum Ecclesiæ Catholicæ; quod in Cæna Domini, consecrato pane & vino, vere & realiter adsint & sumantur Corpus & Sanguis Domini. Testati enim sumus, nos improbare eos, qui negant adesse, & vere sumi Corpus Christi. Abhorremus enim a profanis iudiciis in hac causa.*

Sed cum nec hac quoque ratione calumniantium ora obturarentur: tandem anno ineunte cllo LXI^{mo} Naumburgi (11) ad ripam Salæ, convenerunt
Prin-

e. Hist. Conf. A. Germ. Theol. Sax. sub anno XL.
(11) *De hoc Conventu Naumburgensi egit quoque Nicol. Leutingerus in Comment. de Marchia Brandenb. Partis quartæ Libro II. lit. G. 5. b. sqq. editionis, quam Vitebergæ Matthæus Welack 1593. 8. excudit. Quod opus ante, quam nuper duplici editione (quarum alteram possideo,) recuderetur, longe rarissimum fuisse, constat. Mihi, abhinc sex circiter annis, tam felici esse licuit,*
ut

Principes , Augustanæ Confessionis
f. Do-

ut horum Commentariorum Partem Secundam, tres libros complexam, & Witebergæ a Matth. Welack, M. D. LXXXVIII. 8. impressam; ac Partem Quartam, itidem tribus libris constantem, ibidemque ab eodem M. D. XCIII. 8. excusam, ab interitu, qui illis iam a bibliopecti cultello imminabat, retraxerim. Ut ad inutiles chartas reiectæ fuerint, bibliopecti certe, vel possessoris, incuria in culpa erat, quorum oscitantia hi libri prestantissimi, & germanica officiorum Ciceronis versio, Wormatia 1562. 8. evulgata, olim eodem volumine compacta sunt; cum tamen in nulla alia re libri isti convenire videantur, nisi quod & Leutingerus stili cultioris, in quo Cicero regnat, studiosissimus fuerit. Sed redeo ad Conv. Naumburg. de quo etiam non contemnendas notitias dedit Schürzius in vita Dav. Chytræi, L. I. §. XLI. p. 202. sqq. qui & p. 204. not. a. plures scriptores adducit, ex quibus acta huius Conventus cognosci possunt. Idem tamen p. 205. multa, inquit, acta & protocolla, a viris fide dignis, qui ipsi interfuerunt, composita, quæ nullius

f Doctrinam profitentes, quorum pars, g
nimirum Philippus Landgravius Hassiæ, &
Wolfgangus Anhaltinus, ipsis interfuerat
Comitiis Augustæ, anno XXXmo, *Fride-
ricus Comes Palatinus Rheni, Elector, Augustus
Dux*

nullius hodie iura læderent, multorum
contra iuvarent commoda; in Princi-
pum scriniis tam diu delitescant, donec
vel incendiorum vel bellorum iniuria
aut incuria hominum penitus interci-
derint. *Hæc ille sapienti iudicio scripsit.
Atque utinam istæ querelæ, istique metus
alibi quoque non emergerent! Ego certe,
similia fata Brentianis cimeliis, quæ apud
nos aliosque delitescunt, aliquando immi-
nere, haud immerito veritus, gemina
Schützianis, olim quidem mihi lectis, sed
nuper memoria non obviis, verba excuden-
da curavi in sectione huius Fasc. secunda,
p. 969. not. l. F. I. B.*

f. Chytræus in sua Saxonia, sub anno LXImo,
& ex eo Thuanus, sub eodem anno.

g. Verba Recessus Naumburgici, anno LXI.
Von etlichen unserer löblichen Vorfahren /
seel. Gedächtniß / auch eines Theils Uns / weis-
land Kaiser Carl dem Fünfften / hochlöblicher
Gedächtniß / übergebene Confession &c,

Dux Saxonia, Elector, Iohannes Fridericus Dux Saxonia (qui tamen, conventu nondum finito, a cæteris dissentiens, discedebat,) Wolfgangus Comes Palatinus Rheni, Ernestus & Philippus Brunsvicenses Duces, Ulricus Dux Megapolitanus, Christophorus Dux Württembergensis, Carolus Marchio Badensis, Ernestus Princeps Hennebergensis, Guntherus Schvartzburgensis; & Legati Principum Ioachimi II. Electoris, & Iohannis ac Georgi Friderici, Marchionum Brandenburgensium, Iohannis Alberti Ducis Megapolitani, Barnimi, & Iohannis Friderici, Ducum Pomerania, Philippi Landgravii Hassorum, (qui paulo post ipse advenit) Adolphi Ducis Holstia, Wolfgangi, & cæterorum Principum ab Anhalt: qui, inter negotia cætera gravissima, maxime Concilium Tridentinum, quod Pontifex Pius IV. denuo urgebat, concernentia, de remedio deliberabant, opponendo accusationi Pontificiorum; qui in comitiis antegressis, & in scriptis publicis, Evangelicos traducebant, h. quasi Augustanam non Confessionem, sed confusionem sequerentur, certam Confessionem retinerent nullam, nec, quæ vera sit, scirent. Post

varias

h. Chytr. l. d.

varias denique & gravissimas consultatio-
nes, conclusum est: *i nihil novi hic qua-*
ren-

i. Recess. Convent. Naumburgensis. Daß durch diese unsere subscription, und alles das / so dabey berathsclaget / nichts neues gesucht / oder gehandelt: Sondern allein die zuvor ausgegangene Confession repetiret und wiederholet worden. Paulo post: die oftberührte Augspurgische Confession (præcedit paulo ante: so Kåyser Carl dem Fünfften übergeben / und hernach zu Wittenberg in ein und dreissigsten Jahr / der mindern Zahl / in Teutscher und Lateinischer Sprach / anderwärts gedruckt und publiciret worden) einhelliglich zu repetiren / zu unterschreiben / und zu siegeln.

Historia A. C. Germ. Theol. Saxon. Es haben der Chur- und Fürsten præparatoriæ literæ zu diesem Tag / wie auch hernach und sonst allezeit / die Clausel gehabt / daß nichts anders soll tractiret / und gehandelt werden / denn die Augspurgische Confession, so Anno 30. dem Römischen Kåiser / zu Augspurg / übergeben: &c. sub anno LXI. Quæ Confessionis illius, de novo tunc subscriptæ, Præfationi postmodo fuerunt inserta, de Confessione Augustana, anno XL. & XLII. auctius & emendatius edita, nec improbata; ea quomodo, postquam animadverterentur, ab Orthodoxis fuerint accepta, notum est

ex

1088 VI. lo. Mich. Dilherri Historia Conf. Aug.
rendum, vel agendum; sed solum Confessionem
anno clō lo XXXmo Carolo Vto Augusta exhibi-
tam, & postmodo Witteberge anno subsecuto
clō lo XXXI. impressam, de novo subscribendam
& subsignandam: ut habent ipsa Recessus
verba, sub anno clō lo LXI. die 7. Fe-
bruar. (12) Non nos latet, quid ab uno
atque altero Principum ac Statuum, in
illo Conventu, scriptum fuerit. (13) k
Augustus Elector Saxoniae sua manu ad
Ducem

ex scriptis publicis. Vide Hauptvertheidis-
gung des Augapffels cap. XXIV. & XXVI.
(12) In germ. vers. Man. Norib. inserta, p. 679.
pauca haec verba: ut habent --- Febr. non
leguntur expressa. F. I. B.

(13) Hucusque, nec amplius, haec Dilherriana
Historia in nostrum sermonem vernaculum
translata legitur in b. Beerii Manuali No-
rib. ubi p. 679. ultima verba haec sunt:
Vnd ist unverborgen, was von einem
und andern Fürsten und Stand, auff
derselben Zusammenkunfft geschrieben
worden. Ceterum accurate contuli hanc
versionem cum latina Dilherri Historia,
quam & fidelem, etsi interdum liberio-
rem, quam adstrictiorem, reperi. F. I. B.

k. Selneccer. Or, d.

Ducem Saxoniae Iohannem Fridericum scripsit: *Mihi de nulla alia Confessione Augustana constat, quam de illa, quae Caesarea Maestati Anno XXXmo in Comitibus Augustanis, per Electorem Iohannem, & Hassiae Landgravium, & alios paucos Principes, exhibita est: in qua educatus sum, & Domino me clementer iuvante, constanter perseverare, eandemque publice profiteri, constitui.* Wolfgangus, Princeps Anhaltinus, ad Saxoniae Electorem idem sua manu scripsit: *I Paratus sum ad Confessionem, sicut Augusta Imperatori exhibita est: hac conditione; ne quicquam in ea immutetur. Levitas enim esset, si aliam Confessionem, ab illa diversam, mea subscriptione confirmarem.* Principes Lüneburgici, Wilhelmus & Henricus, ad Saxoniae Electorem scripserunt, his usi verbis: *Subscriptionem non detrectabimus Confessioni, a Parente nostro, Augusta, Imperatori exhibita: in qua educati, & Divina gratia, illustrati sumus, certi, quod haec sit vera fides, & certissima aeternae salutis consequendae via: in qua Spiritus Sancti auxilio,*
Tom. I. Fasc. V. Zzz nos

I. Hauptvertheidigung des Augapfels c. XXIV.
Selnecc. I. d. Hist. A. C. sub an. XLI.

1090 Vl. Io. Mich. Dilherri Historia Conf. Aug.
nos confirmati, ad extremum usque vita hali-
tum, perseverabimus.

Senatus Noribergensis, m per Legatos
Wolfgangi Comitiss Palatini, Christopho-
rum Meichsnerum, & Dionysium Grem-
pium, ad subscriptionem invitatus, non
statim adnuit; sed aliquod temporis spa-
tium, ad maturam deliberationem, in-
terposuit. Postmodo, ab eodem Wolf-
gango Palatino, per Vlricum Sitzinge-
rum, I. U. D. & Cancellarium, qui rede-
untibus Meichsnero, & Grempio adiun-
gebatur, ad subscriptionem denuo n soli-
citatus, diutius eam non detrectavit; &
egregia ipsi respondit Epistola; * ex qua
Reipub.

m. Hist. C. A. Germ. Theol. Sax sub anno
LXI. Hauptvertheidigung des Augapffels p.
775. & seqq. & M. S.

n. M. S.

* Als wir / auf geschehene E. F. Gn. jüngste Er-
klärung 2c. befunden / daß durch die hochlöb-
liche Versammlung der Chur- und Fürsten /
nichts anders / denn eine Christliche Verglei-
chung und Einhelligkeit / in den Religion- und
Glaubenssachen / und gar nichts Weltliches
gesucht: haben wir uns demnach von Ihren
Chur- und Fürstlichen Gnaden / in solchem
Gott

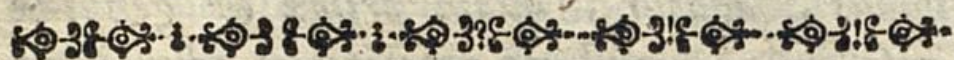
Reipub. Noribergensis Orthodoxia eviden-
ter elucet. Recitatur integra, in Historia
A. C. Germanica Theologorum Saxoni-
corum, sub anno cl^o LXI: in qua di-
serte scribitur: *cum plane nihil aliud præsenti-*
tibus, in Conventu isto, Electoribus & Prin-
cipibus, agatur, quam primæ & genuinæ
Confessionis Augustanæ repetitio, adsertio &
subscriptio: Senatum Noribergensem ab ea sese
non voluisse segregare: sicuti etiam, Reipubl.
nomine, Senator celebris, & cordatus,
Dn. Paulus Behaim, o tunc Consul senior,
subscripsit.

In huiusmodi Confessionis Augustanæ
& Religionis salvificæ sinceritate, contra
omnia cum ipsa pugnancia dogmata, ad-
ferenda, & propaganda, per Dei gratiam,
Zzz 2 Resp.

Gottseeligen einhelligen Bekänntniß / und
Widerholung der ersten Christlichen
Confession, nicht absondern: Sondern Uns/
auf E. F. Gn. so Gnädig und standhafft Er-
suchen / neben den hochlöblichen Churfürsten/
Fürsten und andern Ständen / zu unterschrei-
ben / und unsern Glauben / in den Hauptpun-
cten / ungescheucht zu bekennen / und zu repe-
tiren / nicht unterlassen sollen / noch wollen / etc.
Dat: 28: Iunii 1561.

o. M. S.

esp. nobilissima in hunc usque diem sub-
stitit: cuius zeli multa, etiam peregrino-
um, testimonia possemus accumulare, si
opus. Sed quæ in medio sole sunt posita,
opus emendicata luce non habent. *Serva
ios, Domine, in veritate: sermo tuus est veritas.*

VII.

SENATVS REVTLINGENSIS
EPISTOLA

AD
CLEMENT. VOLCKAMERVM
ET
HIERON. BAVMGARTNERVM,
REIP. NORIMB. AD AVGVSTANA
COMITIA, M D XXX. LEGATOS.

i. e.

*Der von Reutlingen cristliche schriefft
an die Nürnbergische Gesanten
genn Augspurg gesch. und dersel-
ben schreiben an einen Erbarn
Rath zuu Nürnberg 1530. (*)*

ADMO-

(*) Hanc inscriptionem germanicam, quæ ru-
bricæ

* * *

ADMONITIO AD LECTOREM.

E Pistolam hanc ex Bibliotheca Closteriana primus, quod sciam, ex MSC. in lucem protraho, eiusque edenda spes p. 1050. lectoribus feci. Equidem non primigenium illius exemplum mihi ad manus est, sed apographum tamen coevum, & fide utique dignum, quod olim Georgii Vogleri, Cancellarii March. Brand. Onold. fuisse, certum habeo, neque dubito, quin copiam huius epistolae Voglero fecerit Lazarus Spenglerus, de quo confer huius Fasc. p. 1000. sq. Arctam enim inter utrumque intercessisse amicitiam, cum ex preced. Fasc. p. 806. sq. liquet, tum alio loco & tempore ostendam, ubi Spenglerianas ad Voglerum olim missas haud paucas, egregias sane, epistolas, ex aulicis tabulis publici iuris faciam. Meretur autem omnino perinsigne hoc documentum ex tenebris in lucem hoc potissimum tempore proferri, ob causam p. 979. a me commemoratam. Constat enim

Zzz 3

inter

bricæ, quam vocant, loco esse possit, exteriori Epistolæ lateri adscripsit Ge. Voglerus, de quo vide p. 998. sq. coll. p. 1051. alibique

inter omnes, Reutlingam quoque, duobus ab-
hinc saeculis, in Conventu Augusta Vind. ce-
lebrato, Confessionem Aug. subscripsisse, con-
stanterque deinceps eidem addictam fuisse.
Quam ob rem a Matthæo Dressero, viro
doctissimo, in libro suo de precipuis Germaniae
Vrbibus, p. 511. hoc tulit elogium: „Hac
„est Vrbs illa, inquit, quæ cum Noribergen-
„si Republica se coniunxit, & Augustana
„Confessioni Anno Christi 1530. subscripsit:
„a qua nec postea &c. transversum unguem
„discessit, in animo & ore Propheticum illud
„Verbum habens: Maledictus homo, qui con-
„fidit homini, & carnem ponit brachium
„suum. Interim vero Cesari nihilominus obe-
„dientiam & honorem debitum constanter tri-
„buendum esse censuit. „Quæ Dresseri verba
digna etiam habuit Io. Saubertus, ut illa in
Miraculis suis Aug. Conf. p. 164. exhiberet,
eaque sic redderet germanice: „Das ist diese
„Stadt, vvelche sich zur Stadt Nürnberg ge-
„than, vnd An. 1530. der Augspurgischen
„Confession unterschrieben: von vvelcher sie
„hernach im vvenigsten nicht abgevviichen,
„sondern diesen Prophetischen Spruch im Her-
„tzen und Munde geführet: Verflucht sey der
„Mensch, der sich auff Menschen verlässet,
vnd

und hält fleisch für seinen Arm. Hat doch „
immittels dem Keyser schuldigen Gehorsam „
und gebührende Ehr beharrlich zu erwweisen „
sich niemals geveigert. „ *Video, D. Ge. „*
Cœlestinum, inter alios S. R. I. Principes,
Norib. & Reutling. Senatui Tomum II. Historiæ
Comitiorum A. 1530. Augustæ celebratorum,
eandem ob causam nuncupasse. Quæ Io.
Mich. Dilherrus in Hist. Aug. Conf. de hac
civitate, eiusque in amplectenda Confessione
Aug. exhibito zelo & constantia differit, su-
pra p. 1075. sq. legi possunt, collatis notis meis
eius narrationi subiectis. Inprimis pertinent
huc ea, quæ anonymus, sed pereruditus auctor
Historiæ Reform. Reutling. () A. 1717. 8.*
ZZZ. 4 editæ

(*) Liber hic ante non ita multos annos in ver-
nacula nostra publicatus, non adeo tritus est,
merereturque in plurium manibus esse. Vi-
deo tamen, illum usurpatum esse a doctissi-
mis Collectoribus Rerum Theolog. Nov-An-
tiq. A. 1728. p. 5. sq. ac Viris Celeberrimis,
Dn. D. Val. Ern. Lœschero, in Actis Re-
form. T. III. p. 928 & Dn. D. Io. Alb. Fa-
bricio, in Parte altera Centifolii Lutherani,
p. 872. qua occasione in præcedenti p. 871.
huius præstantissimi operis Fabriciani leve
mendum animadverti, quod infra in Novis
Literariis, pace viri humanissimi, indicabo.

edita, p. 175. sqq. de hoc ipso argumento memoria prodidit, cuius inprimis verba p. 202. „sq. legenda, inde excerpti merentur: „Wie „auch einige Löbliche Städte den Abschied „nicht annehmen, noch zu einiger Tür- „cken-Hülffe, ohne zuvor erhaltene Zu- „sage eines sicheren Friedens nicht einwil- „ligen wollen, dieses zeigt abermahlen „ein anderwärtig Original-Bericht, von „der Stadt Nürnberg-Gesandter Raths-Bott- „schafft Clemente Volckamer, und Hieronymo „Baumgartner, sub dato 30. Octobr. 1530. „cum annexo sub dato 31. eiusdem, an da- „mahligen Burgermeistere und Rath all- „hiefiger Stadt Reutlingen, so umb seiner „mit führender merckwürdigsten Speciali- „täten willen verbotenus hier inserirt wird. *Inseritur deinde hæc Epistola a p. 203 - 210. & adiectum illi P. S. p. 211. sq. Subscripserunt ita: Clement Volckamer und Hieronymus Paumgartner, Nürnbergische Gesandte Raths Pottschafft. Nemini ergo ingrata erit Epistola Senatus Reutl. d. 22. Oct. 1530. ad hos Duumviros missa, quippe quæ dicto illorum responso in Histor. Reform. Reutl. p. 202. præmittenda fuisset, nisi Cl. auctori huius libri ignota fuisse videretur.*

Vnnser

* * *

VNser freuntlich willig Dinst zuuor,
Fursichtig Ersam Weifs jnn sonnders
lieb Herrn vnd gut freund. Wir ha-
ben abermals E. W. freuntlich vnd trost-
lich zuschreiben, sampt vberschicktem Kay.
Mt. ernstlichen vnd gantz erschreckenlichen
beschwerlichen abschieds (a) dergleichen die
Verzaichnus der beschwerlichen Hand-
lung der Statt Jennff (b) vnd annders
vernomen, vnd bedancken E. W. dessel-
ben Jrs freuntlichen zuschreibens vnd er-

Zzz 5

bic-

(a) Quæ currentibus literis hic & inferius ex-
cusa vides, illis in MS. lineolæ subductæ
erant.

(b) Sic lego in exemplo MS. ad cuius fidem
hæc exprimuntur. Non mihi iam vacat,
inquirere, quænam sit illa Civitatis Gene-
vensis molesta actio, ad quam in his verbis
respicit Senatus Reutlingensis. Si quodpiam
hic spectetur negotium, ad ecclesiasticam
rem pertinens, eius forte illustratio peti
posset ex T. III. eruditi operis Cel. Abrah.
Ruchat, quod Historiam Reform. Helvet.
inscripsit, & gallice nuper edidit. Ad an-
num enim 1530. de rebus Genevensibus fusc
ipsum agere, haud ita pridem didici ex Sel.
Bibl. Theol. T. IV. p. 393.

bietens hochsts vleis, wollen vns also zue euch auch ainem Erbarn Rath zue Nurmberg, als vnsern insonnders gunstigen lieben herrn vnd freunden, alles guten vertrosten vnd verlassen, doch uns vor allen Dingen vnd zuuor Christo vnnserm ainigen Hailannd vnd Seligmacher, in solchem vnnserm thun vnd lassen gantzlich beuelhen, vnd ergeben, Dann so derselb Cristus als der recht Hauptman vnser Haus, vor vnsern veinden, vnd vnderwertige nit behueten, vvurdet vnser Wachen vnd behuten vergebentlich vnd nichtig sein. Nachmals wollen wir so uil menschlich vnd moglich auch sorg haben, vnd vns mit hilff gottes (der vns entlich keins wegs verlassen wurdet) vor den Wolffen die vns allenthalben vmbgeben haben, Erretten, vnd wehren, So lang vnd vil bis er vns, aintweders von jnen gantzlich erlost, oder aber wir vmb seines heiligen namens willen von jnen verheret verderbt vnd aufgerilt werden, das alles welchs geschicht wir wol wissen, das es des Herrn will, vnd vns kein verlierends darauff ist, Aber wie dem allen, damit dannocht das hailigen Euangelium vnd

vnd die hailig gotlich warhait, nit hinder sich getriben, vnd wir auch das jhenig handeln vnd thun fouil in vns ist, das solche gotliche Warhait nit vndergedruckt, vnd wir daneben als die wir vnnser bekantnus vnser glaubens halben, mit hailiger schrift widerlegt sein sollten stillschweigend nit furgeen, Sonnder vns dagegen, mit Verantwortung vnd anderm zuhandeln geburn will &c. So länngt an E. W. vnser gantz freuntlich, vnd ernstlich bit. Ir wollen nach endung dits Reichstag vnd so euch got anheim hilfft, bey vnnsern gunstigen Herrn einem er samen Rath zue Nurmberg anhalten vnd furdern, Ob etwa diser beschwerlichen handlung halben von dem Churfursten von Sachsen vnserm gnedigsten herrn vnd andern Fursten vnd Stetten, vns verwanddt, oder wo vonnotten sonnst von gemelten von Nurmberg *ein freij vnnd Reichs Stett tag dem Euangelio veruwanddt*, damit desshalben beratschlagt, was in solchem obligenden beschwerden fur das nutzlichst vnd best gehandelt, vnd was sich *ein jeder gegen dem andern verlassen vnd vertrossten solte*, auf furderlichst an gelegen Mal-

Malstat benent vnd aufgeschriben wurde,
 Alles laut vnd jnnhalt des jungsten zu-
 schreibens vns von jeztgemelten herrn
 von Nurmberg vls beuelch vnser gnedig-
 sten herrn von Sachsen, beschehe vnd zu-
 komen. Dann wir vns, wie wol eins
 cleynen vermogens, (c) schuldig erken-
 nen, ja diser sach, die one mittel jnn
 gottes

(c) In Hist. Reform. Reutling. p. 179. legitur,
 LVTHERVUM quæsiuisse ex MELANCHTHONE,
 num magna vrbs & munita esset Reutlinga,
 quod tam constanter Evangelio adhæreret:
 „Dahero (Lutherus) den Philippum Melanch-
 „thonem, als der dieser unserer Stadt und
 „geringen Revier bestens kundig gewesen,
 „gefragt: Was dieses vor eine Stadt?
 „wie groß? und wie mächtig und veste
 „Sie wäre? daß Sie so fest und unbeweg-
 „lich in dem einmahl erkannten Evangeli-
 „schen Glauben beharrete; da Sie doch
 „mit vielen und mächtigsten Feinden
 „gäntzlichen umbzingelt und umgeben ge-
 „wesen seye, „&c. Adducuntur deinde Io.
 BRENTII digna lectu verba, ex latino in
 germ. sermonem versa, ex epistola, quam
 BRENTIVS d. 14. Nov. 1529. ad SCHRADI-
 NVM, V. D. M. Reutlingensem, ex Hala no-
 stra misit, eumque de Colloquio Marpur-
 gensi

gottes hannden steet, der auch mechtig ist,
*dieselb mit gewalt, doch mit einem ringen an-
sehen,*

genfi, eodem anno habito, cui scil. & Bren-
tius interfuerat, multa memorabilia edocuit.
Totam hanc epistolam Summe Vener. D.
PFAFFIUS inseruit Fasc. I. (quem tamen se-
cundus Fasciculus inde ab anno 1719. quod
sciam, nondum secutus est, id quod sane
inprimis optandum foret,) Actorum & Scri-
ptorum Publicorum Ecclesiæ Wirtembergi-
cæ, p. 203. sqq. Fallitur vero Vir Celeber-
rimus, dum p. 215. scribit, literas hasce e
tabulario Reutlingensi nunc demum prod-
ire; quandoquidem illæ iam biennio ante,
in Relatione de Reform. Civitatis Reutling.
p. 153. sqq. editæ sunt, depromptæ ex eodem
tabulario, ubi autographum Brentianum ser-
vabatur, ceu ex titulo dicti libri manifestum
est. Verba autem Brentii, quorum paullo
ante memini, l. c. p. 166. sq. (ap. Pfaffum
p. 206. sq. ubi tamen paucula verba aliter
leguntur) latine sic habent: „Dux Vdal-
ricus, Princeps Württembergensis, exul
apud Hessorum Principem nunc agit, &
sermone de Evangelicis Urbibus in mensa
orto, aiebat Dux Vdalricus, nobis au-
dientibus, & coram assidentibus, se nul-
lam scire urbem, quæ plura propter Evan-
gelium pateretur, quam Reutlingia. Nunc
enim

sehen, hinauß zu furen, leib, er vnd gut, vnd
alles vnnser vermogen darzu spannen, vnn
an vns gar nichts erwynnden zu lassen,
vnn daneben dem Herrn, des dise hannd-
lung vnd sache ist, wie obgemelt, vertrau-
en, Er werde solchem argem vorhaben
wol wissen recht zu thun, vnd bey vns laut
seins trostlichen zusagens, bis an das ende
der welt pleyben, Datum 22. Octobris
1530.

Burgermeister vnd
Rath zue Reutlingen. (*)

An herr Clementen Volckamern
vnn herr Ieronimus Baumbgartner. (**)
So uolgt

„enim prohiberi ab eis annonam, nunc ac-
„culari eos apud Confoederationem Suevi-
„cam, & alia, quæ pulchre fando enume-
„rare valebat, adeoque hæc omnia narra-
„bat, & congratulando, & vestram urbem
„commendando, ita enim declarabant
„Principis gestus. &c.

(*) Hæc subscriptio ita, uti eam exhibemus,
epistolæ subiecta fuit.

(**) Hanc inscriptionem, ab eadem manu,
quæ Apographum huius epistolæ exaravit,
profectam, eodemque loco, quo hic legitur,
positam deprehendimus.

(†)

* * *

So uolgt hernach vwie die gefanntten
von Nurmberg Iren Herrn ain Erbarn
Rath neben zuschickung diser schrift
vnder anderm geschriben haben (†)

WIr schicken eur weyfshait hiebey
ainen brief, So vns beden von de-
nen zue Reutlingen, vvelchen
vvir vormals geschriben, vnd jnen den
abschid, jns glaubensfachen, nachdem sy
niemand hie (*) haben, vff jr begern zu-
geschickt, zue komen ist, daruß E. W.
vernemen vverden, *vwie trostlich sich dise*
leut vff gottes Wort verlassen, Also das auch
pillich die, so jnen an Reichthumb vnd
nach gelegenhait jrer vvidervvertigen,
nyenndert gleich sein, ain Exempel dar-
aûß

(†) In Apographo, post epistolæ sub-et inscrip-
tionem, eadem scriptura hæc ipsa verba
adhuc occurrebant, cum subiectis excerptis
ex epistola Legatorum Norimb.

(*) Augustæ Vind. scilicet, ex qua urbe Legati
Norimb ad Senatum suæ civitatis has literas
miserunt. Patet ergo hinc, Iosiam Weis-
sium, qui Reutlingensium in Aug. Conv.
tum, cum Confessio exhiberetur, Legatus
erat, (vid. huius Fasc. p. 1075. sq.) sub finem
Octobris A. 1530. Augusta iam discessisse.

aufs nemen sollten, got vvoll sy mit seinen gnaden bestendigklich erhalten. (**)

VIII.

(**) Iuvat hic excerpere clausulam ex Clem. Volckameri & Hier. Baumgartneri epistola responsoria ad Senat. Reutl. cuius in fine introductionis nostræ ad literas Reutling. paullo ante mentionem fecimus, quæ (p. 209. sq. in Hist. Reform. Reutl.) sic habet:

„ Was sich dann weiter zutragen, und
 „ E. W. zu wissen von nöten wurde, soll
 „ derselben, die wir kains wegs in verges-
 „ sen stellen, yedes mahls auch entdeckt
 „ vwerden, Mit bitt E. W. vvollen sich
 „ ain klain Wetter, ob es sich schon se-
 „ hen läßt, nit so leicht erschrecken lassen,
 „ dann GOTT lebt noch, und ist die Zeit
 „ nicht darnach, daß die Widervvertigen
 „ seines heyligen Worts, Ir fürnemmen
 „ so gering anzufahen achten, noch vyl
 „ vveniger enttlich ausführen sollen.
 „ Zvveyfeln vvir nit es vverde durch
 „ vnnsere Herrn vnd Freunde sampt an-
 „ dern dieser Sachen vervvandt, darzvi-
 „ schen alles das so menschlich und müg-
 „ lich, vnd allen Evangelischen Stenden,
 „ darynn sy E. W. nit vergessen vwerden,
 „ zu allem gülich ymmer gelangen mag,
 „ zur notturfft bedacht, und beratschlagt.
 „ Das alles haben Wir E. W. der vvir zu die-
 „ nen vvillig, nit verhalten vvollen. Datum
 „ Sonntags den 30. Octobr. Anno &c. im xxx.

VIII.

NOVA LITERARIA

cum observationibus variis.

TVBINGAE.

QUod in Fasc. IV. p. 871. speravi, fore, ut Vir optimus & maxime reverendus, GE. CONR. PREGIZERVS, Poësin suam Sacram per annum quoque præteritum 1728. continuatam det, id ad vota multorum præclare ab eo præstitum est: prodiit enim eius Fortgesetzte Gott: geheiligte Poësie auff das Jahr 1728. in 8. (*) in cuius libri appendice L. B. multas res literarias, in Academia Tubingensi, imo & in Suevia generatim, aliisque in locis, per A. 1728. gestas, strictim enarratas reperiet. Insertam & p. 503. sqq. eheu! video integram descriptionem tristissimam tristissimi ac feralis incendii, quod eiusd. Anni 1728. die 31. Aug. maiorem patriæ meæ Halæ Suevicæ partem vastè depopulatum est, funditusque proh dolor! evertit, quæ tamen, divini Numinis benignissima ope, & multorum benefactorum large collectis subsidiis, ex cineribus magna sui parte iam instaurata est. Atque ita exaudiit DEVS vota cum aliorum hominum pie affectorum, nostræque miserrimæ sorti ex animo indolescen-

Tom. I. Fasc. V.

Aaaa

tium

(*) Vid. Celeb. Moseri de hoc instituto iudicium; cuius locum paullo post exhibebo.

tium, tum celeberrimi & optimi mei Schelhornii, qui elegantissimam epistolam, & magna comitatis ac eruditionis laude maectandam, quam Amœnit. Lit. T. X. p. 1146 -- 1198. meo exiguo nomini inscriptam, inseruit, p. 1197. hisce solatii bonæque spei plenis verbis, quæ popularis huius mei suavissimi animum, bene nostræ urbi cupientem, satis indicant, A. 1728. ipsis Kalendis Decembr. finivit: *Cæterum, inquit, privatim iam meum tibi dolorem testatus sum, quem ex ingenti Hale Vestræ, antehac florentissima, nunc vero nupero ferali incendio magnam partem eheu! in cineres atque favillas redactæ, calamitate cepi. Nunc publice propitium Numen devotis implo-ro precibus, ut res patriæ misere afflictas in integrum restituere, largoque omnigenæ benedictionis rore Vos in posterum perfundere velit!*

* * *

Eadem in urbe haud ita pridem publici iuris factæ sunt Pars I. & II. WÜRTEMBERGIÆ ILLUSTRATÆ, (Erläutertes Württemberg / 2c. 1729. 8. II. Alph. de m̃tis aliquot philyr̃is.) Auctor & collector est Vir generosæ propaginis & inclytæ eruditionis, Dn. Io. Iac. Moser de FILSECK ET WEILERBERG, I. V. L. Illustris Collegii Tubing. Iurium Professor, idemq; Seren. Ducis Würtemb. Consiliarius Regiminis actualis, qui & eodem tempore MISCELLANEA

IVRI-

IURIDICO-HISTORICA edere coepit, quorum Pars I. in Novis Liter. Lips. 1729. num. LXXXVIII. p. 796. breviter recensetur. In P. I. Würtemb. illustr. p. 305. sq. de instituto Ven. PREGIZERI eadem sentit, quæ & ego paullo ante, locoque ibi citato, de illo iudicavi; & ipse nova quædam Literaria Ducatus Würtemb. singulis partibus annexurum se esse, promittit. En verba Moseriana: „Oben gemeldter Herr Pregizer continuiret noch alle Jahre, einen Theil (*) seiner A. 1717. angefangenen Geistlichen Poësie heraus zu geben, und selbigem einen Anhang von deme, was das Jahr zuvor für Schrifften und Dissertationes &c. zu Tübingen heraus gekommen, oder was sonst allda in re literaria passiret ist, anzuhängen, welches, wie es ein sehr nützlich und angenehmes Institutum ist, wofür ihm noch unsere späte Nachkommen vilen Danck wissen werden, sowohl als wir ietzo dem Crufio, also will ich, wann es der Platz leidet, zu End ieden Theiles dieses Werckleins nur noch ein und anderes, so ad Historiam literariam dieses Herzogthums gehört, von dem Herrn Autore aber, als der sein Absehen eigentlich nur auf Tübingen gerichtet hat, übergangen worden,

Aaaa 2 anhän-

(*) *In illam partem, quæ anno 1727. dedicata est, animadversiones quasdam p. 307. sqq. ab Illustri Mosero factas esse, deprehendo.*

anhängen. „Addendus ergo in posterum erit VIR nobilissimus iis, quos de re literaria Suevorum partim commentatos esse, partim agere cœpisse, in Fasc. IV. p. 930. sqq. memoravi, ubi & nonnulla ipsius iam mentio a me facta erat. Pag. 307. eiusd. Part. I. auctor celeb. hanc supeditat notitiam, dignam, quæ inde excerpatur: „In dem Augusto der Act. Erud. 1727. und daraus in denen Leipziger Gel. Zeit. eod. Ann. num. 74. p. 748. ist auch gemeldet worden, man vermuthet, der Autor der zu Nürnberg selbiges Jahr in Quarto herausgekommenen Bibliothecæ Iuris Imperantium seye eben derjenige, von welchem man die unpartheyische Urtheile von Iuridisch und Historischen Büchern habe (nehmlich ich, der Collector dieses erläuterten Würtembergs) weilen aber diese Muthmassung ungegründet ist, so habe ich solches bey dieser Gelegenheit dem Publico zu wissen machen wollen. „P. II. num. XV. p. 260--284. inseruit vitam IACOBI SCHEGKII, Med. Doct. eiusdemque & Philos. Prof. olim Tubing. ex Orat. fun. de vita, morte & studiis Iac. Schegkii &c. habita a Ge. Lieblero, Prof. Physico Tubing. quæ Tubingæ 1587. 4. prodierat. Liceat vero mihi, pace Excell. Moseri, (de cuius bene de b. BRENTIO nostro, quem Tritavum agnoscit, merendi voluntate, meosque conatus adjuvandi studio, optima quæque ex humanissima eius epistola nuper ad me data, sperare cœpi,) lectores monere, integram

tegram fere orationem illam Lieblerianam in Melch. Adami Vitæ Germanorum Medicorum, p. m. 292. sqq. edit. Haidelb. 1620. 8. recusam extare, ordine saltem nonnihil immutato, omissis tamen iis, quæ apud Moserum p. 279. sqq. de controversia Schegkii theologica leguntur.

VLMAE.

IO. GE. SCHELHORNIVS Auctor AMOENITATVM LITERARIARVM, quarum Tomos VII. & VIII. in præcedente Fasc. p. 913. & 919. memoravi, interea earundem Tomum IX. A. 1728. & X. atque XI. A. 1729. ex eadem officina prodire fecit, ex qua & cæteri omnes exierunt. T. X. num. V. p. 1146. sqq. placuit Viro humanissimo, prolixam illam ad me epistolam, cuius supra p. 1106. memini, præter meritum inserere, ex qua multa egregia me didicisse, lubens ac gratus publice profiteor. In primis gratulor illi felicem coniecturam, seu demonstrationem potius, pag. 1165. sq. legendam, qua evictum nunc dedit, libelli illius de Papa muliere, Wittebergæ 1609. 8. a quodam FABRO DOMINI editi, quem ego in Bibl. Brem. Class. VIII. p. 515. sqq. sub adscito IRENÆI BIBLIOPHILI nomine recensueram, verum auctorem esse IACOBVM HERRENSCHMIDT. Forte non ingratum fuerit Cel. Schelhornio, coniecturam suam ab ipso Herrenschmidio confirmatam hic legere. Possideo enim eius libellum

Aaaa 3

de

de Bacchanaliis, Noribergæ impressum, in 12. fine anni nota, cuius tamen dedic. Cimmeræ 1626. exaravit. In titulo se vocat Oettingensem Ecclesiastem Zimmeranum. Pag. 65. diserte provocat ad istum libellum suum: *de his*, ait, *vide tractatum meum de Papa muliere An. 609. Wittebergæ impressum.* Præstare sic mihi licuit Schelhornio tale officium, quale ille mihi p. 1164. exhibuit, confirmando meam quandam coniecturam, in Bibl. Brem. Cl. VII. p. 932. propositam, M. ANT. FLAMINII (de quo vid. infra p. 1116.) epistolas ex Pauli Manutii collectione epistolarum Hetruscarum a Camerario petitas esse, quas latine a se versas, libello illi suo inseruit, quem paullo ante Cl. Schelhornius in mei aliorumque gratiam docte recensuit. Collatione facta, deprehendo nunc, ex nullo alio fonte, uti mihi quidem videtur, quam ex Manutiana collectione Camerarium dictas epistolas hausisse. Pag. 1186. sq. observat Cl. auctor, Conr. Gesnerum singulos suarum Pandectarum libros celebrioribus suæ ætatis typographis, quorum hic nomina adducuntur, inscripsisse. Memoriam eius forte non succurrit, singulas istas epistolas dedic. in Maittairianis Annal. Typogr. integras legi recusas, id quod ipse Cel. Maittaire T. III. p. 251. affirmat. Cum sparsim vasto illi operi insertæ sint, visum mihi est, lectore hunc ob laborem haud mihi forsan succensente, ad ductum Cl. Schelhornii eas in ordinem redigere. Nimirum
epistola

epistola dedic. quæ Gesneri, (cuius vita & libri T. III. p. 251. sqq. a Maittairio recensentur,) Libro Pandectarum I. legitur præmissa, exhibetur in tomo Ann. Typ. secundo, p. 381. Epist. nuncup. Pand. Libri II. in tomo tertio, p. 228. Lib. III. l. c. p. 215. Lib. IV. l. c. p. 231. Lib. V. in tomo secundo, p. 445. Lib. VI. in tomo tertio, p. 234. Lib. VII. in tomo secundo, p. 346. Lib. VIII. in tomo tertio, p. 232. Lib. IX. l. c. 236. Lib. X. l. c. p. 237. Lib. XI. l. c. p. 239. (conf. Amœn. Lit. T. XI. p. 1186. sqq.) Lib. XII. in tomo secundo, p. 565. Lib. XIII. ibid. p. 411. Lib. XIV. l. c. p. 376. Lib. XV. l. c. p. 584. Lib. XVI. in tomo tertio, p. 143. Lib. XVII. ibid. p. 248. Lib. XVIII. l. c. p. 249. Lib. XIX. l. c. p. 250. Adducta hæc loca, (cum quorum nonnullis paginæ præcedentes coniungendæ sunt, ubi Gesnerus libros Partitionum indicavit,) si B. L. evolvere dignetur, quorundam quoque typographorum Catalogos librorum ab illis impressorum, quos Schelhornius commemorat, ex Gesnero transcriptos reperiet, de quibus conferri meretur Maittairii observatio, T. II. p. 461. sq. ab illo suppeditata.

In Tomi XI. (quem p. 973. huius Fasc. obiter citavi,) prima sectione pereruditam de Io. CAMPANO Anti-Trinitario (*) Diss. eamque

Aaaa 4

pro-

(*) *De quo D. Erasmus Alberus olim in Carmine quodam Germanico sic cecinit:*

Cam-

prolixam satis, exhibuit, eodemque tempore de hoc argumento cogitare coepit, quo ego abhinc sesquianno de isto pessimæ famæ homine paucula in Fasc. IV. p. 902. sq. annotavi, quæ & p. 3. a Schelhornio humanissime, ut solet, adducta reperi. Cum locum illum Summe Ven. D. Cypriani, paginam, videlicet, 109. Catalogi eius Codd. MSS. Bibl. Gothanæ, cuius Schelhornius p. 2. & 30. mentionem iniicit, septem ante annos in Bibl. Brem. Cl. VII. p. 575. allegarem, perscripsi, nisi memoria me fallit, Cel. D. Theod. Hasæo privatim coniecturam aliquam, quam nunc publice eidem, imo & laudatis Dn. D. Cypriano & Cl. Schelhornio proponere audeo, annon Alb. Hardenbergius in epistola quadam ad Ioannem a Lasco, verbo καμπανίειν, ad *Campanum* respexerit, quod verbum Io. a Lasco in epistola sua responsoria, Emdæ postridie Iacobi A 1544. scripta, (quam Hasæus in Bibl. Brem. Cl. VI. p. 120. sqq. ex MS. una cum aliis multis, protulit,) minus se intel-

Campanus de Drefoldicheit,

Greep an, brœcht my groth Herteleidt.

apud Cel. Fabricium in Centif. Luth. P. II. p. 721. Obiter addo, Rubium hic ab Albero commemoratum, per quem Fabricius Io. Crotum, Rubianum, intelligit, videri Io. Rubeum esse, cuius scriptum exhibet Ven. D. Löscherus in Act. Reform. T. III. p. 251. sqq.

tellexisse, fassus est; *nescio*, inquit, (p. 125. sq.) *quid significes sub verbo καμναίεω, nam huius nihil hactenus vidi. Sed scio, Mennonem versari nunc potissimum in Episcopatu Colonien- si, & fucum facere multis.* Eruditam illi verbo subiecit notam doctissimus editor, Hasæus, in qua hariolatur, imo, non dubitare se, scribit, quin hæc vox ei notaverit *ferociter, superbe*, atque arroganter *agere*; *Campania* enim incolas ob soli ubertatem, vini præstantiam atque alia vitæ commoda, quibus affuebant, valde inflatos atque insolentes fuisse, docte probat. Mihi vero dubium non est, quin Io. CAMPANVS isti verbo originem dederit, quando Io. a Lasco sequentia verba probe expendo. Sed quam bene rationes subduxerim, & num operæ pretium fecerim, quod coniecturam, in quam septennio abhinc incidi, privatamque adhuc esse volui, nunc demum publice examinandam. Istiti, aliis dispi- ciendum relinquo. In eiusdem Tomi Sect. IV. p. 222. sqq. exhibet Schelhornius Iudicium Magistrorum Academiae Viennensis de propositionibus quibusdam Io. Munfingeri, ad quas conf. Tom. VIII. p. 511. sqq. Sim. Stenius, in Iac. Greitsero triumphato, (de quo libro quædam annotavi in Bibl. Brem. Cl. VIII. p. 506.) hunc mihi locum pag. 193. suggessit: *Anno 1384. inquit, florentibus & dominantibus Papis, Ioannes Munziger, Scholæ Vlmensis*

Aaaa 5

Re-

Rector, recitavit publice in Schola orationem, qua contendit, corpus Christi circumgestari solitum, non esse Deum; ideo nec adorandum ut Deum, adoratione latriæ. Eadem postea scriptis defendit; ut scilicet ostenderet, sacramentum non esse adorandum. Hactenus Stenii verba.

HAMBVRGI.

LVcem nuper adspexit Pars altera Centifolii Lutherani, Cel. D. Io. ALB. FABRICIO auctore, 1729. 8. Pars I. ibid. 1728. 8. edita, recens. in Sel. Bibl. Theol. T. III. p. 1059. sqq. ubi & integer huius operis egregii titulus sistitur. Promissi in huius Fasc. p. 1095. me levemendum ex p. 871. P. II. sublaturum hic esse. Scilicet refertur ibi præter rem Cel. Io. DAV. KOELERI HIST. REFORM. NORIMB. in classem librorum, in quibus Historia Emendationis Sacrorum, sive Historia Ecclesiastica Civitatum quarundam, &c. traditur, qualem indicem special. scriptorum Hist. Reform. laudatus Fabricius etiam in Bibl. Græc. Vol. XII. p. 201. sqq. concinnavit, in quo tamen Kœlerianam istam commentationem recte omisit, & loco illius Io. Conr. Dürrii Diss. maiori cum iure adduxit. Videtur Vir optimus ipsam Diss. oculis non usurpasse, & titulo, quem forte alicubi mancum legit, deceptus esse, qui integer sic habet: *Historia Codicis Iuris Statutarii, sive Reformationis*

Reformationis Norimbergensis. Ipse Cl. Kœlerus recenset hanc suam Dissert. acad. A. 1721. d. 13. Oct. (quo tempore ipse ego Altorfii Nor. literis operam dedi,) habitam, in Fastis Univ. Altorf. ad A. 1721. p. 206. sqq. Mentio quoque illius fit n. 20. inter Diss. a Kœlero editas, in vita eius, vitis Professorum Philos. Altorf. a Cl. Apino publicatis, inserta, p. 327. Cum mihi ad manus sit dicta Diss. dispexi, num forte de Reform. Eccl. Norimb. in ea nonnulla notatu digniora ὡς ἐν παρόδῳ proposita sint; sed nihil huc pertinens deprehendi, nisi quod §. XIII. commoda Reip. Norimb. ex Reformatione Lutheri, obiter & brevissimis tangi video. Iure ergo hanc Diss. Catalogo Fabriciano eximere audeo; sed ne numerum eiusmodi scriptorum imminuam, substituo in illius locum aliam Commentationem, ibi omissam, *Rentschii Iubiläum Burggrafiatu Norici, hoc est, Historiam Reformationis Ecclesiastica, &c.* totum titulum exhibui in Fasc. IV. huius Sylloges, p. 832. Ad p. 721. de Rubio conf. quæ p. 1112. dixi. Pag. 944. lin. penult. lege Romigii, pro Rommii.

IX. CON-

IX.

CONTINVATIO SVPPLE-
MENTORVM, ILLVSTRA-
TIONVM ET EMENDATIO-
NVM TOMI I. HVIVS
SYLLOGES.

*Quorum ea, quæ ad Fasciculum I. pertinent,
in Fasc. quarto, num. IX. p. 924--940. repe-
ries, quibus pauca hæc haud gra-
vatim superaddes.*

AD pag. 114. Quæ Summe Rev. D. Theod. Halæus in Bibl. Brem. Cl. VII. p. 931. sq. (ad hunc enim locum hic respexeram,) ante aliquot iam annos promisit Analecta de M. ANT. FLAMINIO, quæque nos aliique cupide adhuc expectavimus, ea ex parte occupata nunc sunt a Cl. Schelhornio in Amœn. Lit. T. X. p. 1148. sqq. Quare haud dubie eandem apud Cel. Halæum, (qui Camerarii ibi memora- to libello, quem Schelhornius iam excerptum dedit, nondum potitus esse videtur,) iniit gra- tiam, ac apud me, cui excerpta sua benevole inscripta voluit, iniisse illum, p. 1109. fassus sum. Conf. cit. T. X. p. 1195.

*Ad pag. 215. sqq. Codicem MS. eumque au-
tographum REGINONIS de Armonica Institu-
tione, quem Cel. Bünnemannus nunc possidet,
memorat quoque Cel. Seelenius in Memoria
Stade-*

Stadeniana, p. 279. Haud ita pridem etiam Schelhornius meus in Amœn. Lit. T. X. p. 1167. sqq. me docuit, in P. I. p. 95. Catalogi Bibl. Kryfianæ, superiore anno Hagæ Comitum publice distractæ, aliud eius operis rarissimi exemplum commemorari, quod & ipsum pro ἀνολογία, & unico in orbe, venditur. Illud si ita se habeat, statuendum foret, vel Reginonem duos Codices manu sua ipsum exarasse, (quod quidem a fide alienum prorsus haud esset, ipseque ego eiusmodi exemplum de Elia Ehingero in Bibl. Brem. Cl. VIII. p. 514. observavi;) vel Codicem Büne-mannianum in Bibliothecam Kryfianam translatus fuisse.

Ad Fasciculum II.

AD pag. 243. sqq. Quam hic recudendam curavi de morte THOMÆ MORI epistolam, seu expositionem, uti vocatur, fidelem, eam etiam in Fichardiana vitarum collectione annexam esse vitæ Thomæ Mori, per Erasmum concinnatæ, ex literis Schelhornii, d. 6. Febr. 1728. ad me datis, lubens didici, qui & ibidem hoc me docuit, eandem relationem legi quoque in libro A. 1573. Monachii in 8. sub tit. Illustria Ecclesiæ Catholicæ Trophæa &c. edito, ubi quidem eadem res, eodem ordine, sed non semper iisdem verbis referantur.

Cum humanissimus amicus ille meus Fi-
char-

chardianam collectionem rarissimam usibus meis iamdiu permiserit, quod p. 927. grato animo prædicavi, nonnulla adhuc de hac epistola tunc memorabo, quando Fichardi vitas copiosius describam, quem laborem præsens fasciculus, (quam spem loco paullo ante citato facere ausus sum,) sibi vindicasset, nisi paucis post septimanis, quam promisso isthoc me obstrinxeram, gravissimum patriæ meæ incendium circulos meos turbasset. Sit ergo hic locus trito illi proverbio: Quod differtur, non aufertur; cum in Tomi II. Fasciculo I. Deo volente, una cum aliis, Fichardiani voluminis descriptionem certo B. L. expectare nunc denuo iubeam.

Ad pag. 277. sqq. Epistolarum ad Frid. Myconium collectionem Snegassianam Tenzelii Supplemento III. Historiæ Gothanæ, Ienæ 1716. 4. curante D. Ern. Sal. Cypriano, una cum cæteris supplementis edito, esse insertam, nullis tamen observationibus stipatam, aliquis amicorum meorum, doctissimus Geisthirtius d. 6. Sept. 1728. Ilenaco per literas me docuit. Quod ipsum postea confirmatum reperi in utrisque Actis Erud. Lips. Lat. 1716. p. 156. Germ. P. XLI. p. 315. & in Nova Bibl. Hal. P. XLIX. p. 791. Easdem quoque epistolas recudendas curaturus erat M. Iustus Christ. Vthenius, uti ex Relat. Innoc. 1709. p. 399. sqq. perspexi; de quo instituto cum Cl. Geisthirtium per literas certiore fecissem, ille amicorum

corum opera adiutus, in alia epistola d. 1. Maii h. a. mihi perscripsit, b. Vthenium illi suo proposito immortuum esse, eiusque MSta una cum Bibliotheca, ad heredes pervenisse, in quibus & Myconianorum collectio fuisset.

Ad pag. 292. Lutheri ad Eob. Hessum epistolam & alibi nuper recusam esse, dixi p. 873.

Ad pag. 318. Ex epistolis ad Eob. Hessum, non nisi duas inveniri inter eas, quas Draconites edidit, Mosellani nempe, & Ionæ, quam posteriorem tamen Draconites integra periodo, qua in Theologos invehitur Ionas, (in Fasc. II. huius Sylloges p. 325. sqq. questus est -- benemeritus) truncaverit, quemadmodum etiam in Mosellani, barbaros, pro Sophistis posuerit, forte ne crabrones sacros irritaret; Cl. Gesnerus, Rector Gymnasii Rotenb. benemerentissimus, d. 6. Sept. A. 1728. (eodem scil. die, quo & Geisthirtius ad hunc ipsum Fasc. II. illustrandum, nonnulla mihi per literas significavit, quam eius humanitatem p. præc. prædicavi,) eleganti epistola me certiore reddidit, & cum paullo post Rotenb. ad ipsum inviserem, illeque mihi Rotenb. Bibliothecæ publicæ memorabilia humaniter & docte monstraret, producendo quoque Eob. Hessi corpus epistolicum, a Io. Draconite editum, cuius p. 318. memini, de illis, quæ paullo ante ad me perscripserat, fidem mihi præsentî præsens facere non intermilit.

Ad

Ad pag. 368. De Aldo conf. p. 669. Fasc. III. & Schelhorn. Amoen. Lit. T. X. p. 1186. sqq.

Ad pag. 422. sq. Quæ hic de Frid. Blanckenburgio observavi, assensum nacta sunt viri doctissimi, () qui in Bibl. Theol. Colerianæ T. III. p. 369. sqq. Ven. D. Zeltneri vitam Io. Lufftii erudite recensuit, & p. 388. sqq. qualiacunque mea, ad illius vitæ partem priorem, in Fasc. II. p. 369 - 445. exhibita supplementa, grata sibi aliisque esse, humanissime declaravit; ubi & p. 390. de Blanckenburgio egit. Cæterum monere hic debeo, cum ista M. Jul. 1727. scripsissem, me paullo post, d. 13. Nov. e. a. in M. Tob. Eckhardi epistolam, quam Diatribæ Boysenianæ reposuit, (**) incidisse, in qua Lit. C. b. eundem*

Blan-

(*) *Neque enim Rev. Colerum huius recensionis auctorem esse, affirmavit mihi vir quidam celeberrimæ famæ; ad quem ipse Colerus id perscripserat.*

(**) *Quedlinburgi 1723. tribus plagis in 4t. prodiit, qua forma utinam & primum Eckhardi Schediasma (vid. Fasc. II p. 393.) excusum fuisset, quod in 8. editam esse constat; vel Boysenius suam Diss. & Eckhardus epistolam, qua illam Diss. excepit, similiter in octavi ordinis forma imprimendas dedissent, ut hæ tres commentationes, bonæ frugis plenissimæ, simul compingi possent.*

Blanckenburgii locum ex Mayero productum vidi, quod postliminio indicandum esse, putavi.

Ad Fasciculum III.

AD pag. 496. Figreliani libri recensio nunc in Anthologia Coleri, T. I. p. 411. sqq. extat.

Ad pag. 549. Casp. Huberinum Rotenburgi ad Tubarin ecclesiastico munere nunquam functum esse, postea ab Andr. Sam. Gesnero, Gymn. illius urbis Rectore clarissimo, accepi, qui & multis de Casp. Huberino notitiis, adhuc mihi ignotis, docte & humaniter me, rogatu meo, impertitus est, quas alio tempore cum L. B. communicabo.

Ad pag. 644. sqq. Schelhornii Amoen. Lit. T. X. p. 1169. sqq. hic conferri merentur.

Ad Fasciculum IV.

AD pag. 733. sqq. In Novis Liter. Lips. Germ. A. 1720. d. 21. Nov. p. 740. sqq. recens. M. Sept. Diarii Gallici Journal des Savans dicti, in cuius Sect. VI. Apiniana Meditatio, quam recusam hic dedi, descripta legitur.

Ad pag. 787. sqq. De Ge. Vogleri epistola conferri debet Ven. D. Io. Guil. de Lith iudicium, quod p. 809 sq. publicavi, idque, quod postea intellexi, pace viri longe meritissimi.

Ad pag. 825. sqq. De utroque Conventu Suob. vid. huius Fasc. p. 876--1049. & NB. M. I. H. S. P. R. vita Georgii March Brandenb. ling. germ. nuper ed. §. §. 20--25.

Tom. I. Fasc. V.

Bbbb

Ad

Ad pag. 902. De Io. Campano conf. p. 1111. sq.

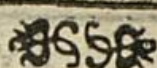
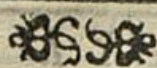
Ad pag. 927. De Fichardi vitis v. p. 1117. sq.

Ad pag. 940. Quam in fine huius paginæ promiseram Appendicem, ob mox insecutam Halæ meæ notissimam calamitatem, ex incendio fatali ortam, & combustum in illo typographeum nostrum, hucusque differre coactus sum. Quam moram, invito me factam, compensaturus, loco Appendicis Fasciculum huncce V. exhibeo, cui & promissa hic de Casp. Ammanno, seu Ammonio, observatio, (ad quam locupletandam multa singularia Ven. & Cel. Wolfius Hamburgo mihi transmisit,) inserta fuisset, nisi indices adiiciendi spatium præcluserant, quam tamen proximus Fasciculus D. v. certissime, una cum aliis (vid. p. 1118.) complectetur. In Cat. Bibl. Mencken. p. 33. ed. 1. memoratur Gandolffi Diss. de 200. cell. August. Script. Vtinam vir quidam doctus de C. Ammonio p. 121. sqq. dispiceret. Act Er. Lips. 1706. p. 325.

Ad Fasciculum V.

AD *pag. 1050. sqq.* Ad hæc, & loca, quæ in fine p. 1060. citavi, dilucidanda, legi etiam possunt Articuli March. Brand. Casimiri de A. 1524. quos ex Spalatiniano idiographo in P. II. p. 631. sqq. Spicilegii Docum. ad Reform. Hist. pertinentium, produxit Cel. Kappius, ad quos & lectorem remittit Ven. D. Fabricius in Centif. Luther. P. II. p. 674. coll. P. I. p. 100.

INDEX

INDEX I.

Virorum, quorum Observationes
& scripta in his quinque Tomi I.
Fasciculis leguntur.

Numerus prior Fasciculum, posterior paginam indicat.

A PINI (*Sigism. Jac.*) Schediasma de nimio eoque noxio Historia Litteraria studio. IV. 705.

- - Oratio inaug. de Philosophia Polemica sobrie in docendo pertractanda. IV. 716.

- - Meditatio de incremento Physices per Medicos facta, ad D. Io. Iac. Baierum. IV. 733.

- - Diss. Epist. ad Frid. Iac. Beyschlagium, de Perillustri Reipublica Norimb. munificentia erga litteras & litteratos, testimoniis eruditissimorum virorum, maxime exterorum, confirmata. V. 945.

BEYSCHLAGII (*Frid. Iac.*) Observatio ad Io. Lud. Seiserheldii Programma; utrum
Bbbb 2 Serva-

- Servator eodem, quo Iudæi, tempore paschale convivium celebravit; & de consilio, eiusdem Seiferheldii Programmata & Orationes coniunctim edendi.* I. 17.
- - *Annotatio ad Christ. Gotl. Schvvarzii Elegiam in Resurrectionem & Adscensionem Christi, aliæque Observationes.* I. 24.
- - *Oratio de hominum e morte resuscitatorum exemplis, ex historia profana repetitis.* I. 29.
- - *Dissertatio Epistolica ad Io. Gotl. Krausium, an vita Christoph. Longolii, Epistolæ eius præfixa, & quam Io. Fichardus, Melchior Adamus, & Guil. Batesius exhibent, Regin. Polum habeat auctorem.* I. 61.
- - *Analecta de vita, meritis & scriptis Mart. Hankii, Rectoris Gymn. Elis. Vratislaviensis.* I. 142.
- - *Tan. Fabri methodus, quæ ad prudentem Scriptorum veterum lectionem, & eximiam Latine Linguae facultatem comparandam, manuducit, in compendium redacta & illustrata.* I. 183.
- - *Sciagraphia Commentarii de vita & scriptis Iacobi Fabri, Stapulensis, Restauratoris Theologiæ, Philosophiæ & bonarum artium in Gallia.* II. 261

- - Dissertatio ad D. Gust. Ge. Zeltnerum, quæ sistit *Supplementa ad vitam Io. Lufftii, Typographi & Consulis Wittenb. adiecta Historia Bibliorum vers. German. Lutheri, aliorumque eius librorum*, nuper a D. Zeltnero editam. II. 369.
- - Oratio de *premiis*, quæ olim bonis literis, harumque cultoribus, decreta atque collata sunt. III. 465.
- - Additamentum ad *precedentem Orationem*, aliæque Annotationes. III. 506.
- - Epistola ad Virum quendam celeberrimum, qua *argumentum philosophicum de conscientia* nonnihil illustratur. III. 613.
- - Brevis Commonefactio de *recurrente Memoria seculari celebris Conventus Suobacensis An. M. D. XXVIII. d. XIV. Iunii instituti*. Accedunt notitiæ de quibusdam Theologis Onoldinis. IV. 825.
- - Epistolæ ad Sigism. Iac. Apinum, & Ottonem Frid. Schütziū, quibus *institutum suum de vita B. Io. Brentii* copiose describenda, uberius declarat. V. 953.
- - *Præfationes, & Annotationes* nunc uberiorēs, nunc breviores, aliorum Auctorum *Commentationibus*, huic Tomo I. insertis,

- fertis, passim vel *premissæ*, vel *adiectæ*;
 ex. gr. II. 235. 275. III. 531. 582. IV.
 787. V. 976. 1026. 1050. 1063. 1093.
 - *Nova Literaria*, cum *Observationibus*
variis. I. 204. II. 446. III. 680. IV. 870.
 V. 1105.
 - *Supplementa*, *Illustrationes* & *Emenda-*
tionis Tomi I. huius Sylloges. IV. 924.
 V. 1116.
DILHERRI (*Io. Mich.*) *Excerpta Historia*
de Confessione Augustana & Conventus
Naumburgensi. V. 1062.
EPISTOLÆ *virorum doctorum* variæ, scil.
 - **ANONYMI** *de morte Thomæ Mori*, *Sup-*
remi Cancellarii Angliæ sub Henrico
VIII. Rege. II. 235.
 - *Sigism. Iac. APINI ad Io. Iac. Baierum*;
(vid. sub illius nomine.)
 - *EIVSDEM ad Frid. Iac. Beyschlagium*;
(vid. l. c.)
 - *Frid. Iac. BEYSCHLAGII ad aliquot vi-*
ros doctos, (vid. supra sub eius nomine.)
 - *Ioach. CAMERARII ad Georgium*
Voglerum. III. 542.
 - *Dav. CHYTRÆI ad Io. Pfeffingerum*.
 IV. 906.
 Pauli

- - Pauli EBERI ad Georgium *Voglerum*. III. 535.
- - ERASMI Roterodami ad Margaretam *Roperam*. II. 258.
- - Ge. FROELICHII ad Georgium *Voglerum*. III. 557. 563.
- - Io. Matth. GESNERI ad Ill. *Marschallum*, (vid. sub *Gesneri* nomine.)
- - Eob. HESSI ad Georgium *Sturtzium*. II. 280.
- - Casp. HVBERINI ad Georgium *Voglerum*. III. 546.
- - Mart. LVTHERI ad Ge. *Voglerum*. IV. 806. (conf. fin. huius artic.)
- - Io. Laur. MOSHEMII ad Henr. *ab Allwoerden*. IV. 899.
- - SENATUS POPVLIQUE N. ad *Casimirum*, March. Brandenb. de suscepta emendatione *sacrorum* clementissime *tutenda*. V. 1050.
- - SENATUS REVTLINGENSIS ad Clementem *Volckamerum* & Hieron. *Baumgartnerum*, Reipublicæ *Norimb.* ad *Augustana Comitia* Anno M.D.XXX. *Legatos*. V. 1093.

Bbbb 4

Ge.

- - Georgii SPALATINI ad Eobanum Hessum. II. 364.
- - Ge. VOGLERI ad Superattendentes Onoldinos, Bernh. Zieglerum, Andr. Althamerum, Sigm. Schneuveisum, & Io. Rurerum, de *Visitatione Ecclesiarum Solenni instituenda*. IV. 787.
- - EIVSDEM ad Io. Brentium epistolæ pars prior. IV. 859.
- - Seb. THEODORICI ad Georgium Voglerum. III. 531.
- - Mart. LVTHERI, Phil. MELANCHTHONIS, Petri MOSELLANI, Iod. IONÆ, Io. DRACONIS, ad Eobanum Hessum Epistolæ, de *non contemnendis studiis humanioribus*, futuro Theologo maxime necessariis. II. 275.
- FABRI (Tan.) *Methodus de Scriptorum veterum lectione*, (vid. art. *Beyschlagii*.)
- FROELICHI (Ge.) *Scriptum in laudem & præstantiam Musicæ*. III. 569.
- GESNERI (Andr. Sam.) *Programma de nonnullis Bibliothecæ Rotenb. ad Tubarin Memorabilibus*. IV. 743.

I. M. G.

I. M. G. (i. e. Io. Matthiæ GESNERI) Car-
men ad Illustriss. Dn. Frid. Gothilff
Marschallum, dictum *Greif*. Ill. 674.

- - Epistola ad *Eundem*, de *Probi cognomi-
ne* Sereniss. Duci Saxoniae *Wilhelmo Er-
nesto* in posterum, si ita videatur, tri-
buendo. IV. 765.

HESSI (*Eob.*) de *contemptu studiorum* Que-
rela, carmine expressa. ll. 349.

- - Ad *Magnificum Senatum Erphurdien-
sem*, pro *instaurazione* collapsæ *Scholæ stu-
diorum*, Adhortatio Elegiaca. ll. 353.

- - Ad *Iudocum Ionam*, de *casu studiorum*,
Ode. ll. 360.

- - Ad *humaniores literas* Adhortatio, ver-
sibus comprehensa, ll. 362. (conf. p.
1128. voc. *Epistola*.)

- - Elegia in *Homeri Iliada*, a se *latino car-
mine redditam*, ad *Casp. Schetum Corvi-
num Patricium Antverpianum*. Ill. 603.

HVBERINI (*Casp.*) *Theses de servando Li-
bro Interim*. Ill. 554.

IANI (*Io. Guil.*) *Dissertatio prior de Artic-
lis Suobacensibus Augustanæ Confess. fun-
damento*. V. 976. (conf. *artic. seq.*)

Bbbb 5

LAY-

- LAYRITII** (*Io. Iac.*) *Dissertatio posterior de Articulis Suobacensibus*, Aug. Conf. fundamento. V. 1026. (conf. art. anteced.)
- LILII** (*Georgii*) *Elogium Thomæ Mori*, Supremi Cancellarii Angliæ. II. 238.
- MEIERI** (*Io. Ge.*) *Programma de vita & meritis Io. Laur. Drechsleri*, Consulis Suevo-Halensis. II. 225.
- MVRETI** (*M. Ant.*) *Oratio gallico sermone redita pro Antonio Rege Navarrae*. III. 620.
- PANIGAROLÆ** (*Franc.*) *Echo in Christi natalem scripta*. III. 673.
- SCHWARZII** (*Christiani Gotl.*) *Elegia in Resurrectionem & Adscensionem Christi*. I. 20. (coll. p. 24.)
- *Index librorum, ex typographia Aldina editorum, quos possidet C. G. S. P. P. (i. e. Christianus Gotl. Schvvarzius, Prof. Publ.)* III. 644.
- SEIFERHELDII** (*Io. Lud.*) *Programma: Vtrum Servator eodem, quo Iudei, tempore, solenne illud Paschalis Cæna convivium celebravit, an pridie, quam comedere illud ex more gentis consueffent, occupare instituerit?* I. 1. (coll. p. 17.)
- *Programma de Scholis Hebræorum*. III. 582. VEI-

VEIHELLII (*Christiani*) Elegia Latino-
Græca in diem natalem IESV Christi.

III. 669.

WENGERI (*Melch.*) Programma de secretis
& fatalibus Imperiorum ac Rerumpubli-
carum pignoribus.

III. 465.

NOVA LITERARIA, cum Observationibus
variis. I. 204. II. 446. III. 680. IV. 870.
V. 1105.

SUPPLEMENTA, Illustrationes & Emen-
dationes Tomi I. huius Sylloges IV. 924.
V. 1116.

INDICES 1. Observationum, 2. Auctorum.
3. Rerum memorabilium. V. 1123. sqq.

INDEX II.

AUCTORVM,

qui vel citantur, vel laudantur, vel no-
tantur, vel describuntur.

*Numeri maiores Fasciculum, minores pagi-
nam indicant.*

A. GE. Aberbachus II. 322.	Abram IV. 777. Io. Henr. Ackerus I. 146. 148. 169. II. 290. 303. Iac,
---	--

- Iac. Acontius, post
dedic. Fasc. I.
Melch. Adamus I. 64.
67. 73. 77. 89. 111.
125. 128. fqq. II.
273. 289. 309. 334.
IV. 915. V. 1000.
fq. 1109.
Conr. Adelmanus ab
Adelmansfelden II.
433. fq.
Casp. Adler II. 387.
Æmilius III. 521.
Æschylus III. 652. IV.
780.
Æsopus I. 193.
Ge. Agricola I. 283. fqq
Io. Agricola II. 408.
Io. Agricola Islebius
IV. 1068.
Rud. Agricola I. 122.
fq. 127. 129.
Henr. Corn. Agrippa
II. 267.
Erasmus Alberus I. 218.
V. 1111. fq.
Petr. Albinus I. 66. 132.
II. 289. 308.
Aldus, vid. Manutius.
Alexander Aphrodifi-
ensis III. 653.
Leo Allatius II. 264.
IV. 709.
Henr. ab Allwoerden
IV. 898. fq. 921.
Andr. Althamerus IV.
788. fq. 792. 805.
819. 836. 839. 841.
844. fq. 846. fq. 853.
fq. 864. 868. fq.
Altingius III. 587.
Ambrosius III. 595. fq.
IV. 758.
Casp. Ammannus IV.
940. V. 1122.
Heinr. Ammerspach
V. 982.
Ammonius, vid. Am-
mannus.
Euf. Amort IV. 919.
Amphion III. 575.
Amsdorffius II. 332.
Anacreon IV. 891.
Thom. Anshelmus Ba-
densis II. 392. 398.
410. 423.
Antoninus Aug. III. 652.
Henr. Aperbachus II.
322.
Petreius Aperbachus II.
294. fqq. 302. 308.
316. fq. 320. 331.
Sigism. Iac. Apinus
III. 476. 542. fq. IV.
705. 716. 733. 742.
V. 945.

V. 945. 953. 1115.

1121.

Apollonius Gramma-
ticus III. 645.Apollonius Rhodius
IV. 760.

Apuleius III. 653.

Thom. de Aquino IV.
751.

Archias III. 497.

Arion III. 575.

Aristeas III. 589.

Aristobulus III. 596.

Aristomachus Solensis
IV. 713.Aristoteles II. 265. 299.
III. 653. IV. 735. 755.

Petr. Frid. Arpe I. 55.

Asellius IV. 736.

Io. Simonius Assema-
nus. I. 28. sq.Andr. Asulanus III. 647.
sq.

Athenæus III. 662.

Aventinus IV. 760.

Augustinus I. 49. III.
595. IV. 750. sq.Gratianus Agricola
Auletes IV. 708.

Io. Aurebach IV. 749.

Aurogallus II. 310.

Ausonius III. 651.

B.

Baco de Verulamio
IV. 714. 735.Iod. Badius Ascensius
I. 83. sq. 104. sq.
139. IV. 926.

Bælius, vid. Bayle.

Io. Guil. Baierus, de-
dic. Fasc. II.

Io. Iac. Baierus III. 543.

IV. 733. sq. 742. 923.

Franc. Balduinus III.
525.

Steph. Baluzius I. 219.

Bangius III. 586.

Baronius IV. 760.

Mich. Barth II. 284.

Thom. Bartholinus IV.
736. 922.Hier. Baruffaldus I.
70. sq.Guil. Batesius I. 73.
77. 130.

Petr. Bayle I. 55. 102.

-- 109. 129. 167. sq.

II. 261. 267. 272. sq.

418. III. 518. sq. 521.

IV. 926. sq. 893. 895.

Henr. Bebelius IV. 897.

Io. Bebelius II. 397.

Lud. Beccatellus I. 66.

R. Be-

- R. Bechai III. 591.
 Becmannus II. 273.
 Christianus Becmannus II. 457.
 Natalis Beda II. 266.
 sq. 271. 274.
 Dominicus Beer V. 1005. 1021. 1063.
 1068. 1080. 1088.
 Beisger, vid. Brisger.
 Bellinus III. 685.
 Bellonius IV. 739.
 Io. Petr. Bellorius III. 522. sq.
 Petr. Bembus I. 69. 75. 79. 83. 93. 100. 107. 114. 137. 139.
 Mich. Bentinus III. 665.
 Io. Bentzigerus I. 133.
 Fabius Benvoglientius IV. 904.
 Iac. Phil. Bergomas IV. 936.
 Bernhardus IV. 713.
 Io. Balt. Bernhold, dedic. Fasc. V.
 Bessario II. 408.
 Hartm. Beyer IV. 888.
 Frid. Iac. Beyschlag IV. 926. V. 945. 953. 958.
 Io. Balth. Beyschlag I. 20. V. 963. -- 968.
 Io. Iac. Beyschlag I. 20. dedic. IV. Fasc. V. 970.
 Theod. Beza II. 271. sq. III. 520 sq.
 Irenæus Bibliophilus V. 1109.
 Bierlingius I. 221. II. 311.
 Sigm. a Bircken IV. 750.
 Frid. Blanckenburgius II. 422 sq. V. 1120. sq.
 Blasius IV. 737.
 Blondellus III. 684.
 Laur. Blumentrost III. 688.
 Sam. Bochartus I. 4. 10.
 Io. Henr. Bocrisius III. 568.
 Io. Boemus Aubanus IV. 897.
 Boernerus, post præf. I. Fasc. II. 392. 413. 426. 431. 433.
 Boethius IV. 751.
 Nic. Boje, vid. Boye.
 Boileau IV. 770.
 Christianus Lib. Baro de Boineburg IV. 917. 927.
 Io. Iac. Boissardus II. 289.
 Christ. Iul. Bokelmanus IV. 790.
 Sever.

- Sever. Bonerus ll. 387.
 Bonfinius IV. 760.
 Io. Mich. Bonhöffer Ill.
 599. 601.
 Ios. Bonvisius l. 97.
 Borellius Ill. 685.
 Petr. Boschius l. 28.
 Io. Botticherus l. 132.
 Car. Bovillus, post præf.
 l. Fasc. ll. 265. IV. 916.
 Nic. Boye IV. 887. sqq.
 Boyle IV. 735.
 Petr. Adolph. Boyfen
 ll. 393. sqq. 397. 422.
 IV. 898. V. 1120.
 Io. Alex. Brassicanus
 ll. 408.
 Io. Brentius l. 20. ll. 387.
 401. 409. sq. Ill. 545.
 IV. 758. 838. sq. 854.
 sqq. 858. sqq. 863.
 888. V. 953 -- 975.
 1085. 1100. (ita lege
 pro 2000.) sq. 1108.
 Brenzius, vid. Altha-
 merus.
 Brigitta IV. 754.
 Eberh. Brisger ll. 375.
 sqq.
 Io. Brismannus ll. 376.
 sq. IV. 875.
 Barn. Brissonius l. 167.
 Brissonnatus ll. 271.
 Germ. Brixius I. 93.
 Anna Catharina Brock-
 torffia IV. 910. sqq.
 Caius Brocktorff IV.
 911.
 Brownius IV. 739.
 Petr. Brubachius ll. 330.
 402. 414. sqq. IV. 856.
 Iac. Bruckerus l. 208.
 210. 213. 218. Ill. 543.
 IV. 933.
 Brumoy ll. 299.
 Otho Brunfelsius ll.
 428. sq.
 Nic. Brylingerus ll. 395.
 Io. Mich. Brutus l. 69.
 75. sq. 97. 99.
 Mart. Bucerus ll. 273.
 363. 411. Ill. 546. 566.
 Aug. Buchnerus l. 186.
 190.
 Bucholzerus ll. 273.
 424.
 Got. Ferd. a Buckisches
 I. 174.
 Guil. Budæus I. 85. 93.
 ll. 264.
 Io. Franc. Buddeus,
 præf. Fasc. I.)(s. b.
 sqq. 75. sq. ll. 262.
 393. sqq. Ill. 527.
 585.

585. 590. IV. 736.
763. V. 1006.
Christ. Gotl. Buderus
I. 120. sq. 124. 127.
Bugenhagius Pomera-
nus V. 1021. 1068.
Bulæus II. 264.
Ge. Bernh. Bülfinge-
rus III. 681. sqq. 686.
sq. 690. sq.
Io. Ludolph. Büneman-
nus I. 215. sqq. II.
300. 438. IV. 940.
V. 1116. sq.
Iac. Burckhardus I. 66.
sq. 81. sq. 134. 187.
III. 285. 290. 292. sqq.
296. 305. 308. 310.
sq. 314. sq. 316. sqq.
320. 322. 326. 336.
345. 367. 386. 434.
III. 525. sq. 544. 568.
IV. 896.
Petr. Burmannus II
364. III. 476. 506. sq.
Gilb. Burnetus I. 114.
IV. 756.
Io. Buxtorfius I. 13.
III. 589. 590.
Ant. Bynæus I. 4.
C.
L Vd. Cælius, Rhodi-
ginus III. 658.
- Iul. Cæsar I. 195. III.
486. 658. 661. 668.
Cæsarius Heisterba-
censis IV. 751.
Quintus Calaber III.
659.
Calixtus II. 266.
Callimachus III. 648.
Abr. Calovius I. 4.
Io. Calvinus II. 273.
IV. 903. sq.
Ioach. Camerarius II.
285. sqq. 289. sqq.
293. sq. 303. 307. sq.
316. 320. 323. sqq.
331. 337. 339. 366.
383. 399. 414. 424.
III. 536. 542. sqq. IV.
852. V. 949. 1110.
1116.
Thomas Campanella
IV. 761.
Io. Campanus IV. 902.
sq. V. 1111. sqq. 1122.
Adamus Candidus IV.
837. sqq. 866. V.
997. sq.
Capelius II. 338.
Rud. Capellus I. 168.
Ioan. Capistranus IV.
749. sq.
Wolffg. Fabr. Capito
I. 126.

- I. 126. II. 273. 379.
 390. IV. 876.
 Iul. Capitolinus III. 651.
 Capnio v. Reuchlinus.
 Io. Caramuel IV. 916.
 Hieron. Cardanus IV.
 891--895. 914.
 C. Carlevitius IV. 917.
 Annibal Caro IV. 905.
 Carolus M. IV. 754.
 763. sq.
 Carpzovius V. 1065.
 Cartesius III. 684. IV.
 723. 735.
 Isaacus Casaubonus I.
 4. 6. 8. III. 509. IV. 760.
 Castalio vid. Castellio.
 Seb. Castellio I. 191. sq.
 Cato II. 344. III. 486.
 Ambrosius Catharinus
 II. 417. 428.
 Catullus III. 646.
 Cellarius I. 187. 194.
 197. 202.
 Henr. Cellarius IV. 789
 Minus Celsus Senensis
 IV. 904.
 Contr. Celtes I. 122.
 126. 216. V. 947.
 Censorinus III. 654.
 Chalcondylas III. 647.
- Leonicus Chalcondy-
 las V. 947.
 Mart. Chemnitius IV.
 744. V. 1081.
 Chinskias I. 175.
 Io. Frid. Christ IV. 852.
 sq. 890--896.
 Ludov. Christianus II.
 287.
 Chrysoloras III. 647.
 Chrysostomus IV. 758.
 Dav. Chytræus I. 126.
 II. 439. sqq. IV. 790.
 876. 833. 876. 883.
 886. 905.--908. (ita
 lege pro 808.) V.
 956. 959. sq. 962. sq.
 968.--971. 1009.
 1022. 1047. 1065.
 1072. sqq. 1077.
 1084. sqq.
 Nath. Chytræus I. 155.
 M. T. Cicero I. 195. sq.
 204. II. 259. 340. III.
 486. 497. 516. 526.
 595. 649. sq. 653. sqq.
 656. sqq. 659. 662.
 666. sqq. 669. IV.
 754. 769. 773. sqq.
 891. 908. (ita lege
 pro 808.) V. 1084.

Tom. I. Fasc. V.

Cccc

Adolph.

- Adolphus Clarmundus
 I. 99. 105. V. 1063. sq.
 Cl. Claudianus I. 200.
 sq. III. 653.
 Io. Clausius III. 536.
 sqq. 541. 545.
 Clemens Alex. III. 596.
 Clemens V. P. R. IV.
 752.
 Io. Clericus I. 4. III.
 524. 597. IV. 723.
 Clichthoveus II. 274.
 Closter, vid. a Iemgu-
 mer Closter.
 Io. Cochläus II. 374.
 IV. 750.
 Ge. Cœlestinus IV. 837.
 sqq. 851. 896. V. 968.
 997. sq. 1001. 1007.
 1009. 1022. 1029.
 1039. 1049. 1065.
 1067. 1073. sqq. 1076.
 sq. 1095.
 Colbertus III. 685.
 Io. Christoph. Colerus,
 post præf. I. Fasc.
 124. 136. 167. sq. 219.
 II. 277. 297. 300. 310.
 sq. 362. sqq. 384. III.
 475. 496. 528. sqq.
 604. 675. IV. 790.
 825. sq. 875. 916.
 V. 961. 1052. 1097.
 1120. sq.
 Io. Coletus II. 238. sq.
 324.
 Germ. Collado IV. 903.
 N. Collado IV. 903. sq.
 Colomesius II. 273.
 Columella IV. 773.
 Petr. Comestor IV. 753.
 Casp. Conradi I. 170.
 Herm. Conringius I.
 124. 135. sq. II. 424.
 431. III. 583. sq.
 Corderius I. 191. sq.
 Euricius Cordus II. 283.
 285. sqq. 308. 321.
 328. 333. 399. V. 949.
 Ianus Cornarus II. 310.
 Cornelius, vid. Nepos.
 Corvinus, v. Schetus.
 Ge. Daniel Coschwiz
 III. 692.
 Cosmus Hierosolymi-
 tanus III. 646.
 Io. Crato I. 179. III.
 523. sq. IV. 928.
 Hartm. Creidius I. 208.
 Paullus Crellius II. 392.
 III. 540.
 Thom. Crenius V. 963.
 Hub. Crescentius IV.
 754.

Lud.

- Lud. Grefollius III. 509.
 Io. Crispinus IV. 885.
 Casp. Crociger II. 278.
 Cromerus IV. 760.
 Io. Crotus, Rubeanus
 II. 292. sqq. 303. 326.
 345. IV. 872. V. 1112.
 Maturinus Veyssière
 La Croze I. 25--29.
 III. 543.
 Theod. Crusius I. 66.
 132. II. 289. 308.
 Cunæus I. 201.
 Io. Curtius Eberspa-
 chius IV. 935.
 Q. Curtius I. 196. III.
 467. 653.
 Nic. Cusanus IV. 940.
 Ern. Sal. Cyprianus I.
 47. 52. II. 279. 328.
 332. 364. 460. III. 539
 IV. 868. 902. 913.
 V. 1112. 1118.
D.
 Io. Camerarius Dal-
 burgius I. 215. sq.
 Io. Damascenus III. 646.
 Dares Phrygius II. 385.
 Cl. Dausquius I. 138.
 Demetrius Phalereus
 III. 498. 596.
 Demosthenes IV. 760.
 Io. Denckius I. 211. sq.
 II. 433.
 Io. Detlefus IV. 886.
 sq. 890.
 Gottfr. Dewerdeckius
 I. 180.
 Paulus Diaconus, vid.
 Paulus.
 Diecmannus II. 456.
 Io. Conr. Dietericus
 IV. 917. 928.
 Helv. Dietericus IV. 921.
 Io. Mich. Dilherrus V.
 979. 1005. 1020-1025.
 1038. 1062. sqq. 1095.
 Dio III. 651. IV. 915.
 Dionysius Afer III. 648.
 652.
 Dionysius Areopagita
 II. 265.
 Steph. Doletus I. 97.
 Donatus IV. 751.
 Nic. Donis I. 222. sqq.
 IV. 940.
 Dornmeierus II. 296.
 Dorpius II. 267.
 Dorschæus V. 1065.
 Io. Drach, vid. Draco.
 Io. Draco II. 275. 285.
 318. sq. 320. 324.
 331. 334. sqq. 347.
 sqq. III. 520. V. 1119.
 Cecc 2 Io.

- Io. Draconites, vid.
 Io. Draco.
 Draudius I. 99. sq. 122.
 IV. 925.
 Drebbelius IV. 736.
 Drelincurtius II. 273.
 Matthæus Dresserus II.
 284. sq. V. 1094.
 Hilar. Drudo III. 530.
 Dubravius V. 983.
 Andr. Duditus I. 64.
 66. 74. sqq.
 Duncelspuhels IV.
 793.
 Dupinius, vid. du Pin.
 Durantus IV. 753.
 Alb. Durerus II. 330.
 IV. 852.
 Io. Conr. Durrius IV.
 827. V. 995. 1002.
 sq. 1005. 1020. 1114.
- E.**
- P**Etr. Ebertz V. 1027.
 Paulus Eberus III.
 535. 539. 541. 545.
 Eccius V. 1077.
 Tobias Eckhardus II.
 393. sqq. 397. 422.
 V. 1120.
 Io. Augustin. Egenolf
 II. 454. sq.
- Henr. Eggestein IV.
 752. sq.
 Io. Bapt. Egnatius III.
 651.
 Elias Ehingerus IV.
 759. V. 1117.
 Rup. Elgersma V. 1046.
 I. H. Elswich IV. 886.
 Hier. Emserus IV. 757.
 Io. Englertus IV. 924.
 Ennius III. 497.
 Epictetus IV. 709.
 Des. Erasmus, Roterodamus I. 93. 192. II.
 239. 253. sqq. 261.
 267. sqq. 270. 274.
 305. 311. sqq. 316.
 sq. 324. sq. 333. 338.
 sq. 366. 393. 398.
 414. 422. 455. sq.
 III. 500. 518. sqq.
 652. 661. 664. IV.
 757. 883. V. 947.
 1117.
 Ianus Nicius Erythræus
 III. 673. IV. 761.
 Euripides II. 243. IV.
 759.
 Eusebius I. 55. III. 596.
 Eustathius IV. 759.
 Eutropius I. 194. III. 650.

F. Faber

F.

Faber Domini, vid.
Iac. Herrenschmidt.
Felix Faber IV. 897.
Franc. Faber I. 154.
156. 171. sq.
Iac. Faber, Stapulensis,
post præf. I. Fasc. II.
261. -- 274. IV. 924.
V. 971. sq.
Tanaquillus Faber I.
183. sqq. IV. 928. sq.
Ge. Fabricius II. 459. sq.
Io. Fabricius I. 125. III.
476. 547. IV. 850. sq.
V. 1064.
Io. Alb. Fabricius I. 51.
54. sq. 61. 162. 168.
194. 197. 209. 222.
sq. II. 373. 384. 402.
412. III. 542. sq. 604.
IV. 755. 913. V. 1010.
107. 1027. sq. 1095.
1112. 1114. sq. 1122.
Iac. Facciolatus I. 187.
III. 475. sq. 506.
Falsterus I. 197. III. 584.
Didymus Faventinus
II. 374.
Io. Fechnerus I. 157.
Io. Fechtius I. 48. sq. 51.

S. Pompeius Festus III.
648. 665. IV. 770.
Iac. Wilh. Feuerlinus
III. 697. sqq. IV. 828.
sqq. 832. sq. 835.
841. 923.
Io. Conr. Feuerlinus
II. 290.
Io. Fichardus I. 120 --
131. II. 309. IV. 927.
V. 1117. sq. 1122.
Edmundus Figrelus
III. 496. V. 1121.
Verrius Flaccius, vid.
Verrius.
M. Ant. Flaminius I.
102. -- 109. 113. sq.
IV. 926. sq. V. 1110.
1116.
Florus III. 467. 663.
Vbertus Folietta I. 117.
188. III. 527.
Fontanus v. Reuschius.
Georg. Forchemius II.
327. sqq.
Petr. Francius III. 517.
Nic. Francus III. 604.
Ge. Frantzkius I. 146.
sqq. 169.
Freherus IV. 760.
Paulus Freherus II. 262.
V. 999. 1001. 1063. sq.
Thom.

Cccc 3

Thom.

- Thom. Freigius *V.* 949.
 Car. du Fresne I. 187.
 Elias Frickius I. 211. II.
 309. 312. sq. 315. 328.
 376. 378. 411. 417.
 419. sq. III. 547. 552.
 559. IV. 789. 796.
 828. sq. 835. 837. sqq.
 843. 846. 848 -- 851.
 V. 1038. 1040. 1042.
 Io. Frickius IV. 913.
 Io. Leonh. Frisch IV. 759
 Nicod. Frischlinus III.
 507. sq.
 Frischmuth I. 4.
 Frisius I. 208. 219.
 Ge. Frœlich III. 557. sqq.
 563. 569. sqq.
 Andr. Frœlingius III.
 512. 515.
 Fronto III. 502.
 Funccius I. 187.
 Fullo, v. P. Gnapheus.
 G.
Gaffarellus III. 585.
 Galenus IV. 754.
 Galilæus II. 450. sq. III.
 684. 688.
 Velleius Gallus IV. 897.
 Gandolffus *V.* 1122.
 Gassarus III. 546.
 Gassendus III. 684.
 Hiob Gast IV. 854. sqq.
 Gaza III. 647.
 Geamœnus IV. 709.
 Gerh. Geldenhaurius
 Noviomagus I. 123.
 127. sqq.
 Geisthirtius III. 693.
 V. 1118. sq.
 A. Gellius III. 649.
 Georgius I. 29.
 Nic. Gerbelius II. 392.
 394. 422. IV. 875.
 Sim. Gerengel III. 550.
 Geret III. 535. 567. sq.
 Nic. Germanus I. 222.
 sqq. IV. 940.
 Io. Gerson IV. 756.
 Gerundensis I. 9.
 Andr. Sam. Gesnerus
 I. 183. 185. IV. 743.
 928. sq. *V.* 1119. 1121.
 Conr. Gesnerus I. 99.
 208. 219. II. 306. 347.
 402. sq. 413. 430.
 III. 570. *V.* 1110. sq.
 Io. Matth. Gesnerus II.
 364. III. 527. 674. sqq.
 IV. 743. 765. 786. 924.
 Ant. de Gislandis IV.
 755.
 Glissonius IV. 736.
 Guil. Gnapheus I. 28.
 Petr.

Petr. Gnapheus I. 28.
Iustinus Gobler I. 126.

II. 309.

A.M. Goeringius II. 390.

Zach. Goetzius I. 220.

II. 363. IV. 936.

Melch. Haim. Golda-

stus IV. 897. V. 1029.

Ge. Lud. Goldnerus

III. 517.

Gorgias Leontinus III.

498.

Frid. Gotthelf Gotte-

rus II. 364. 376.

Mart. Sylvester Gra-

bis III. 547. sq.

Grævius III. 496.

Gregorius IX. IV. 752.

Gregorius Nazianze-

nus III. 650. 660.

Greiff, v. Marschallus.

Iac. Greiterus V. 1113.

H. Greningerus V. 948.

Guil. Grocinius II. 238.

Hugo Grotius I. 4. 17.

47. 52. sq. 58. 124.

135. sq.

Ianus Gruterus IV.

744. 760.

Sim. Grynæus I. 126.

Christ Gryphius I. 178.

Seb. Gryphius I. 69.

97. sq. 105.

Nic. Hier. Gundlingius

I. 216. III. 528.

L. G. Gyraldus II. 460.

H.

FRid. Casp. Hagen

V. 977.

Hahnus III. 530.

Frid. Andr. Hallbauer

I. 187. 197. II. 296.

301. 345.

Hamelius III. 685. IV.

735.

God. Hankius I. 141. 143.

177. sqq. III. 523.

Io. Hankius I. 145. sq.

Mart. Hankius I. 142. --

182. IV. 927. sq.

Io. Hannkius I. 147. 149.

Herm. von der Hardt

II. 269. III. 695. IV. 762.

828. 849. 853. sq.

Alb. Hardenbergius IV.

884. V. 1112. sq.

Harduinus IV. 924.

Eilhardus Folcarthus

Harkenrothius I. 28.

Harprechtus II. 228.

Hartmannus III. 552.

C.L. Hartmannus V. 763.

Guil. Harveius IV. 736.

921. sqq.

Cccc 4

Theod.

- Theod. Hasæus præf. I.
 Fasc.)(6. a. 114. 122.
 127. 138. II. 379. 389.
 sq. III. 521. IV. 884.
 V. 1112. sq. 1116.
 Bohusl. ab Hassensteyn
 II. 310. sq. 319. 374.
 Eberh. Dav. Hauberus
 I. 89. 134. 140. 182.
 221. sqq. IV. 915.
 939 sq.
 Thom. Hearnus II. 235.
 Hederichius I. 167. sq
 Hederus II. 455. sq.
 Casp. Hedio V. 998.
 Heerbrandus V. 1079.
 Christoph. Hegendor-
 phinus II. 407.
 Io. Henr. Heideggerus
 I. 46.
 Ern. Frid. Iust. Heim-
 reich I. 81. 206.
 Io. Gottlieb Heineccius
 I. 184. sqq. 190. 193. sq
 C. A. Heinertus I. 220.
 Dan. Heinsius III. 519
 Laur. Heisterus IV. 922.
 Mart. Helfferus V. 987.
 Maur. Helingus IV. 836
 Iac. Helmañus I. 147. sq.
 Helmoldus IV. 760.
 Christ. Hendreich IV.
 858.
- Henelius I. 156. 171.
 173.
 Car. Andr. Henningius
 I. 25--29.
 Matthæus Herbenus I.
 215. sq. III. 570. IV.
 918. 933.
 Hermannus IV. 737.
 Iac. Hermannus III. 682.
 691.
 Hermippus III. 594.
 Herodianus III. 645.
 Herodotus I. 40. II. 232.
 III. 468. 494.
 Bas. Io. Heroldus II.
 237.
 Henr. Herp. IV. 753.
 Iac. Herrenschmidt V.
 1109. sq.
 Hertzius I. 125.
 Hesiodus II. 330.
 Hel. Eobanus Hessus II.
 275. sqq. 280. 284.
 --368. 383. 389. 399.
 429. sq. III. 520. 525.
 603. sqq. IV. 873.
 V. 949. 1119.
 Io. Hessus II. 382.
 Lud. Hetzerus I. 210.
 sqq. II. 433. sqq. IV.
 932. sq.
- Chri-

- Christoph. Aug. Heumannus præf. l. Fasc.
)(4 b.)(5. a. 16. 52.
 67. 76. 92. 125. sqq.
 131. 188. ll. 239. 261.
 263. 272. sq. 298.
 311. 319. 327. 340.
 456. ll. 496. 519
 sqq. 526. 529. sq.
 583. 675. 691. 693.
 IV. 755. 825. sq. 893.
 sqq. 922. sq. 930.
 V. 971. sq.
 Hierodes l. 54. sq.
 Hieronymus ll. 647.
 IV. 750. 758.
 Hobbefius ll. 684.
 Humfr. Hody ll. 589.
 Hoffmann ll. 261.
 Casp. Hofmann IV. 923.
 God. Hoffmann ll. 452.
 Christian. God. Hoffmann l. 120. ll. 496.
 Hollstenius IV. 709.
 Homerus ll. 288. sq.
 299. 306. 366. 391.
 409. ll. 584 603. sqq.
 659. 664. IV. 759.
 769.
 Hoogstratanus l. 192.
 Horatius l. 199. 201.
 ll. 517. 659. IV. 775.
 777.
 Phil. Horstius ll. 309 sq.
 Frid. Hortleder ll. 697. IV. 863. V. 990.
 999. 1029. sq.
 Casp. Huberinus ll. 546
 sqq. 554. V. 1121.
 Hübner l. 186. 193.
 A. N. Hübner IV. 735.
 Petr. Dan. Huetius l.
 49. 51. ll. 596.
 Fr. Hugo IV. 754.
 Mag. Hugo IV. 751.
 Io. Hufs IV. 758. sq.
 Vlr. ab Hutten l. 82. ll.
 290. 292. sq. 314.
 326. 345. 367. 386.
 ll. 544. 568. IV.
 853. 896.
 Leonh. Hutterus IV.
 762. V. 1080.
 Thom. Hyde l. 124. 127.
 Hyperensis, v. Spreng.
 Andr. Hyperius IV.
 762. sqq.
 I.
 Iacobellus IV. 759.
 Iacobus Sarugensis l.
 27. sqq.
 Iænischius l. 179.
 Iamblichus ll. 593.
 Io. de Ianua IV. 751.
 Cccc 5 Iac.

- Iac. Ianuensis IV. 754.
 Dan. Frid. Ianus II. 310.
 Io. Guil. Ianus IV. 830.
 sq. 834. 839. 865.
 V. 976. 980. 1010.
 1028. 1051. 1060.
 1068. sqq. 1071.
 Iarchi, vid. Salomo.
 Val. Ickelsamer II. 388.
 Frid. Laur. a Iemgumer
 Closter I. 137.
 Henr. Syb. a Iemgumer
 Closter I. 134 -- 137.
 Io. Laur. a Iemgumer
 Closter I. 17. 124. 135.
 sqq. III. 531. 681. IV.
 787. 806. V. 1050. 1093.
 Chr. Iac. Imhof II. 406.
 Mich. Imhoff V. 1074.
 Ioannes Grammaticus
 III. 653.
 Innocentius IV. 752.
 Iodocus vel Iustus Io.
 nas II. 275. 320. 322.
 sqq. 337. 360 III. 520.
 IV. 872. sqq. V. 997.
 1016. sq. 1021. 1068.
 1119.
 Iosephus III. 587. 594.
 597.
 Paulus Iovius I. 94. sqq.
 98. II. 237. sq. 241.
 262. 274.
- Franc. Irenicus V. 947.
 I. C. Iselius I. 192. II. 270.
 Io. Isenmannus IV. 839.
 855.
 Isidorus Hispalensis IV.
 897.
 Isocrates III. 491. 494.
 498. IV. 760.
 Istuanfius V. 983.
 Christ. Iunckerus II.
 277. sq. V. 968.
 Iucundus Veronensis
 III. 648.
 Franc. Iunius IV. 916.
 Iuræus II. 273.
 Iustinianus IV. 752.
 754. 890.
 Iustinus III. 663.
 Iuvenalis III. 646. IV.
 775.
- K.
- Kæmpferus IV. 739.
 Io. Erh. Kappius I. 25.
 sq. II. 275. 298. 364.
 457 -- 460. III. 475.
 506. sq. IV. 791. 796.
 843. 870. sqq. V. 1122.
 Io. Kepplerus III. 684.
 Fr. Ern. Kettner II. 396.
 R. Dav. Kimchi III. 587.
 G. C. Kirchmaier V. 964.
 Kirch-

Kirchnerus V. 1081.
Sam. Knight ll. 238.

253. 324.

Io. Christoph. Kœcherus I. 17. 47. 53. 58.
124. 135. Ill. 569.

Io. Dav. Kœlerus I. 25.
194. 220. IV. 750. 764.
829. 915. V. 1114. sq.

Koenig ll. 261.

Herm. Casp. Koenig
IV. 790.

God. Kohlreiff IV. 924.
Kortholtus IV. 889.

Io. Melch. Krafft I. 211.
213. sq. ll. 385. 398.
423. 433.

Raym. Krafft de Dellmenfingen I. 212. 214.
216. 224. ll. 333. Ill.
570. IV. 871. 936. V.
973.

Gottlob Krantzius I.
141. sqq. 152. 178.
182. Ill. 523.

Alb. Kranzius IV. 760.

Io. Gotl. Krausius I. 27.
61. sqq. 67. 78. sq. 101.
113. 117. 130. sq. 140. sqq.
143. Ill. 506. 567. 680.
IV. 852. 890. sq. 914.
919. 925. 927. 930.
sq. V. 961.

Io. Henr. Kromayerus
ll. 363. sq.

Kundmann I. 171.

Kupffenderus I. 178.
L.

Phil. Labbeus I. 122.
128. 168.

Lactantius I. 196. Ill.
472. 593. sq. 650.

Diogenes Laertius I. 50.
Ill. 593. IV. 760.

Er. Mich. Lætus V. 947.

Ge. Lætus Ill. 559. 569.

I. G. Lairizius V. 980. sq.

D. Lambinus Ill. 669.

Lampridius Ill. 651.
IV. 772.

Io. Langerus ll. 382. 419.
437. IV. 842. 845.

Langius Ill. 508.

Wilh. Langtus I. 4.

Io. Langus ll. 278. 283.
320. 327.

Thom. Lanfius I. 208.

Ioannes a Lasco IV. 884.
V. 1112. sq.

Gul. Latemerius ll. 238.

Io. Iac. Layritius IV.
830. sq. 834. 839. 865.

V. 976 -- 980. 1010.

1026. sqq. 1051. 1060.

1068. sqq. 1071.

Io.

- Io. Christoph. Layri-
 zius *V.* 980. 988.
 Launoïus II. 264.
 Conr. Lauterbach III.
 537.
 Erh. Lauterbach *V.*
 1077.
 Theoph. Lebeus II.
 439. *sqq.*
 Io. Lehnemann IV. 887.
 Kil. Leib II. 433. *sqq.*
 Leibnizius IV. 723.
 Io. Leonh. Lenz III.
 534. *sq.* 592.
 Nic. Leonicensus Vin-
 centinus III. 645.
 Io. God. Lessingius IV.
 925.
 Ed. Leus II. 313. 316. *sq.*
 Nicol. Leutingerus *V.*
 1083. *sq.*
 Andr. Libavius IV. 759.
 Ge. Lieblerus *V.* 1108.
sq.
 Io. Ligtfoot I. 4. 6. III.
 592.
 Casp. a Lilien *V.* 985.
 987. 989. 1006.
 Ge. Lilius II. 237. *sqq.*
 241.
 Guil. Lilius II. 237. *sq.*
 241.
 Limnæus *V.* 981.
 Thom. Linacer II. 238.
 III. 657.
 Wenc. Linck II. 375.
sqq. 378. 417. 428.
 436. *sq.* III. 548. *V.*
 1002.
 Iust. Lipsius II. 364. III.
 509.
 Io. Guil. von der Lith,
 Pater, IV. 867. 909.
sq. *V.* 1052. 1121.
 Io. Guil. von der Lith,
 Filius, *V.* 1052.
 Livius I. 196. III. 466.
 653. 663. IV. 772.
 Iac. le Long, post præf.
 I. Fasc. 211. II. 264.
 271. *sq.* 391. *sqq.* 395.
sqq. 409. 413. 425. *sq.*
 431. 433. 438. 440.
 III. 696.
 Christoph. Longolius I.
 61--140. IV. 925. *sqq.*
 Io. Lonicerus II. 391.
sq. 431. *sq.*
 Casp. Lœscherus *V.* 963.
 Val. Ern. Lœscherus II.
 269. 271. 454. *V.*
 1065. 1095. 1112.
 Lucanus I. 200. *sq.*
 Lucianus I. 49. II. 411. *sq.*
 Lu-

Lucretius l. 199. lll. 649.
IV. 770.

Iob. Ludolfus IV. 761.

God. Ludovici l. 152.
sq. 162. 170. 178. ll.
278. 290.

Thom. Lupsetus ll. 238.

Ottmarus Luscinus l.
208. 213. sq. 217. sq.
IV. 930. 933. sq.

Mart. Lutherus l. 213.
219. ll. 261. 275. 278.

292. sqq. 304. 312. sq.

323. 327. 329. 331.

sqq. 339. 342. 344. sq.

371. 377. sqq. 380.

sqq. 385. 387. 394.

398. 407. 411. 417--

426. 430--435. 437.

sqq. 442. sqq. 444.

455. sqq. 460. lll. 525.

536. 538. sqq. 548.

618. IV. 757. sqq.

768. 786. 805. sqq.

808. 827. 829. 839.

842--845. 847--851.

875. sq. 877--883.

889. 902. 947. 982.

sqq. 999. 1001. sqq.

1005. sqq. 1008. sqq.

1014. 1016. sq. 1019.

1021. sq. 1024. 1027.

1029. sq. 1038. 1043.

1046. sqq. 1066. 1068.

sqq. 1071. sq. 1079.

1081. sq. 1100. (ita
lege pro 2000.) 1119.

Lycophron lll. 648. IV.

760.

Andr. Lymoicus V. 952.

Lynckerus ll. 228.

Lyra IV. 751.

Lyserus V. 971. 974.

Lysterus IV. 737.

M.

Macarius lll. 700.

Salmonius Macri-
nus ll. 264. 274.

Macrobius I 48. lll. 654.

Maierus ll. 228

Maimburgius V. 1010.
1046.

Maimonides lll. 587.
590 sq.

Mich. Maittaire, post
præf. I. Fasc. 79. 82.

84. sqq. 90. 121. 138.

223. ll. 264. 383. sq.

387. 391. sq. 398. sq.

401. sqq. 407. sqq.

410--415. 433. 443.

lll. 669. IV. 854. 916.

V. 1110. sq.

Io,

- I. B. Maius IV. 706.
 I. H. Maius I. 217. II.
 264. 397. 410.
 Malebranchius IV. 711.
 Malpighius IV. 736.
 Iac. Mangettus IV. 738.
 Aldus Manutius II. 368.
 III. 644--669 V. 1120.
 Aldus Manutius, Nep.
 III. 658. sq. 668. sq.
 Paulus Manutius I. 62.
 sq. 67. sq. 100 113. 117.
 III. 654--669. IV. 925.
 V. 1110.
 Marcus III. 646.
 Marcus Heremita II.
 403. IV. 854.
 Simon Marius II. 446--
 451. III. 688.
 Raim. Marlianus III. 662
 Martialis III. 646 651.
 Gerh. de Mastricht I.
 217. sqq. II. 397.
 Frid. Gotth. Marschal-
 lus, dictus Greiff,
 III. 674--679. IV.
 765--786.
 Mattheson I. 216. 219.
 III. 570. sq.
 Maximus Tyrius I. 50.
 Io. Frid. Mayerus II.
 392. 397. 422. 431.
 838. V. 1121.
 Rich. Mead IV. 923.
 Rod. Mart. Meelführe-
 rus IV. 917.
 Mart. Meglinus IV. 808.
 838. sq. 861. sqq.
 Henr. Meibomius II.
 283. sqq. 286. 308.
 Gerh. Meierus IV. 886.
 Io. Georg. Meierus II.
 225. III. 599 601.
 Pomp. Mela I. 193. sq.
 III. 652.
 Phil. Melanchthon I.
 221. II. 275. 278.
 289. sq. 294. sq. 300--
 305. 317. 325. 330.
 374. 382. sq. 389. 391.
 398. 399. 401. sq.
 407. 414. sq. 423. sq.
 429. 441. III. 533.
 538. 542. 545. 566.
 IV. 745. 758. 761. sq.
 826. V. 947. 950.
 999. 1002. 1008. sq.
 1016. sq. 1021. 1024.
 1039. sq. 1047. 1068.
 1071. 1079--1083.
 1100. (ita rescribe
 pro 2000.)
 Io. Burch. Menckenius
 I. 26. 147. 150. 163.
 168. sq. 173. IV. 708.
 V. 1122. Euf.

Euf. Menius I. 133.
 Iustus Menius II. 278.
 Io. Mensing V. 1046.
 Balth. Mentzius II. 329.
 335. 372.
 Mersennus III. 684.
 Io. Metzlerus II. 413.
 Greg. Michaelis III. 585.
 Io. Millius II. 392. 394.
 397.
 Minucius Felix I. 195.
 Aub. Miræus I. 76. 129.
 Olaus Möllerus II. 362.
 Io. Molanus IV. 884.
 Bernh. de Monte-Falconis, præf. Fasc. I.
)(6. a.
 Moreri II. 261.
 Morhofius I. 165. 167.
 184. sq. 187. sq. 190.
 sqq. IV. 707. 735.
 Morifonus IV. 737.
 Io. Morus II. 260.
 Thom. Morus II. 235--
 257. 443. V. 1117.
 Thom. Morus, abnepos, II. 235.
 Petr. Mosellanus I. 122.
 sqq. II. 275. 295. 309.
 --322. 363. 383. III.
 644. V. 1119.
 Io. Jac. Moserus IV. 918.
 931. V. 1105--1109.

Io. Laur. Moshemius I.
 55. sq. 118. 188. III.
 527. IV. 708. 712.
 714. 898. sqq. 921.
 Henr. Muhlius III. 521.
 IV. 883. 886.
 Müllerus II. 228.
 Io. Ioach. Müllerus V.
 1014. 1028. sq. 1031.
 1033. sqq. 1037. sq.
 1047. sq.
 Phil. Müllerus V. 1043.
 M. Anton. Muretus III.
 620. sqq. 668. IV. 709.
 Io. Murmelius I. 129.
 Anton. Musa III. 644.
 Musæus III. 651.
 Mutianus Rufus II. 330.
 Frid. Myconius II. 278.
 sq. 328. V. 1118. sq.
 Mylius V. 1075. 1080 sq.

N.

L Vd. Naamanus IV.
 886.
 Nachtigall, vid. Ottm.
 Luscinus.
 Ge. Nagelius III. 552.
 Needhamus IV. 736.
 Cornelius Nepos I. 194.
 sq. III. 498. 663.
 Nevv. I. 167. sqq.

Seb.

Seb. Niemannus I. 4.
 C. E. Nigrinus IV. 856.
 sq.
 Nonius Marcellus III.
 648. 665.
 Nonnus III. 660.
 Noviomagus, vid. Gel-
 denhaurius.
 Hermannus a Nuenar
 IV. 852. 896.

O.

IVl. Obsequens III. 647.
 Vinc. Obsopæus II.
 401. sqq. 405. 409. sq.
 IV. 854.
 Io. Oecolampadius I.
 122. sqq.
 Phil. Andr. Oldenbur-
 gerus V. 950.
 Io. Christoph. Olearius
 II. 292. 326. 388. sq.
 IV. 872.
 Io. Christophorus Ole-
 arius II. 422.
 Gir. Olgiatus III. 522.
 Io. Oporinus I. 96. II.
 307. III. 605. IV. 762.
 Orbilius III. 499.
 Oribasius III. 657. 668.
 Origenes I. 46. 49. III.
 594. 646. IV. 758.

Orpheus III. 575. 651.
 Andr. Osiander V. 994.
 999. sq. 1002. 1007.
 1028.
 Luc. Osiander V. 1066.
 Ovidius I. 198. III. 466.
 646. 654. 660. IV.
 929.

P.

R Ich. Pacæus II. 238.
 Wolfg. Gabr. Pa-
 chelbelius de Gehag
 II. 231. V. 1006. sq.
 Santes Pagninus II. 413.
 Panætius III. 486.
 Guidus Pancirollus I.
 120. III. 496. 501.
 Franc. Panigarola III.
 673.
 Pappus V. 1068.
 Parthenius II. 310.
 Paschalis, Pater, III.
 684.
 Paschalis, Fil. III. 684.
 Ge. Paschius II. 446.
 IV. 706. 736. 922.
 Paterculus v. Velleius.
 Charles Patin II. 254.
 C. F. Paullini, ante
 præf. Fasc. I.
 Paullus, Ictus, IV. 771.
 Paulus

- Paulus Diaconus III. 650.
 Pausanias IV. 760.
 Pedanus III. 529.
 Contr. Pellicanus IV. 915.
 Perizonius I. 189.
 Nic. Perottus Sypon-
 tinus II. 402. sq. III.
 645. 648. 663. 665.
 Pyrrhus Perottus III.
 665.
 Persius III. 509. 646.
 Io. Ge. Pertschius V.
 988.
 H. Petreus I. 124. sqq.
 Io. Petreius II. 388. sq.
 Suffridus Petrus I. 128.
 Casp. Peucerus II. 444.
 sq.
 Peyerus IV. 736.
 C. F. Pezoldus, præf.
 Fasc. I.)(5. b.
 Pfacehus II. 367.
 C. M. Pfaffius I. 45. 47.
 209. II. 266. IV. 863.
 V. 1101. (ita lege
 pro 2001.) 1065.
 Io. Pfeffingerus IV.
 905. sqq.
 Io. Iac. Pfizerus, dedic.
 III. Fasc. IV. 830. sq.
Tom. I. Fasc. V.
 Ge. Pflügerus III. 507.
 Iul. Pflugius II. 312.
 319. 363. 383. 455.
 Phædrus I. 190. 192. sq.
 Pherecydes III. 594. 597.
 Mart. Phileticus IV.
 754.
 Philostratus I. 44.
 51 -- 56.
 Photius III. 491.
 Io. Picardus II. 425.
 Christ. Picartus I. 84. sq.
 Io. Picartus I. 84.
 Pictetus II. 266.
 Du Pin II. 271. sq.
 Pindarus III. 648.
 Io. Pinicianus IV. 935.
 Pippingius V. 1065.
 Bilibaldus Pirckhei-
 merus II. 315. 386.
 V. 947.
 Io. Pirckheimer V. 948.
 Pisistratus III. 603.
 Pistorius IV. 760.
 Franc. Pithou II. 276.
 Placcius II. 456.
 Plato I. 40. 48. III. 573.
 sq. 593--597. IV. 760.
 Io. Andr. Planerus V.
 1006.
 Plautus I. 196. III. 465.
 IV. 772.
 Dddd Pli-

Plinius I. 40. 42. sq. 49.
sq. III. 498. 665. IV.
776.

Plinius, Iun. I. 196.
III. 647.

Plutarchus I. 49. III.
466. 491. 662. IV.
760. 780.

Mart. Pollichius, Mel-
lerstadius, II. 374.

Iulius Pollux III. 646.
IV. 772.

Reginaldus Polus I.
61 -- 139. IV. 925.

Polybius II. 402. III.
486. 663. IV. 760.

Pomeranus V. 1016. sq.
vid. Bugenhagius.

Io. Iovianus Pontanus
III. 539. 661.

Henr. Porcius I. 155.

Portnerus I. 208.

Poscullus, v. Pusculus.

Io. Posthius III. 523.

Præpositus, v. Spreng.

Prævest, vid. Spreng.

Ge. Conr. Pregizerus

IV. 871. 931. V.
1105. 1107.

Silv. Prierias II. 417. sq.

Priscianus III. 665.

Proæresius III. 498. sq.

Æmil. Probus III. 663.

Progneus, v. Luscinus.

Propertius III. 646.

Prudentius III. 645.

Cl. Ptolemæus I. 222.
sq. IV. 940.

Vbertinus Pusculus,
Brixienfis I. 220. IV.

934. sq.

Pythagoras II. 243. 383.
III. 593. sq. 664.

Q.

A Ndr. Quenstedt I. 4.

Quintilianus III.
502. 653. IV. 891.

R.

L Vd. Rabus IV. 861.
sq. 876. 881.

Sam. Rachelius III. 521.

Ræmundus II. 271. sq.

G. M. Raidelius I. 222.

Rainerius IV. 754.

Raius IV. 737.

Io. Iac. Rambachius II.

395. 397. IV. 873.

Petr. Ramus V. 949. sq.

Rango V. 1065.

Io. Bapt. Rasarius III.
668.

Raschius I. 9.

Narc.

- Narcissus Raunerus III.
 536.
 Rauwolfus IV. 739.
 Adam Rechenbergius
 IV. 869. V. 1065.
 Redi III. 685. IV. 737.
 Regino I. 215. sqq. III.
 570. IV. 918. 933.
 V. 1116. sq.
 Regiomontanus V.
 950.
 Regius II. 264.
 Urb. Regius III. 547. sq.
 IV. 758.
 Iac. Frid. Reimannus
 I. 176. III. 584. IV.
 930.
 Reinhardus I. 197.
 Er. Reinholdus V. 949.
 Reizius II. 273.
 Ge. Christoph. Ren-
 schelius IV. 803. V.
 1003.
 Io. Guolf. Rentschius
 IV. 827. sq. 832. sqq.
 835. 837. sqq. 865.
 sqq. V. 978. 981. sq.
 984. 987. 989. 992.
 sq. 995. -- 998. 1003.
 sqq. 1007. 1018. sq.
 1021. sq. 1025. 1028.
 1046. 1069. 1115.
 Reuberus IV. 760.
 Reuchlinus I. 217. II.
 262. 264. 410.
 Io. Reuschius Fontanus
 II. 313. 317.
 Reusnerus I. 155. III.
 673. V. 952.
 Beat. Rhenanus I. 219.
 II. 384. IV. 934.
 Laur. Rhodomannus
 II. 309. sq.
 Gothofr. Rhonius I.
 154. 170. 173. sq.
 Barth. Riccius I. 68.
 70. 71. 75. 97. 99.
 Io Richardson IV. 924.
 Richerius IV. 713.
 Ge. Richterius IV. 923.
 Ge. Gottfr. Richterius
 II. 424.
 Io. Balth. Ritter II. 334.
 348. IV. 887. V. 973.
 Rivetus II. 273.
 Robervallius III. 684.
 Mich. de la Roche II.
 405.
 Car. Rollinus II. 299.
 Reinh. Henr. Rollius
 III. 515.
 Raph. Romeus IV. 935.
 Romigius V. 1115.
 Rondeletius IV. 737.
 Dddd a Mar-

- Margareta Ropera ll.
 235. 241. 253. fqq.
 257. fqq.
 Guil. Roperus ll. 235.
 1q. 253. 260.
 Ge. Rorarius ll. 538.
 Frid. Rothscolzius I.
 90. 1q. ll. 372. 451.
 1q. V. 955.
 Io. Rubeus V. 1112.
 Rubius V. 1112. 1115.
 Abr. Ruchat V. 1097.
 Rufinus ll. 384.
 Rufinus ll. 665.
 Rufus, vid. Mutianus.
 Christianus Rungius
 I. 154. 173.
 Rupertus ll. 467.
 Io. Rurerus IV. 788.
 799. 819. 836. fqq.
 864--869. V. 996. 1q.
 1002. 1007. 1028.
 Arnulph. Ruzæus I. 84.
 S.
SAbellicus IV. 760.
 Ge. Sabinus I. 66. 132.
 1q. ll. 289. 308.
 Iac. Sadoletus I. 69. 75.
 79. 83. 93. 100. 137.
 139.
 Casp. Sagittarius I. 66.
 ll. 279. ll. 508--511.
 516. 1q. 694.
 Sainiore ll. 266. 1q.
 Guil. Saldenus ll. 585.
 IV. 711.
 Sallengre ll. 496. IV.
 928. 1q.
 Sallustius I. 196. ll. 647.
 Claud. Salmasius IV.
 744. 772.
 R. Salomo Iarchi ll.
 587.
 Salonius ll. 407.
 Scævola Sammartha-
 nus I. 67. 76. 84. 92.
 131. ll. 262. 1q. 270.
 272.
 Sanctius I. 189.
 Sarugensis, v. Iacobus.
 Io. Saubertus V. 1065.
 1075. 1094.
 Steph. Saulius I. 63. 1q.
 117. 1q.
 Saxo Grammaticus
 IV. 760.
 Ios. Scaliger I. 4. 8.
 Iul. Cæf. Scaliger I. 208.
 IV. 894. 1q. V. 947.
 Scharffius I. 174.
 Iac. Schegkian V. 1108.
 1q.
 Hartm. Schedelius IV.
 754. Io.

- Io. Schefferus Ill. 509.
595.
G.C. Schelhamerus IV.
708.
Io. Ge. Schelhornius I.
89. 205--224. II. 269.
272. 279. 333. 364.
390. 405. sq. 408. sq.
424. 431. 434. 438.
III. 530. 570. IV. 748.
753. 764. 793. 875.
899. 904. 913--919.
925. sqq. 932. sq. 934.
--937. 940. V. 973.
1067. 1076. 1106.
1109--1113. 1116.
sqq. 1120. sq.
Schenck, v. Tilemann,
Casp. Schetus Corvi-
nus Ill. 603. sq. 606.
610. 612.
Wilh. Schickardus Ill.
592.
Io. Schilterus I. 208.
II. 312. 320. 363. 383.
IV. 897.
Christ. Schlegelius II.
364. sq. 382. 419.
437. IV. 842. 845.
875. V. 977.
Erasmus Schmidius I.
220.
Io. Schmidius V. 1010.
1049. 1065.
Io. Andr. Schmidius Ill.
510. 694.
Seb. Schmidius I. 12. sqq.
Melch. Schmidt Ill. 512.
514. sqq.
Erhardus Schnepfius
Ill. 549. V. 997.
Simon Schneewis IV.
788. 819. 836. sq.
864. 868. sq.
Ge. Schœbelius I. 170.
Gervasius Scholasticus
I. 209.
Christoph. Schraderus,
pater. Ill. 510--517.
Christoph. Schraderus,
filius, Ill. 513.
Io. Ern. Schraderus Ill.
513.
Schradinus V. 1100.
(sic emenda pro
2000.)
Schuhmacherus Ill. 689.
Schuler, v. Scholasticus.
Alb. Schultens Ill. 476.
I. B. Schuppius I. 208.
Anna Maria Schur-
mannia Ill. 521.
Otto Frid. Schützius
II. 440. sq. IV. 883.
Dddd 3 886.

886. sq. 905. 908.
(ita lege pro 808.)
V. 954. 956 -- 972.
974. 1084. sq.
Henr. Schulzius II. 309.
sq. 312. sq. 315.
320. 383.
Io. Henr. Schulzius IV.
919. sq.
Schwammerdammius
IV. 736.
Christianus Gotlibius
Schwarzius I. 20. sqq.
24. sq. 29 -- 37. 91. 185.
190. 192. sq. 220. II.
325. III. 505. 516. sq.
524 -- 528. 644. IV.
915. 921. V. 951.
Io. Schwebelius IV. 876
Abr. Scultetus II. 266.
315. IV. 828. V. 986.
989. 991. sq. 997. sq.
1009. 1012. sq. 1022.
Vit. Lud. a Seckendorf
I. 200. 211. II. 289.
293. 309. 312. 315.
322. sq. 327. sq. 332.
345. 365. sq. 375. sq.
378. 411. 417. 419. sq.
432. 444. 460. III. 534.
539. 546. sq. 552.
557. sq. 562. 570. 695.
697. IV. 789. sq. 796.
808. 828. sq. 832. sq.
835. 837. sq. 841. sq.
844. 846. sq. 850.
sq. 869. 889. sq. 985.
sq. 988. 991. 994. sq.
997. sq. 1000. 1006.
1010. sq. 1013. 1031.
1033. sq. 1037. sq.
1040. 1042. 1049.
1052.
Io. Henr. a Seelen, præf.
Fasc. I. (.4. 2. 89. 123.
125. II. 299. 406. 423.
III. 474. 522. 569. 571.
IV. 764. 876. 886. sq.
890. 918. 921. 936.
940. V. 1116.
Io. Frid. Seiferheld I.
18. III. 602.
Io. Jac. Seiferheld I. 15. 19
Io. Lud. Seiferheld I. 1.
2. 17. 19. III. 582 --
602. IV. 931.
Ios. Seizius III. 508.
Selneccerus V. 1068.
1072. sq. 1075. sq.
1079. 1081. 1088. sq.
Io. Seldenus III. 594.
Seldius IV. 837.
L. A. Seneca, ante præf.
I. Fasc. 196. 204. IV.
772.
Fr.

- Fr. B. de Senis IV. 748.
 Mich. Señertus IV. 922.
 Lud. Septalius IV. 736.
 Vib. Sequester III. 652.
 Ge. Serpilius III. 537.
 V. 963. 967.
 Io. Serranus III. 696.
 Mich. Servetus II. 399.
 sqq. 405. sq. 408. 412.
 sq. IV. 898. 900. sq.
 903. 905. 921.
 Servius III. 467.
 Sextus I. 219. II. 383.
 sq. IV. 934. v. Xyftus.
 Nic. Guil. Seybothius
 I. 18. sq. III. 599. 601.
 Vrb. God. Siberus I. 219.
 II. 383. sq. III. 496.
 Iof. Simlerus I. 99. 208.
 219. II. 306. 347. 402.
 sq. 413. 430. III. 570.
 Rich. Simon II. 266. sq.
 Io. Sleidanus II. 270.
 272. 419. III. 512.
 693 -- 697. V. 990.
 1005. 1019. sq. 1029.
 1034. 1037. 1066.
 sqq. 1072.
 Slevogtius II. 228.
 Christoph. Sleupnerus
 V. 999.
 Dominicus Sleupnerus
 V. 994. 999. sq.
 Cyriacus Snegassius II.
 278. sq. V. 1118.
 Socrates II. 261. IV. 769.
 908. (pro 808.)
 Solinus III. 652.
 F. W. Sommerus I. 182.
 Sophocles IV. 760.
 Ge. Spalatinus II. 272.
 277. 303. sq. 332. sq.
 362 -- 368. 375. sq.
 420. sq. 430. 442. III.
 669. IV. 843. 868.
 sq. 871. V. 984. 997.
 1039. 1068. 1122.
 Spartianus III. 651.
 Phil. Iac. Spenerus I.
 208. III. 536.
 Lazar. Spenglerus IV.
 806. sqq. V. 1000. sq.
 1093.
 Sperensis, vid. Spreng.
 Sperlingius IV. 738.
 Sp. Speronius III. 656.
 Spiriteus II. 242.
 Th. Spizelius I. 208.
 Spondanus II. 274.
 Iac. Spreng, Hyperen-
 sis IV. 873. sq. 876. -
 885. 887. 889.
 Sprengerus, v. Spreng.
 Died. a Stade III. 571.
 V. 1117.
 Dddd 4 Sta.

- Stenius l. 200. Ill. 646.
 Io. Seb. Stedlerus ll. 446.
 R. Mos. Stendel Ill. 536.
 Simon Stenius V. 1113.
 sq.
 Stephanus Ill. 646. 758.
 Henr. Stephanus IV.
 760.
 P. Stephanus IV. 891.
 Rob. Stephanus IV. 904.
 Stollius I. 143. 166.
 168. 217. 219.
 Io. Phil. Storrius V.
 964. fqq.
 Strabo IV. 760.
 Henr. Stromerus Aur-
 bachius ll. 314. sq.
 386. IV. 875.
 Strozius, pater, Ill. 647.
 659.
 Strozius, filius, Ill. 647.
 659.
 Io. Ant. Strubbergius
 IV. 837. 876.
 Struvius ll. 228.
 B. G. Struvius I. 95.
 131. 157. 166--171.
 175. sq. 218. fqq. ll.
 311. Ill. 522.
 Stunica ll. 274.
 Sturmius ll. 273. Ill.
 546.
 Sturmius IV. 735. 738.
 Suederus ll. 228.
 Suetonius Tranquillus
 l. 196. Ill. 499. 502.
 507. 647. 650.
 Ge. Summerus Ill. 542.
 Laur. Surius ll. 373. sq.
 Æneas Sylvius Ill. 530.
 V. 947.
 Symmachus Ill. 645.
 Sypontinus Ill. 648. vid.
 Nic. Perottus.
T.
T Acitus l. 196. V. 961.
 Io. de Tambaco IV.
 751.
 Frid. Taubmannus I.
 187. IV. 709.
 Nic. Taurellus IV. 923.
 Ant. Teissier I. 98. 102.
 -- 109. 114. 127. ll.
 262. 271. 276. IV.
 895. 926. sq.
 Gottfr. Tentzelius ll.
 388. fqq.
 Wilh. Ern. Tenzelius,
 in altero tit. gen. la-
 tere, I. 171. ll. 332.
 388. Ill. 585. 695. IV.
 922. V. 1118.
 Terentius I. 195. Ill.
 580.

580. 651. 668. IV.
 750. 782. sq.
 Tertullianus III. 593.
 650.
 Io. Teuschlinus IV. 750.
 Thales II. 289.
 Theocritus II. 400.
 Theodectes III. 494.
 Sebastianus Theodori-
 cus Winsemius III.
 531--534.
 Theodorus III. 645.
 Vitus Theodorus II.
 326. sq. 363. 377.
 Theophanes III. 646.
 Theophrastus III. 497.
 656.
 Theophylactus IV. 758
 Thevenotus III. 684.
 Andr. Thevetus III. 522
 Hubertus Thomas
 Leodius II. 273.
 Chr. Thomafius I. 135.
 God. Thomafius I. 135.
 IV. 894.
 Iac. Thomafius III. 620.
 Iust. Christian. Thor-
 schmidt I. 215. sq.
 Thuanus I. 96. II. 262.
 271. III. 694. IV. 894.
 sq. V. 1085.
 Thucydides III. 646. IV.
 760.
 Thyberinus, vid. Ty-
 berinus.
 Tiberinus, vid. Tybe-
 rinus.
 Tibullus III. 646.
 Io. Tilemannus, dictus
 Schenck IV. 764.
 God. Tilgnerus III. 522.
 Io. Timannus IV. 884.
 Io. Petr. Titius III. 694.
 Cl. Tolomeus IV. 904.
 Torricellius III. 685.
 Ios. Pitton Tournefor-
 tius I. 140. IV. 737.
 Tranquillus, vid. Sue-
 tonius.
 Trebellius Pollio III.
 651.
 Io. Trithemius I. 222.
 IV. 915. sqq.
 Trogus Pompeius III.
 663.
 Primus Truber IV. 758.
 Tubertinus, vid. Ty-
 berinus.
 Iac. Tusanus I. 84. sqq.
 Io. Matthias Tyberinus
 I. 220. IV. 934--937.
 V.
Valerius Maximus I.
 43. 51. III. 649. 654.
 660.
 Dddd 5 Henr.

- Hadr. Valesius I. 208.
 Henr. Valesius I. 208.
 Laur. Valla III. 665.
 Varillasius II. 271. III.
 695.
 Varro III. 648. 665.
 Hier. Vecchietus IV.
 761. 764.
 Vechnerus II. 273.
 Christianus Veihellius
 III. 669. 672.
 Velleius Gallus IV. 897.
 Velleius Paterculus III.
 486. IV. 891.
 Veltkirchius II. 414.
 Thom. Venatorius II.
 387. V. 1000.
 Verheyden II. 262.
 Alb. Meno Verpoor-
 tennius II. 375. 417.
 III. 548. sq. IV. 790.
 Sim. Verrepæus I. 100.
 IV. 925.
 Verrius Flaccius III.
 499.
 Vffenbachius IV. 916.
 Flavius Alexius Vgo-
 nius III. 657.
 P. Victor III. 652.
 S. Aur. Victor III. 650.
 Zach. Victor IV. 923.
 Blas. Vigenerius I. 54
 Erdm. Vhse V. 1064.
 Mich. Villanovanus II.
 413. vid. Servetus.
 Laur. a Villavincenzio,
 Xerezanus IV. 762.
 Vincentius Bellova-
 census IV. 751. 754.
 Virgilius Maro I. 198.
 sq. 201. II. 366. III.
 492. 508. 611. 649.
 655.
 Corn. Vitellius III. 648.
 Alph. Vlba III. 659.
 Casp. Vlenbergerus V.
 1009.
 Got. Vockerodt I. 191.
 Io. Vögelin Haylbru-
 nensis IV. 935.
 Georgius Voglerus II.
 403. III. 531 -- 568.
 IV. 787. sqq. 805.
 sqq. 819. sqq. 825.
 835. sq. 838 -- 841.
 845. sq. 853. sqq. 858
 -- 864. 868. 909.
 V. 998. sq. 1040. sq.
 1051 -- 1062. 1093.
 1121.
 Io. Vogt, præf. I. Fasc.
)(6 a.
 Raph. Volaterranus I.
 224.
 Io.

I. Ign. Vollandus II. 290.

Fl. Vopiscus I. 53. III.

651. IV. 778. sq.

Gerh. Io. Vossius I. 4.

166. 168. III. 509.

Henr. Urbanus II. 287.

Vrsinus II. 305.

Vrsinus III. 586. sq. 589.

Fulv. Vrsinus III. 523.

Christianus Vrstifius

II. 373. IV. 760.

Iust. Christ. Vthenius

V. 1118. sq.

Vulcatius Gallicanus

III. 651.

W.

Wackius I. 17.

Wallinus, præf. I.

Fasc.)(6. a.

Io. Ge. Walchius III.

476. 506.

Io. Christoph. Wagen-

seilius I. 220. III. 536.

V. 996. 1000.

God. Wagnerus I. 110.

Vitus Warbeccius II.

331.

Warthonus IV. 736.

Ge. Immanuel Weid-

lerus IV. 924.

Io. Weidnerus V. 971.

Weigelius II. 228.

Weismannus II. 273.

Adamus Weissius IV.

869. v. Ad. Candidus.

G. H. Welschius I.

208. 219.

Io. Henr. Wengerus

I. 19. coll. IV. 924.

Melch. Wengerus I.

19. sq. III. 465. 474.

599.

Gotl. Wernsdorfius II.

365. V. 1000. 1065.

Io. Wesselus Gansfor-

tius I. 122. sq. 125.

-- 129.

A Westphalus IV. 899.

Io. Casp. Wezelius IV.

886. 890. V. 1064.

Whearus I. 167. sq.

Ge. Wicelius II. 386.

443. IV. 903.

Christ. Frid. Wili-

schius II. 296 385.

Christian. Gotth. Wili-

schius II. 297. 374. sq.

Th. Willisius IV. 739.

Willughbeius IV. 737.

Conr. Wimpina II.

374. V. 1046.

Windetius III. 594.

Witius II. 273.

Wittenius I. 169.

Chri-

- Christianus Wolffius
IV. 724.
- Io. Christoph. Wolfius
I. 17. sq. III. 582. sq.
V. 1122.
- Vlr. Wolfhardus I. 209
- Io. Wyckius IV. 884
- X.
- Xenocrates IV. 712.
- Xenophon II. 409.
IV. 759.
- Franciscus Ximenes,
post præf. I. Fasc. II.
265.
- Xyftus, vid. Sextus.
- Z.
- Wolffg. Zedœrffer
V. 1046.
- Gust. Georg. Zeltnerus,
dedic. Fasc. I. 87
- 90. 213. sq. II. 304.
sq. 329. 364. 369. sqq.
416. 426. 433. 436.
444. sq. III. 538. sqq.
IV. 821. 830. 835.
sq. 842. sqq. 932. sq.
V. 1120.
- Io. Conr. Zeltnerus I.
87. sq. 90. sq. 96. II.
413. III. 538. V. 1064.
- Zeumerus I. 75.
- Christianus Zicker-
mannus II. 327.
- Bernh. Zieglerus IV.
788. 807. sq. 819.
836. 864. 869.
- Matthias Zimmermannus
III. 528.
- Ge. Heinricus Zinckius
IV. 708.
- Petrus Zornius, præf.
Fasc. I.)(7. a.

* * *

Cum in precedenti Indice II. plurimorum Auctorum iterata in eadem pagina occurrat mentio, rogandum duximus Lectorem Ben. ut in evolvendis locis, quæ forte consulet, integras semper perlustret paginas; id quod intellectum etiam volumus de sequente

Man-

Mantissa ad Indicem II. quæ libros exhibet in hoc Tomo citatos, quorum titulis nomina Auctorum non præscripta, maximam tamen partem aliunde sunt nota.

A.

Q. A. T. A. V. A. Pri-
mitiæ Silesiæ I.

154 -- 157. 171. sq.

Acta Eruditorum, quæ
Lipsiæ publicantur,
latina lingua, I. 25.

27. sq. 102. 108. sq.

124. sqq. 136. 140.

143. sq. 146. sqq. 150.

sq. 153. 162. sq. 165.

168. 171. sqq. 175 --

178. 182. 187. 207.

215. 219. 221. II.

235. sq. 239. 253.

sq. 299. 384. 390.

454. sq. III. 519. 522.

680. 690 IV. 917.

919. 923. sq. 928. V.

1108. 1118. 1122.

Acta Philosophorum,
das ist, gründliche
Nachrichten aus der
Historia Philosophi-
ca, Præf. I. Fasc.)(.

5. a. III. 496. 519.

521. sq. 526. IV. 755.

825. sq. 893. sq. 922.

sq.

Acta Sacrorum Sæcu-
larium Academiae
Altorfinæ, IV. 921.

Aliquot nomina pro-
pria Germanorum,
ad priscam Etymo-
logiam restituta per
quendam Antiquita-
tis studiosum, II.
456. sq.

Allgemeines Histori-
sches Lexicon, edit.
Lips. I. 150. 163. 172.
sq. II. 262. 270. 273.
V. 1006.

Amœnitates Literariæ,
I. 89. 205 -- 224. II.
269. 272. 279. 333.
364. 390. 405. 408.
424. 431. 434. 438.
III. 530. IV. 749. 753.
764.

764. 793. 875. 899.
904. 913--919. 932.
934. 940. *V.* 973. 1067.
1076. 1106. 1109. *sqq.*
1116. *sq.* 1120. *sq.*
Auserlesene Theologi-
sche Bibliothec, post
præf. I. Fasc. 219. II.
384. III. 496. 530. *IV.*
790. 826. 870. 875.
V. 961. 1052. 1097.
1114. 1120.
Ausführlicher Bericht
von allerhand neuen
Büchern, I. 152. 177.

B.

Bibliotheca Amerba-
chiana, I. 133.
Bibliotheca Historico-
Philologico - Theo-
logica, Bremæ edita,
præf. I. Fasc.)(6. a.
28. 55. 123. 127. 138.
187. 205. 221. II.
300. 307. 373. 379.
389. *sq.* 405. 438. III.
476. 521. 542. *IV.*
876. 884. 934. *V.*
964. 1109. *sq.* 1112.
sq. 1116. *sq.*
Bibliotheca Lubecen-
sis, præf. I. Fasc.)(

6. b. 205 II. 362. *IV.*
910. *sqq.* 924. *V.* 956.
Bibliotheca Mencke-
niana, *V.* 1122.
Bibliotheca Novissima
Observationum &
Recensionum, *IV.*
921.
Bibliothèque Ancien-
ne & Moderne, I. 27.
III. 524.
Bibliothèque Angloise,
II. 405.

C.

Catalogus Bibliothecæ
Adami Christo-
phori Jacobi, I. 98. *sq.*
Catalogus Bibliothecæ
Kryfianæ, *V.* 1117.
Catalogus Bibliothecæ
Thuanæ, I. 96.
Coburgischer Zei-
tungs-Extract, I. 81.
II. 452. III. 693. *IV.*
826. 852. 871. 890.
sq.
Compendiöses Gelehr-
ten-Lexicon, I. 147.
150. *sq.* 153. 162. *sq.*
167. *sqq.* 171. *sqq.*
II. 262. 286 III. 521.

D. De-

D.

Deutsche Acta Eruditorum, I. 27. II. 458. IV. 912. V. 970. III 8. Der unpartheyische Bibliothecarius, V. 1064.

E.

Erläutertes Preussen II. 377.

F.

Fasti Universitatis Altorfinæ, I. 25. IV. 829. 915. V III 5. Fortgesetzte Sammlung von Alten und Neuen Theologischen Sachen, III. 539. IV. 839. 872. 875. 924. 933. V. 956. 1095. Fränckische Acta Erudita & Curiosa, I. 206. II. 329. 406. 446. III. 644. IV. 921. 924.

G.

Genealogica Synoptica Illustrissimæ Domus Marchionum Brandenburgens IV. 802. sq.

H.

Haupt - Vertheidigung des Augapfels, V. 1074. 1079. 1081. 1088. sqq.

I.

Illustria Ecclesiæ Catholicæ Trophæa, &c, V. III 7. Journal des Savans I. 177. V. 1121.

K.

Kurtze Nachricht von der Stadt Leipzig, und absonderlich von der Vniversität dasebst, II. 309. 313.

L.

Lettere di XIII. Huomini Illustri, &c. IV. 905. Lettere volgari di diversi Nobilissimi Huomini, V. 1110.

M.

H. P. L. M. Gründliche Nachricht von den Journalen, præf. I. Fasc. X. 3. b. IV. 711.

Me

Memoires de Littera-
ture, IV. 928. sq.

Memoires de Trevoux,
II. 299.

Menagiana II. 261. 263.
273. sq. N. 972.

Miscellanea Lipsiensia,
præf. I. Fasc.)(5. sqq.
223. sq. III. 476. 522.
568. IV. 708. sq.

Monatliche Unterre-
dungen, in altera ti-
tuli gener. pagina,
III. 585. 695. IV. 922.

N.

Neuë Bibliothec, I.
147. 151. sqq. 163.
167. sqq. 171. sqq.
176. sq. V. 1118.

Neuer Bücher-Saal der
gelehrten Welt, I.
144. 152. 154--158.
160. sqq. 167. 173.
sqq. 177--180. III.
523.

Neu-vermehrtes Hi-
storisch- und Geo-
graphisches allge-
meines Lexicon,
edit. Basil. I. 151. 153.
163. 172. sq. 213. II.
262. 270. 273. 381.

Neue Zeitungen von
gelehrten Sachen,
præf. I. Fasc.)(3. b.
28. 70. 101. 177. 180.
192. 217. II. 299.
390. III. 506. 524.
567. 570. 620. 680.
693. IV. 826. 852.
890. sq. 897. 914.
919. 925. 927. 930.
940. V. 957. 961.
1107. sq. 1121.

Nothwendige Ver-
theidigung des Aug-
apffels, V. 1097.
1081.

Nova Literaria Ger-
manix, collecta
Hamburgi, I. 169.
175. 177. sqq.

O.

Observationes sele-
lectæ ad rem lite-
rariam spectantes;
I. 75. sq. IV. 709.

P.

Pinacotheca Bene-
ventana, III. 604.
Pithœana II. 262. 276.
Poëtica Giessensis, III.
673.

R, Re-

R.

Republyk der Geleerden I. 27.

M. I. H. S. P. R. Leben und Geschichte des weyland Durchlauchtigsten Marggraff Georgens, zugenannt des Frommen V. 1121.

V.

Vermischte Bibliothec, I. 177.

Vmbständliche Relation wie es mit der Reformation der Stadt Reuttlingen, so wohl vor, inn und nach dem Jahr M. D. XVII. eigentlich hergegangen, V. 1067. 1075. sq. 1095. sq. 1100. sq. 1104. (sic corrige pro 2000. & 2004.)

Vnpartheyische Urtheile von Iuridisch und Historischen Büchern, IV. 931.

Vnschuldige Nachrichten von Alten und
Tom. I. Fasc. V.

Neuen Theologischen Sachen, &c.
II. 320. 363. 377.
383. 423. III. 537.
554. IV. 808. 840.
853. sqq. 861. 866. --
869. 873. sqq. V.
963. 1118.

Vntersuchung etlicher Oerter des N. T. II. 395.

W.

Wöchentliche Relationes von Schwäbischen gelehrten Neuigkeiten, IV. 931.

Württembergische Neben-Stunden, oder allerhand nützliche Nachrichten und Anmerckungen, &c.
I. 110.

Z.

Zufällige Relationen -- die Kirchen-Policey- und Schul-Historie, sonderlich in Ober-Teutschland betreffend, I. 206. IV. 930. sq.

Eccc

INDEX

INDEX III. RERVM PRÆCIPVARVM.

A.

Abelensium Academia
III. 588.

Abrahamus doctoris
munere functus III.
587.

Academia Scientiarum
quid III. 682. *illa-*
rum origo 683. sqq.

in Academia quid Stu-
diosus agere debeat
III. 699. sq.

Academias inter He-
braeos quis descripse-
rit III. 582. sqq.

Adamus an artium &
disciplinarum peri-
tus fuerit III. 585.

Melch. Adamus III. 644

Alamodalitas in libris
scribendis III. 709.

Albertus Dux Borussiae
IV. 803. V. 1052.

Aldina Typographia li-
bri III. 644. sqq.

Anatomicum Thea-
trum novum Hale
Magd. III. 691. sq.
de Anatomici studii iu-
sta aestimatione D.
Schulzii oratio laud.
IV. 921.

Ancilia III. 466. sq.

Anspacenses literis &
doctrina claros de-
scribet Geretus III.
567.

de Antiochenis Patri-
archis P. Boschi tra-
ctatus laudatur I.
28.

Antonini Historiale
VI. 754.

Antoninus Pius Imp.
munificus erga lite-
ratos III. 501.

Anto-

- Antonius Dalmata* IV. 758.
Antonius Rex Navarra III. 620. pro illo
M. Anton. Mureti
ad Pium IV. P. R.
 oratio 622. sqq.
Apollonius Dyscolus I.
 49.
Apollonius Tyaneus:
 eius vita & vaver
 dolus piis sordet I.
 21. anne puellam ad
 vitam revocarit 44.
 51. sqq. num ipse
 ad vitam redierit
 44. 54. sq. qui de illo
 scripserint 51. 54.
Arca fæderis cui rei
originem dederit III.
 468. sq.
Aries aureus III. 467.
Aristæus I. 46. sq.
Aristeas Proconnesius
 ane morte ad vitam
 redierit I. 39. 46.
Aristophanes II. 387.
- Aristoteles* IV. 723. 738
Artic. Smalc. V. 1019
Articuli Suobacenses,
 vid. Aug. Conf.
Articuli Torgenses IV.
 829. 831. V. 1004.
 sqq. 1037. -- 1049.
 1068. sq.
Io. Simonius Assemanus
 I. 27.
Astexanus IV. 754.
Auctores veteres quò
ord. ad lat. ling. ad-
discendam legendi,
 I. 183. sqq. quid in
 eorum lectione obser-
 vandum 202. sqq.
Augusta Vindelicorum
 III. 562. Comitibus
 a. 1530. habita IV.
 838. 863. V. 1005.
 sqq. 1049. 1067.
 sqq. 1092. sqq.
in Augustanam Confess.
Comment. God. Hoff-
manni II. 452. sqq.
 num XVII. Articuli
 Snob.

- Suob. Aug. Conf. fundamentum sint* IV. 328. sqq. V. 976. -- 1049. 1071. *Historia eius* V. 1062. sqq. *qui illi subscripserint* 979. 1072. 1094. sq. *in varias linguas transfertur* 1077. sq. *variatur a Phil. Melanchthone* 1079. sqq. *restituitur* 1082. sqq.
- Augustani ad Lutherum mittunt legatos* III. 546. sq. *Philippum Melanchthonem & Bucerum accersunt ad Ordinationem Eccles. condendam* 566.
- Antuverpiensis Ecclesiae Evangelico-Lutheranae histor. quis ediderit* IV. 887.
- Aviola num revixerit* I. 43. 50. sq.
- Aurea Biblia* IV. 748.
- Aurea Bulla* III. 525. IV. 750.
- Ausonius ab Imp. Gratiano in Sella Curuli collocatur* III. 502.
- Autographa quorundam* Io. Trithemii librorum IV. 916. sqq. *aliquot operum iam impressorum recensenda* 918.
- B.**
- B** *Ambergenses Lutheri fautores* II. 425.
- Index Bambergensis in N. T. vers. Luth. germ.* 425. sq. *Wigandus Episc. Bamb.* IV. 835. *is, cum primum lux doctrinae Evang. Bambergae fulgere inciperet, moderatus* 842. *mox recedit ab illa moderatione* 843. *eius Sententia contra*

tra Praepositos No-
rimbergenses &c.
ibid. 875. transigit
cum Norimbergen-
sibus, ibid.

Batnarum Episcopus
Iacobus Sarugensis
I. 29.

Bernh. Baumgartnerus
Norimb. Reip. ad
Comitia August. a.
1530. legatus V.
1075.

Hier. Baumgartnerus:
eius studio Norim-
bergae literarum stu-
dia eriguntur II.
412. illius epistola
ad Venceslaum Lin-
cum III. 548. ob
religionis orthodoxae
zelum commenda-
tur V. 1074. Sena-
tus Reutlingensis
Epistola ad eundem
& Clem. Volckame-
rum, Reip. Norimb.

ad August. Comitia
anno 1530. legatos
979. 1075. 1092.
1096. sqq. illorum
ad Senatum Reut-
ling. responsum, ibid.
1104. (sic lege pro
2004.) eorundem
epistola ad Senatum
Norimb. fragmen-
tum 1092. 1103.
sq. (pro 2003. sq.)

Paul. Behaim V. 1091.

Hector Bemerus, vid.
Bohmerus.

Benno II. 460.

Ge. Beslerus Norimb.
ad S. Sebaldi Prae-
positus: contra illum
& H. Bemerum at-
que W. Volbrechtum
Wigandi Episc. Bam-
berg. Sententia IV.
843. 875. doctri-
nam Evang. ample-
ctitur V. 994.

I. B. Beyschlagius V. 970

Eeee 3

BIBLIA

BIBLIA: illorum loca
quadam illustrata:

Exod. XII. 5. I. 9.

XXIII. 22. sqq.

III. 472.

XXXIV. 24. ib.

Deut. XVI. 1. 2. I. 7.

sqq.

1. Sam. I. 24. III. 588.

IV. 7. 8. III. 469.

X. 5. III. 588.

XIX. 20. ibid.

2. Sam. XX. 18. ibid.

3. Reg. XXII. 14. III.

587.

Hiob. XIX. 25. III.

551.

Psalms. LXXXI. 14.

III. 472.

Matth. IV. 18. sqq.

III. 552.

VII. 21. 26. V.

1055.

XXVI. 2. I. 17.

3. I. 6.

Marc. XIV. 12. I. 17.

Ioan. VII. 37 -- 40.

II. 395. sqq.

XIII. 1. I. 5. 6.

XVIII. 28. I. 6. 8.

XIX. 14. I. 10.

Act. X. 1. IV. 915.

XIX. 35. III. 467.

XX. 28. IV. 795.

XXVII. 1. IV. 915.

Rom. XII. 11. III. 556.

1. Cor. IV. 20. V. 1055.

2. Cor. III. 6. IV. 874.

Eph. IV. 14. IV. 722.

Col. IV. 5. III. 556.

1. Thess. IV. 13 -- 18.

II. 347.

Tit. I. 9. IV. 721.

1. Ioh. V. 7. II. 394.

sqq. 423. sq.

Iac. I. 22 -- 25. V.

1055.

Versionis Bibliorum

germ. Lutheri Hist.

a I. M. Krafftio ex-

pectatur I. 213. sq.

Zeltneriana illius

Hist. suppletur II.

369 -- 445. prima

editiones germ. vers.

Lutheri

Lutheri rariores in
pretio habenda 425.
Bibliopolarum Icones
Frid. Rothschoizius
edit II. 452. Lexi-
con ab eodem promif-
sum, ibid.

Bibliotheca Christiana,
de illa adornanda
consilium I. H. a
Seelen, vid. voc.
Christus.

Bibliotheca: Viennen-
sis Augusta a Mart.
Hankio alicubi ordi-
natur I. 153. Pu-
blica cur necessaria
IV. 743. sqq. Ro-
tenburg. ad Tubarin
Memorabilia, ibid.

Henricus Bock subscri-
bit literis triduo post
prælectam Confessio-
nem Augusta Vind.
ad Principes Prote-
stantes scriptis V.
997.

Hector Bohmerus Pra-
positus ad S. Laur.
Norimb. II. 327. Vi-
ti Theodori ad eum
epistola laud. ibid.
363. Wigandi Episc.
Bamberg. adversus
illum Sententiam
exhibet Kappius IV.
843. doctrinam Eu-
angelicam amplecti-
tur V. 994.

Nic. Boje IV. 890.

Henr. Petr. Bonhæferus
II. 234.

de Byzantinarum Re-
rum Scriptoribus
Mart. Hankii liber
recens. I. 167. sq.

C.

Mich. de Caden Syn-
dicus Norimb. ad
Carolus V. Placen-
tiam legatus missus
V. 999.

Camillus Genuensis III.
658.

Ecce 4

Cape-

Capelius II. 338.

Carolus Fridericus Dux
Holsatia interest
prima panegyri Aca-
demia Scientiarum
Petropolitana III.
681.

Carolus II. Rex M. Bri-
tannia Societatem
Scient. Regiam An-
glic. condit. III. 685.

Carolus V. Imp. ad eum
generosa Georgii Pii
March. Brand. vox
V. 984. eius respon-
sum, ibid. Protestan-
tes illi intercessio-
nem suam contra
Edictum Spirense per
Legatos suos offe-
runt 1029. sq. in-
dicit Comitia Spi-
rensia 1066. itemq;
Conventum Augu-
stam Vindelicorum
1067. sqq. ibi audit
Confessionem Prin-

cipum ac Statuum
Evang. 1073. sqq.
illam iubet in varias
linguas transferrè
1077. sq.

Ge. Caselius IV. 876.

Casimirus March. Bran-
denb. Onoldin. IV.
799. 803. 853. il-
lius indoles V. 982.
sq. obitus 989. in-
asserenda relig. Ev-
angelica integritate
qualis fuerit 988.
sqq. 1051. sqq. 1122
S. P. Q. N. Epistola
ad illum 1050. sqq.

Marianus Castellanus
I. 105.

Catalogi Bibliotheca-
rum quales II. 430.

Catharina Imperatrix
Russorum, Protectrix
Academia Scientia-
rum Petropolitana
III. 680. sq. ipsius
laudes 689. sq.

Marin.

Marin. Celsus IV. 904.
Wolfg. Cephalæus typographus Argentoratensis II. 390. 397.

CHRISTVS: an eodem, quo Iudæi, tempore ultimum Pascha celebraverit I. I. sqq. varia de illa re sententia, ibid. scriptores de hac controversia 4. sqq. 17. sqq. IV. 924. in Christi Resurrect. & Ascens. Christ. Gotl. Schuvarzii Elegia 20. sqq. laus huius Elegia 24. sqq. Resurrect. eius beneficium 30. sqq. 60. sq. doctrina de eadem infestatur 56. sqq. defenditur 60. sq. miracula illius a Philostrato exagitantur 54. cum Apollonio Tyaneo ab

Hierocle comparatur, ibid. Notitia Scriptorum de Christo, sive Bibliotheca Christiana Specimen Seelenianum laudatur & auge-
tur I. 123. sq. III. 569. in Christi natalem Elegia & Echo exhibentur III. 669 -- 673.

Circulationis Sanguinis inventa memoria secularis IV. 919--923.

Cleomedes Astypalaensis an arcæ se incluse-
rit, eaque effracta, nec vivus nec mortuus apparuerit I. 41. 48.

Cænobii Augustiniano-
rum Vitemb. annuos census exigere, Lutheri molestum, II. 378. sq. illo ex-

Eccē 5

eunt

- eunt monachi, &
tandem ipse Luthe-
rus, *ibid.*
- Christophorus Colerus
V. 1074. sq.
- Concordantie N. T.
vers. germ. Lutheri
quanam prima ll.
425. sqq.
- Confessio Augustana, v.
Aug. Conf. Würtem-
bergica ll. 453. sq.
- Conscientie definitio,
& divisiones varie
ll. 613. sqq.
- Constantinopoleos fata
quis carmine descri-
pserit IV. 935. sq.
- Constantinus M. III.
470. quanam post
eum secuta calami-
tates, *ibid.* eius erga
literatos munificen-
tia 501.
- Stephanus Consul IV.
758.
- Conventus Suob. prior
IV. 825. sqq. V.
976. sqq. posterior
1026. sqq.
- Corona olim literarum
hum. cultoribus da-
ta ll. 493. sqq.
- Correctorum erudito-
rum in Typographiis
liber I. C. Zeltneri
auctior promittitur
I. 87. sqq. laud. 90.
- Lucas Cranach, Senior,
celebris pictor ll.
329. sqq. 381.
- Io. Crato, typographus
Vitemb. ll. 440. sq.
IV. 905.
- Cucullus a Luthero ab-
iectus ll. 379. sqq.
- Greg. Curtius ll. 243.
- Culsamerus: alter ex
primis Evang. Con-
cionatoribus Exfur-
tensibus ll. 328.
- D.
- Antonius Dalmata
IV. 758.
- Diana

Diana διοπέτης III.
467.

Discentium vitia IV.
711. sqq.

Iobus a Dobenec II.
290. 303.

Laur. Drechslerus II.
227.

Io. Laur. Drechsleri na-
tales II. 225. sqq.
studia 228. *itinera*
229. *munera publi-*
ca 230. *coniugium*
triplex 230. sq. *me-*
rita 232. *obitus,*
ibid.

E.

*E*cho in Christi nata-
lem III. 673.

Io. Ehingerus V. 999.
Abrahamus ab Einsidel
II. 458. sq.

Hauboldus ab Einsidel
II. 459.

Henricus ab Einsidel
II. 460.

Ephemeridum literar.

varietas & multi-
tudo, præf. Fasc. I.
II. 3. sq.

Epimenides Cretenfis
an plus 50. annis
somno sopitus, eoque
excitatus in pa-
triam reversus fue-
rit I. 42. sq. 50.

Er Pamphylus num
vitam receperit I.
40. 47.

Eremus: sic vocat Lu-
therus arces Wart-
burg. & Coburg. II.
418. sq.

Ernesti Ducis Luneb.
studiis moderandis
Vitembergæ olim
præfuit Ge. Spalati-
nus II. 365.

Ernestus Pius, Prin-
ceps Gothanus M.
Hankio favet I.
150. 181.

Erphordia qui rem li-
terariam restitue-
rint,

- rint, II. 280. 362.
Sodalitas Erph. 316.
ad Senatum pro in-
staur. collapsæ scholæ
studiorum Elegia Eo-
bani Hessi 353. 199.
Esaias : eius versio
 germ. a *Luthero* fa-
 cta II. 438. 19.
Esdras exulantes lite-
ras apud Iudeos in
pristinum restituit
 III. 588. *Virorum*
Synagoga Magnæ or-
dinem constituit
 589.
- F.
- A* *Fabrenio* optimas
 formularum ma-
 trices *Melch. Lotte-*
rus typographus ac-
cipit II. 420.
Antonii Fabri Europ.
Staats - Cantzley I.
 17.
de Iac. Fabri, Stapu-
lensis, vita, meritis
 & *scriptis Commen-*
tarius promissus,
post præf. I. Fasc. eius
Sciagraphia II. 261.
 199. V. 971. 19.
Fata disciplinarum III.
 478.
Fab. Felicius II. 460.
Cunr. Fælix II. 338.
Franconia Nova Lite-
rarum quis edere cæ-
perit I. 206. 199.
viros claros quis de-
scribere sit aggressus
 III. 567. 19.
Alexius Frauentraut
 V. 999.
Io. Wilh. Frey IV. 763.
Fridericus apud S. Egi-
dium Norimb. Abbas
 II. 401.
Fridericus Borussorum
Rex Societatem Sci-
ent. Borussicam con-
dit III. 686.
Fridericus M. B. IV.
 802. 199. V. 1052.
 Hier.

Hier. Frobenius typographus Basileensis II. 258. 455.

Io. Frobenius typographus Basileensis II. 393. sq. 398.

Jac. Fuchs II. 293. sq.

Io. Phil. Fuchsius II. 448. sqq.

Fuggeri I. 214.

G.

Geographia à quibusdam illustratur I. 134. 140. 182. 193. sq. 221. sqq. vetus & nova in Scholis discenda 193. sq.

Georgius Pius, March. Brand. Onold. Ordinatus. Eccles. publicat IV. 789. sqq. de eadem cum Senatu Norimb. convenit, ibid. Familia illius 802. sq. Lutherus ad eum scribit 806.

Pastoribus Evang. favet, ibid. laudatur ob zelum erga Relig. Evang. V. 981. sqq. eadem subiectos suos imbuunt 985. sqq. ob sacrorum emendationem Conventum Suob. a. 1528. instituit, in eoque generalem visitationem decernit, & cum Norib. Senatu eccles. concordiam confirmat IV. 827. sqq. 833. sqq. V. 993. sqq. 1070. sq. Aug. Comitibus interest IV. 838. 863. sq. V. 984. sq. 1072. eiusdem laudes IV. 791. 794. 810. 840. sqq. 845. 856. sq. V. 981. sqq. 1052. 1070. vita eius descripta 1121. in

in Germania an a Lutheri tempore ad nostram aetatem argenteum literarum seculum fluxerit, & hodierno aeo aureum decurrere coeperit II. 340.

Germanorum nomina aliquot propria Lutherus libello illustrat II. 455. sqq.

S. Germanus de Pratis II. 264.

Gilgen III. 552.

Phil. Henr. Gratianus III. 473.

Dionys. Grempius Legatus Wolffgangi Com. Pal. V. 1090.

Io. Petr. Gros III. 473.

Car. Alex. Grundherr ab Altenthan de munificentia Reip. Norimb. erga literas & literatos orationem habet V. 946.

Io. Grünenbergius typographus Vitembergensis II. 383. sqq. 416. sq. 419.

Gryphum fabulam Io. Matthias Gesnerus canit III. 676.

Guaiaci ligni cura Ioach. Camerarius utitur III. 544. quid per illam intelligatur, *ibid.*

H.

Nic. Hahn: num ille & Nic. Donis, seu Nic. Germanus, una persona sit I. 222. sqq. IV. 940.

Hale Magdeb. Theatrum Anatomicum novum erigitur III. 691. sq.

Hale Suevorum Petr. Brubachius artem typogr. excolit II. 416. *historiola artis typogr. huius urbis*

bis promissa, *ibid.*
Sim. Marius ab Ob-
 servationibus Astro-
 nomicis vacat 449.
 sqq. incendio fune-
 rissimo maxima il-
 lius pars d. 31. Aug.
 an. 1728. vastatur,
 vid. præf. gener. V.
 967. sqq. 1105. sq.
 1118. 1122. ea ex
 cineribus instaura-
 tur 1105.

Nic. Han, vid. *Nic.*
Hahn.

Ulricus vel Vdalricus
Han, typographus
Romanus I. 224.

ad *Mart. Hankii* vi-
 tam *Analecta* cur-
 edantur I. 140. sq.
 illorum scrib. occa-
 sio 142. sqq. *Han-*
kii natales 145. sq.
studia 146. sqq.
 honores & munera
 publ. *Ienæ*, *Gothæ*

& *Vratislavia* 150.
 sq. merita 151.
 obitus 152. ab *Imp.*
Leopoldo arcessitur
Viennam ad non-
 nulla in *Bibliotheca*
Augusta ordinanda
 152. sq. huius er-
 ga illum favor 153.
 181. item *Ernesti*
Pii Ducis Gothani
 150. 181. *Hankii*
 character animi
 153. sqq. 158. sqq.
 elogia 162. 181. sq.
 scripta 163--179.
 Io. *Harttungus* II. 403.
 sq.

Heilsbronnense Mona-
sterium: improbita-
 tem in illo commis-
 sam graviter repre-
 hendit *Ge. Voglerus*
 IV. 814. sqq. 822.
 sq.

Henricus VIII. Rex
Angliæ II. 235. sqq.
Kuni-

*Eobani Hefsi vitam qui
descripserint* II. 285
289. sq. eiusdem
patriam *Francober-*
gam fuisse, demon-
stratur 286. sqq.

Kunigunda Hergotin
II. 387.

Hermotimus Clazome-
nus, an eius ani-
ma, relicto corpore,
hinc inde diu cir-
cumerraverit, in
idque remeaverit,
& cremato corpore,
reversa, posthac evo-
laverit I. 42. 49.

Io. Herrgott II. 386.

Io. Petrus Hezelius III.
600.

Io. Hinderbach Episco-
pus Tridentinus IV.

935. 937. 939.

in Historia literaria
multa adhuc disqui-
renda, pref. I. Fasc.
II. 4. illius nimium
nostra etate stu-

dium, ibid. noxium
IV. 705. sq. libro-
rum quorundam
Krausiana laud. I.
101. 130. librorum
ad Theologiam spe-
ctantium a M. Io.
God. Lessingio pro-
missa, I. 101. coll.
IV. 925.

Conr. Hochmut III. 550.

Hohenloenses Comites
Evangelium rece-
pturos esse, sperat
Casp. Huberinus III.
548. sq.

Holbeinius celebris pi-
ctoe II. 254. 258.

Iac. Horlaus ludum lite-
rarium habet Fran-
copergæ II. 286.

Mart. Hunus II. 282.
291.

in Franc. Husiti no-
men Franc. Iunii a
quibus fuerit com-
mutatum IV. 916.
leorius

leorius Hufner IV.
753. sq.

I.

IEnam transfertur
Schola Vitemb. ob
pestem hic ortam II.
382. sq.

Ilias Homeri latino car-
mine reddita III.
603. sq. Hetruscam
in linguam transla-
ta 604.

Ilii fata III. 465. sqq.

Imperiorum fatalia pi-
gnora III. 465. sqq.

Interim defendit Cass.
Huberinus III. 544.
sqq.

Interimistici certami-
nis historiam quis
scribere voluerit V.
969.

Ioanna Navarra Regi-
na III. 620. sqq.

Ioanna Papissa: de ea in-
signe quoddam testi-
monium II. 388. sqq.

Tom. I. Fasc. V.

S. Ioannes Evangelista:

verba Ioan. II. 37--

40. quomodo in gra-
co textu interpun-
genda II. 395. sqq.

dictum I. loh. V. 7.

cur Lutherus in sua
versione omiserit II.

394. sqq. scriptores
de hoc loco 394. --

398. 423. sq.

Iosephus Imp. a quo in
studio Histor. & lu-
ris publ. erudiendus
I. 174.

Iovialis mundus a quo
detectus II. 446. sqq.

Italica lingua quomodo
orta I. 187.

Iunta: Philippus &
Bernhardus, typogra-
phi Florentini I. 79.

Bernhardi praefatio
editioni Florentinae
Orationum & Epi-
stolarum Chr. Lon-
golii praemissa 79.

Ffff

sqq.

sq. 82. 138. lili-
um insigne Iunta-
rum typograph. ibid.

K.

Kllim apud Anglos
idem valet, ac:
dignus est morte II.
251.

Nic. Kindius II. 382.

Gallus Knorrius, Mona-
chus Franciscanus
Norimb. causam de-
serti a se monasterii
publicat V. 994.

Ræckritz I. 156.

Wolfg. Köphl II. 394.
433.

Christophorus Kressius
a Kressenstein, Reip.
Norimb. ad August.
Comitia an. 1530.
legatus V. 1074. sq.

L.

Lampadarius, vid.
Villscampus.

Langenzeen oppidulum
sub ditione March.

Brand. Onold. IV.
856. sq. Præpositum
eius loci Hiob. Gast
refutat, ibid.

Hector Langus II. 363.

Lapides: in agro Norico
passim occurrentes
describit D. Io. Iac.
Baierus IV. 740.
accurata illorum di-
visio, ib. figurati, ib.

Latina lingua, vid.
Ling. Lat. an civi-
tas latina condenda
I. 188.

Lectionis multa osten-
tatio IV. 727.

Legiones Romanas quis
illustravit IV. 915.

Leo X. P. R. I. 112.

114. sq. II. 346.

eius Bulla 1520. pu-
blicata IV. 842. sq.

Henr. Leo laud. II. 282.

Leopoldus Imp. Mart.

Hankio favet I. 152.

sq. 181. sq.

Libelli

Libelli antiquiores & variores ab interitu vindicandi II. 276.

Libellus supplex Senatus Populique N. ad Casimirum March. Brand. de suscepta emendatione sacrorum clementissime tuenda V. 1050.

Libri exigui cur meliores magnis, præf. l. Fasc.) (. 4. b. bonum librum meliorem esse quemque, quo maiorem, ibid. quinam excudendi II. 401. sqq. 415. *publica auctoritate combusti* IV. 899.

Lilium Iuntarum insigne typogr. I. 138.

Lingua Latina nulli populo hodie vernacula I. 186. *qua ratione solide addiscatur, ibid.*

Linguarium, quod pro lingua, qua temere locuta est, penditur IV. 709.

Lipsiensis Academia Rectorum omnium catalogus ubi extet II. 313. *illa ob pestem a Georgio Sax. Duce Misnam transfertur* 383.

Litera F. pro Ph. sive Φ, apud veteres frequenter usurpata I. 138. *itemque in libris, ante duo secula typis exscriptis, loco F. legitur Ph. ibid.*

Literæ croaticæ, cyrulicæ & glagolicæ a quo descriptæ IV. 759.

Literæ humaniores futuro Theologo maxime necessariae II. 275. *sqq. virorum doctorum ea de re epistolæ ad Eoban-*

Ffff 2

num

- num Hessum* 275 -
 348. coll. IV. 873.
a quibusdam ea con-
temnuntur II. 325.
 III. 478. *sqq.* olim
magno in pretio ha-
bite III. 475. *sqq.*
quibus finibus con-
tineantur 481. *sqq.*
illis viri magni olim
delectati 485. *sqq.*
earum cultoribus
præmia & honores
tributi 487. *sqq.*
& tituli honorifici,
ibid. 507. *earun-*
dem præstantia &
utilitas 506. *sqq.*
 coll. 478. *sqq.* 524.
sqq. & in omnibus
Facultatibus usus,
ibid. *illarum abusus*
 528. *sqq.*
Literaria historia, vid.
Historia Literaria.
Literaria Sodalitas Er-
phordiensis II. 316.
- Literaria Sodalitas*
Rhenana, vid. So-
dal. Liter. Rhen.
Literarum meliorum
auspicia quando cæ-
pta sint, meminisse,
homine liberali ac
sapiente minime in-
dignum IV. 825.
Lithostrota: quis de
illis egerit IV. 914.
illis pavimenta tem-
plorum figuris va-
riantur &c. ibid.
aut muri, ibid.
Lithoxyla: illorum va-
rietates IV. 740.
Lomicus Silesia fluvius
an incertus I. 156.
Lomnitz, v. Lomicus.
Londoniensis urbis si-
tus descriptus II.
 244.
Longæ ripæ, v. Lugdu-
num.
Longitudo maris: Pro-
blematis de illa in-
venien-

venienda tractatio
copiosa MS. Io. Seb.
Stedleri II. 446. an
ex theoria magneti-
ca illius solutio iam-
iam repeti possit III.
682. 691.

Christophori Longolii
vita, epistolis eius
præfixa, num Regi-
naldum Polum Car-
dinalem habeat au-
ctorem I. 61. sqq.
70. sqq. scriptores de
Longolio 66. sq. Ora-
tionum & Epistola-
rum eius editio Flo-
rentina de a. 1524.
describitur 79. sqq.
137. sqq. earundem
editiones Parisienses
a. 1526. & 1533.
prolate recens. 80.
82. sqq. in his tri-
bus Edit. extat illa
Longolii vita 87.
que hinc præfixa est

multis aliis Episto-
larum eius editioni-
bus, ibid. Contenta
illius vita, 89. sqq.
eius locis quibusdam
lux affunditur 110
-- 117. ubi porro re-
periatur isthæc vita
119--131. eius no-
va & notis aucta
editio promittitur
132. IV. 927. va-
ria Epistolarum Lon-
golii editiones de-
scribuntur, 92 --
100. concertatio de
loco quodam ex
his Epistolis inter
Antonium Teisseri-
um & Petrum Bæ-
lium orta, illustratur
102--109. alia loca
ex illis Epistolis ad-
ducuntur, 72. sq.
118. sq. Longolius
causam Luterianam
oppugnat 112. 114.

Ffff 3

Melch.

Melch. Lotther, pater,
typographus Lipsien-
sis II. 385. sq. 442.

Melch. Lotther, filius,
typographus Lipsi-
ensis & Vitember-
gensis II. 304. 416.
sq. 419. sqq. 429.
sqq. 442. sq.

Casp. Læhnerus: eius
opera & studio Cu-
ria in Variscia re-
purgata doctrina sa-
cra, incrementa ca-
pit V. 987.

Ludi literarii: vid.
Schola publica; cur a
plerisque Castellionis
Dialogi Sacri exu-
lent I. 191. Iacobi
Horlai Francoperga
apertum frequentat
Eob. Hesus II. 286.

Ludovicus Gallia Rex
Academiam Scien-
tiarum Parisiensem
condit III. 685.

Ludovicus Ladislai
Regis Hung. & Boh.
filius V. 983. eius
educationi Georgius
March. Brand. præ-
ficitur, ibid. eius le-
uitas & rerum lu-
dicrarum amor a
Dubravio & Istuan-
fio perperam Geor-
gio imputantur, ib.
Arnoldus zum Lust,
Doctor II. 372. sq.
Petrus zum Lust, Pont.
Iuris Doctor, & Ba-
siliensis Canonicus
II. 372. sq. eius
Epitaphium 373.

Eman. Lust II. 372.

Io. Lust II. 372.

Ioannes Lust, Typo-
graphus & Consul
Vitembergensis: eius
vita, a D. Gust. Ge.
Zeltnero descripta,
illustratur I. 213. sq.
II. 304. 369. sqq.
372.

372. 377. 400. 439.
 441. 443. *sqq.* IV.
 847. 849. V. 1120.
 Leonh. Lufft, Pastor
 Grafenbergensis II.
 372.
 Sam. Lufft II. 372.
 Lugdunum Galliarum
 a Dunen dictum II.
 244. *idem* valet, ac:
 longa ripa, *ibid.*
 Lunula quatuor circa
 Planetam Iovem, a
 Sim. Mario & Gal-
 ileo observata, III.
 688. non nisi visui
 tubis armato conspi-
 cua, *ibid.* varios in-
 ter se situs ac mo-
 tus habent, *ibid.*
 Iovis Satellites ap-
 pellantur, *ibid.* *conf.*
 Mundus Iovialis.
 Lupus Gallus, frater
 Ulrici Han, typo-
 graphi Romani I.
 224.

Lusatia: in quibusdā
 illius locis incolæ,
 Wendii dicti, vete-
 rum Vandalorum
 lingua utuntur I.
 186. *sq.*

Luteriana causa op-
 pugnatur a Christ.
 Longolio, *vid.* Lu-
 theranorum causa.

Lutheranorum causa
 a Christophoro Lon-
 golio, iussu Leonis
 X. Pont. Max. op-
 pugната I. 112. 114.
 Io. Luthero parenti suo
 Mart. Lutherus li-
 brum de *Votis Mo-*
nasticis dedicat II.
 380. 418. *sq.*

Ioan. Lutherus, filius
 Mart. Lutheri, I.
 219. illi Erasmus
 Alberus librum, cui
 tit. *Præcepta vitæ*
ac morum &c. dedi-
 cat 218. *sq.*

Ffff 4

M. Ma-

M.

Machinæ laus I. 89.
de Magdalenis tri-
bus controversia II.
267.

Jo. Lud. de la Magde-
leine II. 234.

Lucas Malerus, vid.
Luc. Müllerus.

Malum Punicum III.
674. sqq.

Mappe geographica le-
ctioni Pompon. Mela
adiungenda I. 193.

Jo. Marcellus II. 278.

Margarita Regina Na-
varra Iacobo Fabro
Stapulensi favet II.
272. num ad Mart.
Bucerum & Capito-
nem Argentoratum
eundem Fabrum mi-
serit 273.

Maria Vngariæ Regina
magno studio com-
plectitur liberalium
studia literarum II.

259. illi Erasmus
Roterod. dicat Vidu-
am Christianam, ib.

Martersteckius I. 149.

Martini prænomen in
epistolis occurrens,
dubium II. 307.

Masorethicarum obser-
vationum opus Rab-
binis sepimentum
legis dictum III. 589

Maximilianus II. Imp.
eius & Io. Cratonis
effigies in numo re-
presentata III. 523.

Io. Posthii versus in
hanc rem, ibid. 524.

David Sigism. Thomas
Mayer I. 16.

Ægidius Mechlerus II.
278.

Medici Physicæ incre-
menta dant IV.
733. sqq.

Meldis in Gallia Eccle-
sia purior Sæc. XVI.
collecta II. 271. eius-
dem.

- demque dispersio, ib.
qui de illa scripse-
rint, ibid.
- Lod. Placentia Melosin-
gus laud. II. 282.
- Memmingensis Ecclesia
status qualis anno
1529. &c. fuerit
V. 1067.
- Memoria secularis Suo-
bac. Conv. instau-
rata IV. 825. sqq.
- Michael Parochus Cron-
bergensis II. 348.
- Miltenburgensis pastor
Evang. Ioan. Draco
II. 335.
- Car. Milticius II. 460.
- Misna Benno Episcopus
in numerum Divo-
rum refertur II.
460.
- Misnam transfertur
Academia Lipsiensis
ob pestem II. 383.
- Monachatum Luthe-
rus relinquit II. 380.
- Monasterium Augusti-
nianorum Vitemb.
vid. Cœnobium.
- de Monasticis Votis li-
brum Lutherus pa-
renti suo Io. Luther
dedicat II. 380. 418.
a quibus recensitus
sit 419. Lutheri iudi-
cio est omnium, quos
scripserit, munitissi-
mus, immo invi-
ctus, ibid.
- Monophysitarum ante-
signanus an Iacobus
Sarugensis I. 29.
- Monumenta defunctis
a Mart. Hankio ere-
cta recens. I. 177. sq.
- Thomæ Mori vita a
quibus descripta II.
235. sqq. elogium
238. sqq. expositio
de morte eius atque
supplicio 243. sqq.
443. V. 1117. Fa-
milia illius ab Hol-

FFFF 5

beinia

- beinto pictore deli-
neata 254. 258.
- e Morte resuscitatorum
hominum exempla
ex historia profana
recensentur I. 29.
39. sqq. examinan-
tur & falsitatis con-
vincuntur 45. sqq.
scriptores de hoc ar-
gumento, ib. quid re-
ligio Christ. inde vel
damni, vel confirma-
tionis capiat 55. sqq.
- Mortis metus: an ex eo
Christoph. Longolii
orta superstitio I. 92.
- Mortuorum resurrectio,
vid. Resurrectio.
- Lucas Müller: hoc ve-
rum nomen fuit Lu-
ca Cranachii, patris,
celebris pictoris Vi-
tembergensis II. 329.
an idem sit cum Lu-
ca Malero, ibid. il-
lius tabula, elegan-
tissime picta, passim
hodieque curiosis o-
culis admirationi
sunt 330. carmen
ad eum Iustus Ionas
ab Eobano Hesso ex-
pectat, ibid. alter
Apelles ab Eob. Hesso
vocatur 331. eius-
dē Hessi simulacrum
expressurum se esse,
pollicetur, ib. expri-
mit effigiem Lutheri
cucullo induti 381.
- Matthias Müllerus I.
149. 164.
- Mundus Iovialis, ope
perspicilli Belgici, a
Simone Mario dete-
ctus II. 446. sqq.
III. 688. itemque a
Gallileo in Italia, ib.
eiusdem Marii scri-
ptum de hoc inven-
to, rarum II 446.
recensetur 447 - -
451.

Mu-

*Munificentia Leopoldi
Imp. erga Martinum
Hankium I. 152. sq.
181. sq. Antonini
Pii, & Constantini
M. in viros doctos
III. 501. Antonini
erga Frontonem III.
502. Gratiani erga
Ausonium, ibid. Cle-
mentis in Quinti-
lianum, ibid.*

*Io. Munsingerus, Scholæ
Ulmenfis Rector V.
1113. sq. de eius
quibusdam proposi-
tionibus Iudicium
Magistrorum Acade-
miæ Viennensis ex-
hibet Schelhornius,
ibid. illius dogmata
in oratione publice
recitata 1114.*

Ioannes Munziger, vid.

Io. Munsingerus.

*Museum Iovianum Co-
mi: I. 95. clarorum*

*virorum imagines
in illo spectanda, ib.*

*Academia Scientia-
rum Petropolitana,
varioribus naturali-
bus ex omni terra-
rum ambitu refer-
tissimum, laudatur
III. 689. D. Io. Iac.
Baieri, vario doctri-
na monumentorum
apparatu repletum,
paucis describitur
IV. 740. sq.*

*Musica præstantia &
effectus I. 214. sqq.
Georg. Frölichii scri-
ptum de illius laude
& utilitate, ab in-
teritu vindicatur
III. 569. sqq. eius-
dem historiam qui il-
lustraverint I. 216.
sq. III. 570. IV. 933.
sq. V. 1116. sq.*

*Ioannes Mutschellerus
IV. 789.*

N. Nai-

N.

N Ainitica vidua filius mortuus, a Christo ad vitam revocatus, cuius fabula originem dederit I. 54.

Naumburg. Conventus a. 1561. *Historia* Io. Mich. Dilherri exhibita V. 1062. 1083. sqq. Scriptores, ex quibus acta huius Conventus cognosci possunt, Schützius adducit 1084. Principum, qui illi interfuerunt, nomina 1085. sqq. quid ibi ab uno atque altero Principum ac Statuum, scriptum sit 1088. sqq. in illo conclusum: Confess. Aug. de novo subscribendam & subsignan-

dam esse, *ibid.* qui subscriptionem peregerint 1089. sqq.

Neracum Navarrae additionis urbem, ad Reginam Margaritam secedit Iacobus Faber Stapulensis II. 272. *ibidem* obit 273.

Ant. Niger II. 338.

Nomina aliquot propria Germanorum ad priscam Etymologiam restituta a Martino Luthero II. 455. sqq.

Norimbergæ literarum studia eriguntur, auspiciis Hier. Baumgartneri II. 412. coll. V. 948. sqq.

Norimbergenses quid responderint Episc. Bamb. ob Visitationem ab illo oppugnatam IV. 835. quomodo cum eo transigerint, litemque diu

diu agitatam fini-
 verint 843. contra
 Norimb. Præpositos
 Ge. Besslerum & H.
 Bemerum, ac W.
 Volbrechtum ibidem
 Priorem Augustini-
 niensem, Wigandi
 Sententia, ib. 875.
 Norimbergensis Rei-
 publicæ munificen-
 tia erga literatos ab
 exteris laudata V.
 945. sqq. quando do-
 ctrinam Evang. am-
 plexa sit 994. sq. illi-
 us nomine qui Con-
 ventui Suobac. in-
 terfuerint 999. sq.
 cum Georgio Pio M.
 B. ecclesiasticam con-
 cordiam init IV.
 827. V. 993. sqq.
 subscribit de novo
 Aug. Conf. ob Conv.
 Naumb. V. 1090. sq.
 Nota virorum docto-

rum in auctores ve-
 teres conferenda a
 tironibus I. 202.
 Novella politica hebdo-
 madaria: illarum o-
 riginem quis inda-
 gaverit III. 691.
 Numaria Selecta Ioan.
 Henr. a Seelen edit
 III. 522.
 Numi in honorem vi-
 rorum eruditorum
 cusi III. 519 -- 524.
 Numismatica Silesia a
 M. Gottfr. Devver-
 deckio edita I. 180.
 Numismatico-literari-
 um opus a Godofr.
 Tilgnero promissum
 III. 522.
 Numismatum omnis
 generis rara collectio
 Academia Scientia-
 rum Petropolitana
 III. 689.
 Numophylacium Jani-
 schii I. 179. Saxo-
 Vinea-

- Vinariensis Ducis*
IV. 767. 785. sq.
Numus, cuius altera
facies imaginem Im-
per. Maximiliani II.
altera effigiem Ioan.
Cratonis representat
III. 523. sq. aureus
decem ducatorum
pondere memorie se-
culari cl. l. c. xxx.
cusus IV. 767.
Nuptiales Orationes
M. Hankii I. 169.
O.
O *Badias Evang. præ-*
conum Ge. Voglerus
IV. 808. 861. sqq.
Observationum miscel-
laneorum collectio-
nes varie, præf. I.
Fasc. illarum utili-
tas, ibid. iudicia de
illis, ibid. earum re-
quisita, ibid. varie
minutiores quomodo
edenda 204. sqq.
Io. Offnerus IV. 751.
Olpeinus, v. Holbeinius
Onoldini Conventus V.
988. sqq. 991. sqq.
1060.
ad Onoldinos Superat-
tendentes Epist. Ge.
Vogleri de Visit. Ec-
cles. IV. 787. sqq.
909. sq. *notitia de*
illis 825. 836. sqq.
864--869.
Ontologiam emenda-
tam promittit I. W.
Feuerlinus IV. 923.
Orationes Scholastica,
variis linguis insti-
tuta, an probanda
I. 16. *Dramaticæ,*
Nuptiales, Parenta-
les Mart. Hankii re-
cens. I. 169.
Oratorias exercitatio-
nes quo pacto insti-
tuerit Christ. Schra-
derus III. 510--516.
Oringa Casp. Huberi-
nus

nus scribit theses
suas de servando li-
bro interim III. 557.

Oringensis Ecclesie re-
formationem optat
Casp. Huberinus III.
549. sq.

Vit. Ortelius II. 460.

Oryctographia Norica
D. Ioan. Iac. Baieri
laudatur IV. 740.

Iul. Franc. Otto II. 233.

Ottonis Ducis Luneb.
studiis moderandis
Vitembergæ præfuit
Georgius Spalatinus
II. 365.

P.

Palladium, sive Pal-
ladis simulacrum,
trium cubitorum,
cælo delapsum per-
hibetur III. 466. sq.
eo ablato Troia Græ-
corum potestati ces-
sisse dicitur, ibid.

Pallas: illius simula-
crum, vid. Palla-
dium.

Pandectarum suarum
singulos libros Contr.
Gesnerus celebriori-
oribus sue ætatis ty-
pographis inscribit
V. 1110. sq.

Panegyrici Imperatori-
bus & summis eo-
rum Ministris secu-
lo Claudiani Poëtæ
subinde dicendi I.
200. sq.

Papissa Ioanna: de ea
insigne testimonium
in libello quodam,
Roma impresso, legi-
tur II. 388. sqq.

Parasceve paschatis an-
tes dies fuerit, quo cru-
cis supplicio affectus
est Salvator I. 10. sq.
Samuel Bochartus
παρασκευήν per di-
em

em Veneris Hebrais
 ערובתא sive ערב
 appellari solitam, ex-
 plicat 10. sq.

Pascha: num Christus
 ultimum Pascha eo-
 dem, quo Iudaei, tem-
 pore celebravit I. 1.
 sqq. varia de hac re
 eruditorum opinio-
 nes 3. sqq. scriptores
 de hoc argumento
 4. sqq. 12. sqq. 17.
 IV. 924. quando Iu-
 dæi illud mactare
 debuerint I. 7. sqq.
 דוּעַי נאִי פֶּאֶרְעֵי
 פֶּאֶרְעֵי quid significet
 8. Sebastiani Schmi-
 dii Tractatus de Pa-
 schate laudatur 12.
 ex illo excerpta si-
 stuntur 12. sqq.

Paschalia sacrificia I.
 9. sq.

Paschalis agnus I. 8.
 15. sqq.

*Paschalis cœnæ convi-
 vium* Christi ulti-
 mum quando cele-
 bratum, vid. voc.
 Christus & Pascha.

Patavium studiorum
 sedem sibi eligit
 Christophorus Lon-
 golius I. 63. 68. 72.
 ibidem primum in
 Steph. Saulii, 63. sq.
 117. tum in Regi-
 naldi Poli contuber-
 nio fuit, 63. sq. 66.
 72. 74. 109. sqq. 118.
Patavii propter cele-
 britatem eorum, qui
 literas docuerunt,
 nobilium virorum
 magna tum copia
 fuit 110.

Pastores: Marchionatus
 Brandenburgici O-
 noldini de neglecta
 Eccles. Visitatione
 conqueruntur IV.
 792. quales esse
 debeant

- debeant IV. 792. sq.
 pro illis apud Geor-
 gium March. Brand.
 intercedit Lutherus
 806. & Ge. Voglerus
 ibid. 808. 861. sqq.
 Pathmus: sic vocat Lu-
 therus arces Wart-
 burgensem & Cobur-
 genssem II. 419.
 Pedantismus: eius vocis
 origo III. 529. sq.
 Perspicilla Belgica in-
 venta II. 447. sqq.
 Pestis Vitembergæ se-
 vit II. 382. sq. Lu-
 theri de ea libellus,
 ibid. Lipsiæ grassa-
 tur 383.
 Io. Petreius typographus
 Norimb. II. 387. sq.
 403.
 Petropolitana Scientia-
 rum Academia III.
 680. 686. eius in-
 stituta & subsidia
 686. sqq.
 Tom. I. Fasc. V.
- Petrus ad D. Mariæ
 fontem Præpositus
 IV. 789.
 Petrus Russorum Impe-
 rator Academiae Sci-
 entiarum Parisiensis
 nomen suum dat III.
 686. eius consilio Pe-
 tropolitana Scientia-
 rum Academia ordi-
 natur, ibid. illius
 laudes 689. sq.
 Philosophia Polemica so-
 brie in docendo per-
 tractanda IV. 716.
 sqq.
 Physica per Medicos in-
 crementa capit IV.
 733. sqq.
 ex Pietatis vera negle-
 ctu quæ damna III.
 470. sqq.
 Steph. Planck II. 388.
 Hector Pæmerus, vid.
 Bohmerus.
 Poesis latina in scholis
 Gggg non

- non negligenda II. 298.
- Poeta latini veteres quo ordine, in lingua latina cognitione paranda, legendi I. 198. sqq.
- Gregorius Pontanus II. 460. V. 1076. sq. 1081.
- Porta Scea III. 466.
- Probi cognomen Wilhelmo Ernesto Sax. Duci tribuendum IV. 765. sqq. eius vocis usus apud veteres Romanos 768. sqq.
- Programmaturum recu- dendorum conclusio- nes an omittenda III. 474.
- Prophetarum versio ger- man. Lud. Hetz.eri I. 210. sqq. II. 433. sqq. IV. 932. sq. Martini Lutheri II. 431-439.
- Psalmorum versio germ. Ottm. Luscini I. 213. sqq. IV. 933. sq. Mart. Lutheri II. 431. Psalmi in rhythmos germ. re- dacti III. 536. 543.
- Psalterium quincuplex Iac. Fabri Stap. Card. Ximenes laudat, post prae. I. Fasc. II. 265. germ. Lyra IV. 751.
- R.
- REcitationes vete- rum solennes III. 490. sqq. 508. sqq. 518. in usum quo- dammodo revocate 510. sqq. 516. sq.
- Cunradus Rehlinger III. 564.
- Resurrectio Christi ex mortuis, vid. voc. Christus: Nostra an ex ratione nat. co- gnoscatur I. 34. huic non

non est adversa 35.
scriptores de ista 45.
sq. 209. resurre-
ctionis gentilium
exempla vid. voc.
mors.

Reutlingensis civitas
subscribit Aug. Conf.
V. 979. 1075. sq.
1094. sqq. Sena-
tus Reutling. Episto-
la ad Clem. Volcka-
merum & Hieron.
Baumgartnerum No-
rimb. Reip. ad Aug.
Comitia anno 1530.
legatos 979. 1075.
1092. sqq.
Io. Rokyzana IV. 748.
eius Epistola ad Ca-
pistrinum de Collo-
quio Crumlovica ha-
bendo 749. sq.
de Romanarum Rerum
Scriptoribus Mart.
Hankii liber recens.
I. 165. sq.

Romanorum Scholas
quis descripserit III.
583. sq. balneum
quoddam repertum
IV. 915. Legiones
illustrata, ibid.

Rotenburgum ad Tu-
barin laudatur III.
547. 551. sq. Ec-
clesia eius urbis Re-
formatio 552. sq.
Bibliotheca Memo-
rabilia IV. 743. sqq.
S.

Marinus Sannutus
III. 660.

Wolffg. Casp. Sanvvald
II. 233. sq.

ad Georgium a Schlei-
niz Epistola Io. Rivii
laud. II. 459.

Schola publicæ: quid de
actibus oratoriis, pe-
regrinis linguis in
illis institutis, sen-
tiendum I. 10. an
Tan. Fabri metho-
dus

Gggg 2

- dus de legendis au-
 ctoribus in eas in-
 troducenda 186. do-
 ctissimi magistri il-
 lis praeficiendi 189.
 Geographia vetus &
 nova ibi addiscenda
 193. sq. itemque la-
 tina Poësis II. 298.
 de Scholis Hebrao-
 rum, Graecorum at-
 que Romanorum qui
 scripserint III. 582.
 sqq. de Scholis He-
 braorum Program-
 ma Seiferheldianum
 exhibetur 585. sqq.
 Scholarum origo III.
 586. sqq.
 Io. Schottus II. 426. sqq.
 Ioan. Baro de Schvvar-
 zenberg: de eo me-
 morabilia quaedam
 IV. 840 -- 853.
 Alexander Schvveiß V.
 1076. sq.
 Scribentium libros qua-
 nam vitia IV. 708.
 sqq.
 de Scriptura Sacra dis-
 sonis translationi-
 bus epistola Kil. Leib
 II. 433. sq.
 Io. Secerius typographus
 Haganoensis II. 398
 -- 415. 855. an ex
 eius officina Serve-
 ti libri de Trinita-
 tis erroribus prodie-
 rint 400. sq. 405 --
 409. 412. 905.
 Silesia: Scriptores de
 illa I. 154. sqq. 173.
 sq. antiquam quis
 descripserit I. 182.
 Silesii: de illorum Nomi-
 nibus Antiquitates
 Mart. Hankii recen-
 sentur I. 171. sq.
 eiusd. Antiq. de eo-
 rum Maioribus re-
 cens. 173. eiusd. de
 illorum Rebus Exer-
 cita-

citationes recens.

173. sqq. eiusdem
de Silesiis indigenis
eruditus liber recens.

175. sq. aliusque de
Silesiis alienigenis
eruditus 176. sq.

Simon puer Tridenti-
nus a ludæis occisus
IV. 934--939.

de *Simulatione & Dis-*
simul. Mart. Hankii
Diff. I. 143. sq. 160.
recens. illa 163. sqq.

Smalcaldiam Vrbs Au-
gusta Vind. lega-
tos mittit III. 565.

Smalcaldici Articuli,
vid. *Artic. Smalc.*

Smalcaldiensis Conven-
ventus V. 1034.

Io. Socerius Lauchensis
vid. *Io. Secerius.*

Sodalitas literaria Er-
phordiensis II. 316.

Sodalitatis literariæ
Rhenanæ historiam

parat **I. C. Thor-**
schmidt I. 215. sqq.
(inseruit illam *To-*
mo II. *Analectorum*
ex omni meliorum
literarum genere, a
Societate Caritatis
& *Scientiarum e-*
vulgato.)

Spiræ Comitia Imperii
A. 1529. *habita*
IV. 862. V. 1066,
Spirensæ decretum V.
1029.

Statua bonarum arti-
um cultoribus olim
erectæ III. 496. sqq.
Figrelîi de Statuis
illustrum Romano-
rum liber laud. *ibid.*
V. 1121. *Des. Eras-*
mi Roterod. Statuæ
III. 500. 518. sq.

Statua τετελεσµέναι
III. 468.

Stephanus Consul IV.
758.

Gggg 3

102

Io. Stiglerius IV. 855.
Studiosi descriptio III.
 698. sqq.
Ge. Sturciades, vid.
Sturtzius.
Ge. Sturtzius II. 275.
 280. 283. sqq. 291.
 sq. 294.
Suabenius II. 332.
Sudarii focus in figura
 IV. 914.
Suevica Nova Litera-
ria qui descripserint
 I. 206. IV. 930. sqq.
 V. 1107. sq.
Suobacum, V. 996.
Conventus ibi ha-
biti, vid. *Conven-*
tus Suob.
Suobacenses Articuli,
 v. voc. *Articuli*.
H. Supphen ab Dieth-
mar, IV. 885. vid.
Henr. Zutphaniensis
Syngramma Suevicum
 IV. 855. sq. eius va-
 ria editiones, *ibid.*

T.

Telamonius II. 432.
Tenzelii Colloquia
Menstr. cit. II. 456.
Torgenses Articuli, vid.
Artic. Torg.
C. Trechselius II. 413.
Troili mors III. 466.
Tubingensis Academia
Nova literaria quis
describat IV. 870.
 sq. V. 1105. 1107.
M. Tucherus V. 999. sq.
Typographi quos libros
iuprimis excudere
debeant II. 402. sqq.
officinas suas non
omnibus patere si-
nant 403. sq. 415.
Typographias privatas
quis descripturus sit
 I. 88.
Typographorum icones
quis edat II. 452. *Le-*
xicon promittitur, ib.
Typographos Luthera-
norum Laur. Surius

& Io. Cochleus exa-
gitant II. 373. Ca-
tholicos defendit
Cochleus 374.

V.

*V*andalis, vid. Lusa-
tia.

*V*ascofanus IV. 894.

*U*biquitatis dogma an
lac. Fabro Stap. tri-
buendum II. 266.

*U*eranius II. 407.

*U*erb. Villscampus II.
438.

*V*isitatio Ecclesiastica
in terris Electoratus
Saxonici laud. IV.
791. sq. 796. sq.

*d*e *V*isitacione Eccles.
solenni instituenda
G. Vogleri ad Super-
attendentes Onoldi-
nos epistola a. 1534.

scripta IV. 787. sqq.

coll. 909. sq. 825.

835. sq. a Georgio

Pio M. B. in Conven-
tu Suob. an. 1528.
decreta 827. 833.
sqq. V. 993. sqq.
1070.

*V*itembergensis Schola
ob pestem lenam
transfertur II. 382.
sq. ob eius repara-
tionem ad Principem
Mauritium profe-
ctus Phil. Melanch-
thon III. 533.

*V*itembergenses officina
typographica potio-
res Saeculo XVI. II.
372. 384. sq. 416.
sqq. 429. sq. 441.
445.

*V*oglerus I. 167.

*C*lemens Volckamerus
V. 1074. 1092.
1096. 1102. 1104.
(sic lege pro 2002.
2004.)

*V*ratislavia an per II.
scribenda I. 180.

*V*ratis-

*Wratislavienses Eru-
ditionis propagato-
res a Mart. Hankio
enarrati* l. 169. sqq.
Urbium Fata III. 465.
*in Vultu hominum ani-
mi nota quaedam im-
presse* IV. 776. ea
*res in disciplina for-
mam redacta, ibid.*

W.

*Wartburgi Luthe-
rus delitescit* II.
418. sq.

*Wach. Weiß, vid. Jos.
Weiß.*

Jos. Weiß V. 1075. sq.
1103. (sic lege pro
2003.)

*Wustus Weiß, vid.
Jos. Weiß.*

Wendii, vid. Lusatia.

*Wilhelmus Ernestus,
Sax. Dux cur Probi
cognomine insigni-
endus* IV. 765. sqq.

eius laudes 766. sq.
780. sqq.

C.F. Wilischius II. 460.

*Wolffg. Christoph. de
Wisenthau interest
Conventui Suob.* IV.
839. V. 998. sq.

*Wormatiam qui cum
Luthero profecti* II.
331. sqq. 381. inde
*redux Lutherus pro-
scribitur* 418.

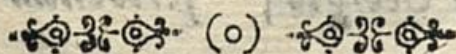
*Württembergia illustra-
ta* Io. Jac. Moseri re-
cens. V. 1106. sqq.

*Wurtembergica Con-
fessio peculiare il-
lius Ecclesiae Symbo-
lum* II. 453. sqq.

Z.

*Henr. Zutphanensis
theses contra mis-
sam privatam* IV.
874. eiusdem mar-
tyrium 876 -- 889.

Zuvingerus IV. 760.

MENDA

MENDA EMENDANDA.

Pag. | Lin. | Pro | | Lego

In Fasciculo I.

in dedic.	penult.	fuique	in sui que
)(2. b.	15.	sic	plerumque sit
in præf.	16.	sperandi	sperandum
-)(3. a.			
-)(4. b.	8.	eadam	eadem
- - -	13	magnam	magnum ma-
		molem	lum
-)(6. a.	penult.	Bibl.	Bibl. Historia
-)(7. a.	7.	aliquod	aliquid
- - -	12.	alio	alii
pag. 9.	15.	Deuterno-	Deuteronomii
		mii	
12.	ult.	primam	contra
13.	11.	iuenimus	invenimus
16.	1.	Sigismu-	Sigismundus
		dus	
60.	4.	Reipublica	Republica
75.	5.	§. 3.	§. 4.
--	8.	§. 3.	§. 4.
89.	7.	Maclinia	Patria Longo-
			lii. Gallus an
			Germanus fue-
			rit. Maclinia
90.	9.	Scriptæ	Scripta
102.	7.	excerptorū	excerpta